

૧૧૬૨૦

સુધરેલી રીત મુજબ
વર્નાક્યુલર ટેકસ્ટ બુક્સ રીવિઝન કમીટીએ
૦૦ તૈયાર કરેલી ૦૦

ચોથી ચોપડીના અર્થ

જેની અદર અર્થ, કવિતાની સમગ્રુતી, તમામ
પાઠના સવાલ તથા માર, મુબઈ ઇલાકાની
ભૂતળ, અવગ શખ્દો, જોડાક્ષર, ડિલ.

રચનાર—મેસર્સ. સી. ડી શાહ. એન્ડ કો.

રચનારનું ઓળખ-શાહ પાઠ-મુરત

પ્રસિદ્ધ કર્તા—C. M. Shah

પ્રાસિદ્ધિકરનાર કેકાણ શાહપોર-મુરત.

આ પુસ્તક મેસર્સ. ટેકસ્ટ બુક્સ આર્ક્ટ મુજબ ૨૦૦૨ કરાવ્યું છે

પ્રાપ્તિ—રવુભાઈ લલ્લુભાઈ દેશાઈ.

પ્રાપ્તિનું સ્કાલુ શ્રી અનાવિત પ્રિ પ્રેસ, મગાપુરી ભાગા મુરત

સ ૧૧ ૧૯૮૦] કિ મત ૩. ૦-૭-૮ [મતે ૧૯૨૪

ગુજરાત વિધાપાઠ
અમદાવાદ
ગુજરાતી કોપીરાઈટ મળે
૧૧૬૨૦

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૨૫૨૦ ગ્રંથોક

પુસ્તકનું નામ બાળ્ય સોપાના ૨૧૬^૦

વિષય યાદવ ૮૪૯ દ. ૨૫

મેસર્સ. સી ડી. શાહ એન્ડ કોં ફ્રી.

ચોથી ચોપડીના અર્થ

પાઠ ૬૦	નૌકાશાસ્ત્ર=વહાણ ચલા	ક્રમે ક્રમે=એક પછી એક
શહેનશાહ=મહારાજા	વવાની કળા	આધો=અધારણુ
ધિરાજ	ચોજના=મોઠવણુ	નિર્માણુ=નક્કી
સગીન=મજબુત, જોરો	અત્ય ત=વણોજ	યુવગજ=માદીનો વારસ
વર	તાલીમ=ફેળવણી	આદરસતકાર=આવકાર,
પુરાતન=ધણુ જીનુ	પ્રનાસ=મુસાફરી	પરોણાચાકરી
ચરિત્ર=વત્તાત, હેનાલ	પ્ર દિણા=ચોગરહમ	લથડના=કમજોર થવા
જ્યેષ્ઠ=મોટા	ફરી વળવું તે	રાજ્યાભિષેક=રાજગાદી
પ્રિન્સ ઓવ વે'સ=વે સ	ચાન=કાયમ	પર એસડવાની ક્રિયા
પ્રાતનો રાજપુત્ર	પદવી=ઓદ્દા	પાયનખન=રાજધાનીનું
ઈકાબ=ખિતાબ	પ્રવીણુ=માહીતગાર	શહેર
નિખાલસ=ખુલા મનના	નિર્ણય=કરાવ	આમાદી=ચઢતી

સવાલ—શહેનશાહ જ્યોર્જનો જન્મ કયે દિવસે થયો હતો ?
 પ્રિન્સ ઓવ વે'સને ખિતાબ કેને અપવામા આવે છે ? શહેનશાહ
 જ્યોર્જના વડીન મધુનું નામ શું હતું ? શહેનશાહ જ્યોર્જને નૌકાશાસ્ત્રની
 તાલીમ આપવામા આવી તેથી એમનામા કઈ કઈ સારી ટેવ આવી ?
 પ્રિન્સ આદમટનો સ્વર્ગવાસ કયારે થયો ? શહેનશાહ જ્યોર્જનું લગ્ન
 કેની સાથે થયું હતું ? હાલ એમને કેટલા કુવર તથા કુવરીઓ
 છે ? શહેનશાહ જ્યેર્જ હિદમા કયારે પધર્યા હતા ? શહેનશાહ
 એડવર્ડનો સ્વર્ગવાસ કયે દિવસે થયો ? શહેનશાહ જ્યોર્જને ઈંગ્લાડ
 મા રાજ્યાભિષેક કરવાની ક્રિયા કયે દિવસે થઈ ? હિંદુસ્તાનમા કયે
 દિવસે થઈ અને કયા થઈ ? આપણો ધર્મ શું છે ? સાગ-શહેનશાહ

પ્રાથમા જ્યોર્જના વખતમાં આપણા જનમાલનું રક્ષણ થાય છે, તથા અદન ન્યાય મળે છે, મારે આપણે શહેનશાહ પ્રાથમા જ્યોર્જ ચણા વધે જીવો એવી પ્રાર્થના કરવી જોઈએ

પાઠ ૨.	મુદ્દાકાત=મેળાપ	અગરખો
સ્વામીભક્તિ=વળીપર	શરણાગત=શરણેઆવેવો	પ્રસંગ=વખત
પ્રેમભાવ, ધણીની મના	બાળુએ મૂકયો=વિસારી	ચેર્યો=સમજ્યો
નાજોર=અજમેર (એ	દીધો	ખજર=જમ્યો
રજપુતસ્તાનમાં છે)	ખામ=ધણી	પ્રાણ લઈશ=મારી
ચાણુ=કચેરી	વિશ્વામુ=ભરોસાદાર	નાખીશ
ચેરો ધાર્યો=કમજો કચુ	ગુમ=ઠાની	મ્યાન=કવર
લડત=નડાઈ, ચુદ્ધ	કપાકપી=કાપાકાપી,	નમ્રતા=નમનતામ
ન્યાય=રક્ષણ	કતલ	મુશરો=સલામ
સભર=આશ્વા, ભરોસો	જીવને જોખમ લાગશે=	વિશ્વાસધાતી=ભગેમો
જીવણે ગયો=તાબે થયો	મરી જશે	તોડનાર
આશ્રય=મદદ	સોગમ=કસમ	હિદાહગળુ=દાખવો
જયપુર=જોપુર	કુદાળતા=સુખકારી	નીમકહલાલ=જેનું ખાથ
મુકામ=રહેઠાણ	સમાચાર=ખબર	તેનું ભણુ ચાહનાર
કપટી=દગલખાજ	ઝખ્ખો=મુલતો દીધો	જીત=ફતેહ

સવાલ—વિજયસીંગ કયાનો રાજા? વિજયસીંગને કાણે હરાવ્યો? ત્યાર પછી કયા ગયો? ત્યાં તુ થયું? પછી કયા ગયો અને શા મારે? ઇસરીસીંગ કયાનો રાજા? વિજયસીંગના આપને કાણે મરાવ્યો હતો? રજપુતને નો મુખ્ય ધર્મ શું છે? વિજયસીંગને ઇસરીસીંગ કેદ કરનાર છે એ વાત જવાનસીંગના જાણવામાં કયાથી આવી? જવાનસીંગને કેદ પકડાતો શી રીતે બચાવ્યો? ઇસરીસીંગે પોતાના

સરદારોને કોનો દાખલો બતાવ્યો ? છત મેળવવાની આશા ક્યા ગમ્યા
શકાય નહિ ? સાર—જેતુ લૂણ ખાધું હોય તેતુ હલાલ કરવું એ
દરેક માણસની દરેક છે

પાઠ ૩.	યુક્તિ=નદખીર ડળા	જન્મ થયો હેય તે
સૂર્યવંશી=સૂર્ય ઉપરથી	પાયમાલ=છેક નાશ	ખીજમતદાર=સરક
નીકળેલા કુળમા પેદા	થએલો હોય એવો	ઝરો=ધીરે ધીરે પાણી
થએના	ઉતાર=સખી	વહે તે વહેયુ
અખ્યાત=નામીયા	હઠય=અત કરણ મન	બુટડો=મોમા માય
લગભગ=આશરે	પાણી પાણી=નરમ	એટલુ
અવતથો=જન્મથો	ઝળ ઝળીઆ=આખમા	ડૂરનીર=મહાદૂર
ગિવાજ=ધારો, રીત	પાણીતુ બરાબ આવવુ	કામગીરી=તેકરી
ભાવ=હેન પ્યાર	ગોઠવણુ=તજવીજ	નીલા=ગયા
ખેઠક=ગાદી	ભયે=સુખે, નિર્ભય	દેહ=શરીર
ધાર્તી=મીઠ રાડ	આડે=રચે	ઝળહળે=અકાશે
પક્ષપાત=નરકદારી	પણુ=માધા, નિયમ	ટેક=ખોવેતુ પાળતુ તે
ધક્કો=તુકસાન	લાણે=વેળાએ	
ખેદ=દીલગીરી	જન્મભૂમિ=જે જગામા	

સવાલ—રજપુતોમા કયું કુળ ઉચુ ગણાય છે ? માઆપનુ કયું
છોકરાઓપર હેન વધારે હોય છે ? રાજસીંગને ભીમસીંગ માટે શુ વહેમ
હતો ? ભીમસીંગે તે વહેમ દૂર કરવા શુ કયું ? ભીમસીંગે પાણીનું
ખાલુ શા માટે ફેડી દીધું ? એ છોકગમાથી કયો છોકરો આપકર્મી ?

સાર—માઆપનુ મન ન હુખાવવા માટે, અને તેમને રાજ રાખવું
માટે તેમની મરજી મુજબ ચાલતુ

પાઠ ૪. | માનતુ=કબુલ કરવું | કદમળ=કદને મૂળીઆ

કોપવાસ=અપવાસ, ભૂ	સાજેનાજો-સુખરૂપ	હયુ ભરાઈ આગ્યુ=
આપાહેનુ તે	રતન=અચાન, રક્ષણુ	આખમા આ આગ્ય
મેલેવે=અમલે	મુઝાનુ=મનમા બળવુ	વનવેશ=વનમા પહેર-
વિકરળ=અધારાનુ	વસમા=પણુ કહેણુ	વાનો પોગાક
રાક્ષમા=ત્યા	આરે=અન	ધારણ કર=પહેર
નિશ્ચય=દરાવ	આગ્રહ=હક	મૂર્જા ખાઈ=મેમાન થા
વહાણુ વાય=સનાર થને	અનરથ=દહાન	તીરરડાર=ધિરડાર
કયુ=નકકી થયુ	નિનતી=અરજ	અધર્મ=અનીતિ
ક્રોધ=ગુનના, રીસ	ચલણુ=સત્તા	ઝડા=તપાળી
પુણુ=પુર	ઝૂરી ઝૂરીન મનમાબળી	નિનાય ગીધ=નગાગ્ય
આજો માર્દમૂકીશ=શણુ	બળીને	એશુદ્ધ=મેભાન
હીશ	નમન કતુ=મે હાથ	પ્રાણુ ત્યાગડીપો=મગી
અશિષ=આરિ નાદ	જોડયા પગે લાગ્યા	ગયા, સ્વર્ગવસ કહે
વજોર=જુદુ પાવુ તે	સોપણુ=સપુગન	

સનાસ—ગીતા કેની સ્ત્રી ગણાય ? ગમને વનસાચ કહેણુ અપાગ્યો ?
 કેટલીનો કાણે તીરરડાર ડાંપો અને શા માટે ? રામ વનસામ શા
 માટે ગયા ? ક્ષીત ને શા માટે વનમા આનસા ના પાડી ? ગમ્યદ્રજીનુ
 મતા પ્રત્યે કેતુ હેન હેનુ જોલ્ય ? આવકી મા છોકરા સામે કેવી
 રીતે વર્તે ? બધુ દેસા જોલ્ય ? દશ થ રાગ્ગતો અજા લેવા
 જવાનો હેનુ જો ? વનવેશ તે હશે ? સાર—વિચાર વગરનુ
 દામ કરવાથો પાછળથી પન્તાનુ પડે છે, મામાપન નયન પાગના
 મટે દુખ સહન કરવુ

પાઠ પ.	પિડાતા માણસ	પેટપુ=જોલ્યો પેટ
ફૂકાળીઆ=સૂખથી	દુમળા=અજોર	સુકાઈ ગય=નેવાઈગયા

એ જીન=નરાળથી	નિરતર=હ મેશા	ચરખી=ચામડીની અ દર
ચાનતો સ ચા	નાડી=નાડ	દરેલો ચીકણો પદાર્થ
કુદરતી=૦શ્વરે મૂકેથી	ઉછળે છે=ધમકે છે	દુરસ્ત=સાધ
નાથમ=ચાતુ	અ ગ=નાગ	ભાર=ખારો પદાર્થ
ગરમી માપતાનુ યત્ર=	સમાર=દુરસ્ત	ત્રેટ=ઉત્તમ
ચર્મામીટર	તર=મલાઈ	જીડી જીડી વાની=જીડી
ધરી=જો નાડી પર પૈડું	સાકર=મીઠો પદાર્થ	જીડી વસ્તુ
ફરે છે તે આક, આસ	ગળી ચીજ	

સવાલ—દુકાળીઆના શરીર કેવા હોય છે ? દુકાળીઆના શરીર એવા શાથી થાય છે ? આપણને ખોરાકની જરૂર શા માટે છે ? ખોરાક ન મળે તો અદરના ભાગમા શુ થાય છે ? ગરમી માપનાના યત્રનું નામ શુ ? એ-જીન ચલાવનાને માટે શેની જરૂર છે ? આપણા શરીરના અન્યથો ખરાબર ચલાવવાને માટે શેની જરૂર છે ? નાના ડોડરાના શરીરનુ વજન વધારે કે મોટાનુ ? ગરમી કયો પદાર્થ ખાધાથી ઉત્પન્ન થાય છે ? ચરખી વડરના માટે કયા પદાર્થ ખાવાની જરૂર છે ? ચરમી વધારનાર પદાર્થ કયા મુનકના લોહી વધારે ખાય છે ? કયા પદાર્થ માસ વધારે છે ? ભાર પદાર્થ ખાવાની જરૂર શા માટે છે ? લોહી સાફ કરવાને માટે કેવા પદાર્થની જરૂર છે ? દૂધ કળતા પણુ વધારે ફાયદાકારક શુ છે ? સાર=મનુષ્યને હવા ને પાણી સિવાય ખોરાકની પણુ જરૂર છે, કારણ કે તે વડજ અદરના સચાને પુષ્ટિ મળે છે

પાઠ ૬.	મકવાટ=તવારો	અમરી ખા=મીડું પડનાર
ચાકીપાકી=કમજોર થઈ	દોષ=ઠપકો	અગન=મીડું પકવવાની
નિસાસા=નિશ્વાસ	મસાલો=તેજનો	જગા

ખીલના=કપાસમાથી	કરનાર	પુરી પાડે, ત ગઈ
કપાસીઆ છુટા પાડના	નિર્માણ કરેલુ=હરાવેલુ	મટાડ છે
કાંતતા=સુતર બનાવતા	ગરજ=મતલબ	સમાધાન=ગુચવણુ કે
વણુકર=વણવાનુ કામ	ગરજ સારે છે=ખોટ	ચિતાનુ મટુ તે

સવાલ—ડામી શા માટે ભગવાનને દોષ દેતી હતી ? તેના મનનુ સમાધાન કાણે ને શી રીતે કાઢુ ? સાર—દુનિયામા દરેક માણસને એક બીજાને બપ પડે છે માટે કાઢની સાથે યુગલ કરી નહિ, દુનિયા માહેલા પદાર્થ એક બીજાની મદદથી બને છે

પાઠ ૭.	બલીને=વીસરીને	વાડુ ખોની=નગર
મુખે=મોઢે	વણુતોલ=વણીજ	કરી ના કહી
વેર્ષા=નાખ્યા	અન્યાય=ગેરધનસાધ	ભાળે=જુએ
ફૂલ=પુષ્પ	મટવાને=દૂર થનાને	કરિયાળી=આય મેળવવા
નસીબે=યોગે	પીરીને=કિપાર આપીને	માટે અરજ
નીચા નમી=નીચા વળી	દુ ખીખો=હેરાન	સદગુણ=સાગ લઢાણુ
વીણીશુ=એક એક લઈશુ	આખર=છજત	ચિતા=શીડગ
અત્યારે=હમણા	પાખી=ગર	અટપટી=ગલરામણુ
ગુસ્સે થ-ચીસ કરી	ધીરૈજા=આપેલા	અટપટી=ગુચવણુભરેલી
મિત્ર=આપણ, દુખ	નવ અલે=ન આપે	માલે=ખુશીથી રહે

પાઠ ૭. આજ અને કાલ.

નમાએ ખુશી થાને મસ્તામા ગુલામના ક્રો નાખ્યા, તે નીચા વળી ક્યારે વીણીનુ ? ભાઈ હમણા આજ ને આજ વીણી લેા (મતલબ કે ફૂલ થોડા વખતમા કરમાઈ જાય છે તેમજ સારા કામો કરવાનો વખત પણ જતો રહે છે માટે ગુલામના ફલખી સારા કામો તરતજ કરવા) (૧) પણ જો તે કદી ગુન્મ થઈને બોલશે તો

તને ધણી આપદા પડશે તો પછી અફસોસ ક્યારે કરવો ? ભાઈ કાલે કાલે.
કાલે મનલય કે સારા કામ કરતા દુ ખ આવી પડે તો દીલગીર થઈ
છોડી દેવું નહિ (૩) હિપકાર ભૂતી જીનને આપણુ ખરાબ કયું હોય અને
આપણુને દુ ખ આપુ હોય તો તેને માફ ક્યારે કરીશુ ? ભાઈ
હમણા આજ ને આજ (૩) પણ ગેરમનસાફ થનો હોય તો તે દૂર
કરવાને, મનમાથી રીસ ઓછી કરવાને, ને લડવું હોય તો ક્યારે
લડવું ? ભાઈ કાલે, કાલે, કાલે (૪) કે ઇએ આપણુને પૈસા આપીને
આપણી લાજ રાખી હોય, તે માણસ પૈસા વગર દુ ખી થતો હોય
તો તે પૈસા પાછા ક્યારે આપવા ? ભાઈ હમણાજ આજ ને આજ
(૫) કોઈ માણસ આપણે આપેલા પૈસા પાછા આપે નહિ, ને વાકુ
બોલે, અને સામું પણ જીએ નહિ, તેવા માણસપર કહો કે ક્યારે
ફરિયાદી કરવી ? ભાઈ કાલે, કાલે, કાલે (૬) સારા ગુણના ધણા કામો
કરવા છે, પણ વ્યવહારમા વખત ન મળ્યો તો પછી તે ક્યારે કરવા ?
ભાઈ હમણા આજ ને આજ (૭) કોઈ, અપશબ્દો, શ્રીકર, ગભરા-
મણ, ગુચવણુ ભરેલી પોતાની મેળે મનમા આવે તો તે મનમા
જીનને ક્યારે આનંદથી રહે ? ભાઈ કાલે, કાલે, કાલે (૮) સાર—
સારા કામ આજેજ કરવા અને નહારા કામ માટે આવતી કાલપર
વિચાર રાખવો મનલય કે નહારા કામ કરવાજ નહિ

પાઠ ૮.	પાનખુ=ઓળખુ	સાધુ
અવલોકન=મારીકતપાસ	કેણી મેર=કર્ષ તરફ	ઝાડો=ઝડતી, તપાસ
ખોડુ=લગડુ	જવાહીર=કામતી રત્નો	તપાસ=શોધ
લાધુ=પીઠપર મૂકવું	(હીરા, માણિક, મોતી વગેરે)	સાક્ષી=સાહેબ
ધારી ધારીને=તાકી તાકીને	ફકીર=સાધી, મુસલમાન	બદુગર=જન મન કે અગમ્યથી ભરેલા

ખેલ કરનાર, ઇલની	હોય એવું	નામ જરેતી
સન્ન=શિક્ષા	આજુ=યોકું	વેરાય=કણુ છુટા પડે
નવાઈ=અચરતી, અચખો	લગડું=ખોડું	ઢોળાય=જલકાય
ગદુ=ધક્કમ	અનુમાન=વિચાર કરીને	શાખાશી=ધન્યવાદ
ગમ=ખાળુ	અટકળ કરતી તે	ફેર=નદાવન
ગાળુ=એક આખ ફુટેલી	મમણી=ગણુગણુ અ	ટેવ=મહાવરો

સવાલ—ક્રીડને રસતામા ડોણુ મળ્યું ? ક્રીડને કેરી ટેન હતી ?
ક્રીડનું અનુમાન ખર હતું કે ખોટું ? ક્રીડ રુનેગાડ હતો કે નહિ ?
ક્રીડે કોટ વિષે શી શી હકીક્ત જહી ? રાગએ ક્રીડને શા માટે
છોડી દીધો ? અવલોકન કરવાની ટવથી શું ફાયદો ? સાર—દરેક
માણુએ હરેક વસ્તુ ખરોખર જોવાની તથા તે ઉપર વિચાર કરવાની

ટેવ પાડવી

પાઠ ૯.	હતામણુ=સિકારસ,	રીતલાન=ચાલચવચત
હતામણુપત્ર=સિકારસ	લાગવગ	ઓળ ગી=વટાવી
નો કાગળ	લાયકી=ધાયકાત	ચોકસ=સાવધ, સલાળ
ઉમેદવાર=ઉમેન ગાખનાર	લૂંછી=સાધ કરી	લછ વર્તનાર
ખોળ=શોધ	ગજમ=ગડુ ખિજાનું	કાળજવાળો=ખતીનો
વર્તમાન પત્ર=ચાવતા	મવસ્થા=સારી ગોડવણુ	ધકકા=હડસેલા
વખતના સમાચારનું	સ્વજ્ઞતા=ચોકખાઇ	પ્રયત્ન=વધારે મહેનત
જાપુ, ન્યુસપેપર	દીસી=દેખાઇ, જણાઇ	સાત=ધીરજવાળો
ગહેર ખમર=જપારીને	વિચારવત=સમજી	લસણુ=ટેવ, અદત
ખબર આપવી તે	સ્થિતિ=હાનત, દશા	મરોડઠાર=સારા વલણુ
પસદગી=પાત્ર	મિનચ=નમ્રતા	નાળા
મહેરખાની=કૃપા	સંબંધતા=સહુકાર	રેનદાની=રેતી બરવાનો

ખડીઓ | ખુલ્લુ-દેખીતુ |
સાવધ=હોશિયાર | તોલ=પરીક્ષા, તુલના |

સવાલ—શેરીઆને ત્યાં કેટલા ઉમેદવારની અરજી આવી ? તેમાંથી કેટલા પાસ થયા ? શેરે કેવી રીતે પરીક્ષા કરી તે કહો. અસર કેવા લખવા જોઈએ ? લખાણ કેવું જોઈએ ? જે ઉમેદવાર પાસ થયો, તેમાં કયા કયા ગુણ હતા ? તેની પાસ લનામણ પત્ર હતો કે નહિ ?
સાર—દરેક માણસને નોંડરી પર રાખના પહેલા તેના લનામણપત્ર ઉપર આધાર ન રાખના તેને ખોલાની મગાવી જાતે તેની ખાતરી કરવી

પાઠ ૧૦.	પર્યંત=સુધી	કાઢવી તે
શુભરી ગયા=મરી ગયા	લાપણુ=ખોલ્લુ	કરી=કોડમા પહેવાનુ
સકટ=દુઃખ	શુભાસ્તો=મહેતો	સોનાનુ વરેણુ
ધરણુમાઠા=વરેણુ વગેરે	અદેખાઇ=ઝેર, ડાનો	વીસરી=ભૂલી
વેચી સાટી=વેચી ક	નિહ=સામુ, ઉનડુ	દળદર=મરિમાઇ
બદલો કરી	કસોટી=તોલ, પરીક્ષા	દિટાડીએ=મટાડીએ
સાધન=સાધ્ય	સોદો=માલ, સામાન	બોધ=કેપદેશ
સમયે=વખતે	લાવતાલ=કિ મતની	સનાન=ઢોકર
ઉઘમે=ધ ધે	પડપુઝ	નિવ્રત=માલમના
નિદગીપર્યંત=મરતાસુધી	રવાદાગી=શુધી દલાવી	વારસ=હકદાર

સવાલ—જગમોહન કેવો છોડગે હતો ? તેની સ્થિતિ કેવી હતી ? એવી સ્થિતિ બાવવાનું કારણ શું ? જુના શુભાસ્તાની ચાડીથી શેઠના મનપર શું અસર થઇ ? શેરે જગમોહનની પરીક્ષા કરવા માટે શું કર્યું ? જગમોહન ઉપર વધારે વિશ્વાસ શાથી ખેડો ? જગમોહનમાં કયો ગુણ હતો ? જગમોહનને તેના ગુણનો બદલો મળ્યો કે નહિ ?

પાઠ ૧૧. | સાર=દુનિઆનો વહેવાર

દરવેશ=દરતો ફકીર, એક	નામીયો=પ્રખ્યાત	અગકય=થઈ શકે નહિ
જગ્યાએ સ્થિર નહિ	બદમાસ=હરામખોર	એવુ
રહેનાર ફકીર	સખ્યામ વ=ત્રણજ	મુશ્કેલ=કઠણ, અધર
ત્યાગ ફરીને=તજીને	લૂટફાટ=માર મારી લૂટી	ટોચ=શિખર
તાણા=તગાશ, ખોટ	લેવુ તે	ખોળે=માર
ફાટી નીકળતો=ફેનાતો	પવિત્ર=શુદ્ધ	ક'યાણુ=ભત્રુ
એકાતવામ=એકાતમા	દુરાચરણુ=ખરાબ ચાલ	નૂટ=ખુલ્લી રીતે માર
રહેવુ તે	ચલગત	મારીને લઈ લેવુ તે
સારવાર=મરદાસ	ધર્મિષ્ઠપણુ=ધર્મપ્રમાણુ	દરમાન=હુકમ
આખરઅવગ્યા=મર	ચાલવુ તે	માથે ચઢાની=કબુલ
વાનો વખત	અમર=અચળ, કાયમ	કરી
દલાસો=ધીરજ	રસ્તો=ઉપાય, ઇલાજ	નર્તક=ચાલચલગત

સુવાલ—દરવેશની નામના શાથી થઈ ? લુટારા પામે કેટલા માણસો, ગુલામ તથા દોલત હતી ? એ દોનત તેણે શી રીતે મેળવી હતી ? દરવેશે ત્રણ પથરા શા માટે ઉચકવા કહ્યું ? લુટારો ખરો સુખી હતો કે નહિ ? એ ક્યારે ખરો સુખી થયો ? **સાર**—આપણે બીજાના કુખ મટાડવા માટે પ્રયત્ન કરવો.

પાઠ ૧૨.	થાય તે	કડક=સખત
ખોટ=ખુદા	ઝોડઝડપથી=ખતના	કરડી=સખત, આકરી
અજાની=સમજણ	સપાટામા આનવાથી	અગારા=સળગતાદોયલા
વગરના	અરસામા=દરમિઆનમા	ઉધો=અવળો
ધારે=માને	જીવ લમી આબ્યો=	ચોટી=વળગી
જૂત=મરી ગયા પછી	ચકરી આવી	મદવાડ=ગેમ
કોઈ માણસ પ્રેત રૂપ	ચપટી ચપટી=જરાજરા	પ્રયોગ=અમુક સાધન

વડે કંઈ કરી ખતા	પાટી જાય=દૂધ ને ચો	જીગતીથી=તદખીરથી;
વડુ તે, અખતરો	ખા જીદા પડી જાય	યુક્તિથી
ચીસ=ખરાડ	ઉતરી જાય=એસ્વાદ લાગે	ભિનાશવાળી=ભેજવા-
સોડે=પીમળે	કસર=ખામી	ળી, શરદીવાળી

સવાલ—વહેમી લોકોમાં કંઈ કંઈ જાતના વહેમ ચાલે છે ? વહેમ ટાળવાને માટે કયા કયા પ્રયોગ કરશો ? નજર લાગવાનો દાખલો આપો કુટલીનો પ્રયોગ શી રીતે કરશો ? નજર બાધે છે ત્યાં થાળી સાથે વાડકો ચોટી જવાનું કારણ શું ? નજર બાધવાથી રોગ સારો થાય છે કે નહિ ? રોગ શાયા સારો થાય છે ? પાપડ બગડવાનું, દૂધપાક ફાટી જવાનું, અથાણું બગડી જવાનું કારણ શું ?

પાક ૧૩	બોપાળુ=પોકળ, જીદાણું	વિખ્યાત=અખ્યાત
નજર પડે છે=દેખાય છે	ડાકણુ=ખરાબ નજરની	મ છા-ત્ત્વા
એકાએક=એચિત્તું,	સ્ત્રી, ભૂત થએલી સ્ત્રી,	મ જાખત=મનની દરજ્જા
એકદમ	ચુડેલ	એજ ભૂત
મૂઠ=ચોટ	ચાળા=નિશાની	રાકા ડાકણુ=વહેમ
જીવ=જીવાત,	મસાણુ=મુડદા દાટના	એજ ડાકણુ
સળો=જીવાત, જીવડા	બાળવાની જગા	કહેવન=કહેતી
અદાવત=દુશ્મનાઈ, વેર	કુંડું=ડાળા પાદડા વગ	વશીકરણુ=વશ કરવાની
ભુવો=મૃત કાઢનાર	રતા ઉભેલા ઝાડનું થડ	વિદ્યા
ઉતાર=ધાન્ય વગેરે ભૂત	ધડકે છે=ધનકે છે	શુકન=ધાયુ' થવાના
પ્રેત કાઢવા માટે માથે	શોરબકાર=પ્રમાદ	ચિહ્ન
ઉતારી ચડેલે મૂક	વીજત=વાત	અપશુકન=નકારા શુકન
વામા આવે છે ને		તપાસ=શોધ,

સવાલ—ઝાડને મૂઠ મારેલી કયારે કહેવાય ? ઝાડ જડભૂજભાથી

એકાએક ગા કારણથી પડી જાય છે ? બુવા લોકો મૂકે ઉતારવાને ક્યો
 પ્રયોગ કરે છે ? મૈરાઓ શા કારણથી ધૂણે છે ? મસાણુ કાંડે ભડકા
 ડયા કારણથી દેખાય છે ? શહેરમાં કે ગામમાં ભડકા ચા માટે નથી
 દખાતા ? તમે વહેમને ખરા માનો છો કે ખોટા ? ખોટા માનો છો
 નો તેના કારણ સમજાવો. વળીકરણ એ શું છે ? શુકન એ શું છે ?
સાર—કાષ્ઠપણુ જ્ઞાતને વહેમ રાખવો નહિ, વહેમ રાખનાથી શરી
 રમાં બેચેની થાય છે, અને તેથી રોગ આવે છે સમજુતી—જેથી
 પવન આવ્યો તેથી નળીઉ ખસી ગયું (એટલે સહેજ અનાજ થયો)
 તે સાબળી કુતરે જાસવા લાગ્યું, તેથી (ત્યાં વળા માણસો એકઠા
 થયા) ત્યાં ધણોજ અવાજ થયો તેમાં કોઈ માણસ કહે છે કે મે
 ચાર નાસતો જોયો, એવી ખોટી વાતને લોકો જમાવીને પ્રખ્યાત કરે
 છે અથવા કહે છે કે ભાઈઓ વહેમની વાતો એવી હોય છે

પાઠ ૧૪	અધ્યાયલા દીપા	દીગ=મ', તાપુજ
તાગ=છેડો, અત	હિમ=પણી ટાઢ	દીગ થઈ જઈએ છીએ=
અપાર=પાર વગરનું	ધરતીક પ=જમીનનું	અહીંન કુલુ કરતી નથી
વાવાજોડું=પવનનું	હાલવું તે	છેવટ=આખર
તોખન	જવાળામુખી=મળતા	અનત=પાર વગરના
તડી પડશે=નીચે પડશે	માવાળો	ગોડા=મોટી છોળો
કાટકો=ડાકા, ગડગડાટ	આન દહારી=ખુરાકારક	મેજા ઉતરી જાય=
ચિરાઈ=કાટી	મદ મદ=ધીમે ધીમે	ઓટ થાય
ભય કરે=શિદ્ધામણા	નિરતર=હ મેશા	છાયા=પડછાયો
ખનાવ=ખીના	માફક=અનુકૂળ	અવનવશ=સ્વપ્ના આવે
અનિવૃત્તિ=વશો વરસાદ	અનુભૂત=નવાઈ જેવું	એવી રીતિ
કરા=ખેર જેવા પાણીના	અમદારી=નવાઈ જેવું	

આત્મા=શુવ

| જોળીઆ માથી=શરીરમાંથી

સવાલ—આકારનો છેડો કયા છે ? તારા કેટલા છે ? તારા આપણી પૃથ્વી કરતા મોટા છે કે નાના ? મોટા છે તો નાના શા કારણથી દેખાય છે ? પૃથ્વી મોટી કે આકાશ ? વીજળી શુ છે ? ધરતી કે પ શા કારણથી થાય છે ? ભય કર મનાવો ચણાવો આપણા શરીરમાં કયા કયા અગત્યની બનાવો બને છે ? સ્વપ્ન એ શુ છે ?

પાઠ ૧૫.

સત્ = મળ, શક્તિ

નિસાનમા=ગણતરીમા

બ્યમન=હુકમ

ઈદ્રિયે=જે વડે જ્ઞાન

અને કર્મ થાય છે તે

(જ્ઞાનેત્રિય પાચ છે

જેમકે આખ, કાન,

નાડ, જીભ, આંખડી

કમે દ્રિય પાચ છે કેમકે

મો, હાથ, પગ, ઉપરથ

ચુદા)

બ્રહ્માડ=પૃથ્વીનો ગોળો | અમુક=હરેક, ચોડસ

સમર્થ=તેરાવર

કાર્યો=કામ

ખાતરી=જેમો

બ્યાપી=ફેલાએલો

સર્વ શક્તિમાન=મધી

શક્તિનાજો, મરી વાતે

પુરો

સર્વબ્યાપી=બધેરેલાએલો

સર્વજન=મધુ બાણનાર

આપોઆપ=પોતાની

મેજે

આધારે=આશરે

હૈતુ=મતલબ

ઋતુ=મોસમ

નિયમસર=મુકરર કરેલા

વખતે

ન્યાયી=ઇન્સાફી

દયાળુ=દયાશી

અરોગ્ય=તરસ્ત

મોસતુ=ખમતુ, વેસતુ

પાપ=કર્મધરની આજારથી

ઉલટુ કરતુ તે

સવાલ—પૃથ્વી ઉપરના પદાર્થોનો અનુભવ આપણને શાથી થાય છે ? ઈદ્રિયો કેટલી જાનની છે અને કઈ કઈ ? આ જગતની રચના કોણે ઘડી છે ? પરમેશ્વરને મોટો અને જોરાવર સાથી સમ જવો ? પરમેશ્વર સર્વશક્તિમાન, સર્વ બ્યાપી અને સર્વ જ સાથી કહેવાય છે ? જગત જે નિયમો વડે ચાલે છે એ નિયમો કોણે બાધ્યા છે ? જગત કયા બ મોટા નિયમોને આધારે ચાલે છે ? એ નિયમોના નામ

હો પરમેશ્વર ન્યાયી, માયાળુ અને દયાળુ છે એ તમે શાથી કહો છો ? પરમેશ્વર ક્યારે નારાજ થાય ? પાપ એટલે શું ? પશ્ચરી નિયમો પાળવાથી ફળ શું ? સાર—પરમેશ્વર સર્વ વ્યાપક, સર્વશક્તિમાન, સર્વજ્ઞ સમર્થ, ન્યાયી, માયાળુ ને દયાળુ છે

પં ૧૬.

ધ્રુવ=કિતાનપાદના પુત્ર
નિસામો=આશા ભગ
થયેથી જીવને જે
અકળામણુ થાય છે તે
વિમાને=વિચારે
કરો=છટ્ટી વિભક્તિનો
પ્રત્યય “ નો
રાજઓ=રાજ
રાજ ન=રાજ
નરપતિ=રાજ
મૂળો=સાભળો
પૃથ્વીપતિ=જગપતિ,
રાજ
ઢેડે=ઢેડામા
નમાય=ચેનાય નહિ
ધરો=રાખો
પ્રગ્ન=વત
હૃદય=પેટ
મેહ=વરસાદ

માગ્યા મેહ=મેહતો
વરસાદ
તમેદેશ=તમાગ મુજકમા
વેશ=દેખાવ
લીલા=આનાદ
લી નારાજ=આનાદ રાજ
ભોગવો=ચનાવો
સોય=ને
વચન=મેલ
સંધીર=ધીરજવાળા
નયણુ=આખોએ
વહે=રેલો જાય
નયણુ વહે અતિનિર=આ
ખમાથી ધણી આસુપડે
વહે=ખોલે
રહે=મનમા
ટાળો=મટાડો
દયાળુ=દયાળુ
સચર્યો=ગયો
મૂદમતિ=મુખાધ

પરવરી=ચાલી, નીકળી
અપરાધ=ગુનો
મદમતિ=ઓછી અકકલ
દુભગ્યો=નારાજ કીધો
સાધ=સાધુ સમજન
પરહયા=તજ્યા
ગૂટ=વિકટ, મિહામણુ
વિકાળ=ભય કર, ખીક
લાગે એના
કિરણુ=સીધી લીટીમાં
પડતો પ્રકાશ
સચર્યુ=ગયુ
નીરખુ=મેહ
અજસુત=નારદ, બ્રહ્મા-
ના પુત્ર
ભૂપન ભણી=રાજ પ્રત્યે
કુળ=વશ
ઉદરે=પેટે, કુખે
નગર=મુલક
અત્રાસ=રહેણાણુ

ચરણે ચાપી=પમે દાખી | નીરખે=જુએ
નિશ્ચદિન=રાત દહાડો | તન=શરીર

| સરળહવો=સાર્થક થયો
| તારણહાર=તારનાર

પાઠ ૧૬ ધ્રુવજીના આપ અને નારદ ઋષિ

ધ્રુવજીના પિતાને નિસાસા નાખતા જોઈને નારદ ઋષિ મનમાં પિયાર કરે છે, કે હે! રાજા તું પોતે દુનિયાનો માલીક છે, પછી તમને શું દુઃખ છે? નારદ ઋષિ કહે છે કે હે! રાજા, તમે સાબળો, તમે મોટા રાજા છતાં તમને આટલું બધું શું દુઃખ છે, કે હૈયામાં શ્વાસ પણ માતો નથી?

તમારો દેખાવ આઘ્યાથી સેવા કરવા લાયક છે તમે ગૈયનનું પોષણ કરો છો, તમારા દેશમાં, જેવો જોઈએ તેવો વરસાદ આવે છે, છતાં આટલું દુઃખ શા વાગતે રાખો છે? (૧) તે આપના રાજ ભોગવો, તને તે કાંઈ દુઃખ હોય? એના ધીરજ આપનારા વચન નારદ ઋષિએ કહ્યા તોષણ રાજાની આખમાથી ધણા આમુ પડે છે (૨) રાજા એમ કહે છે કે ઋષિ સાબળો મારો છોકરો જગલમાં ગયો છે, તેથી મારે મન ઘણું દુઃખ થાય છે, મટે તમે દયાળુ તે દુઃખ મટાડો. (૩) મેં બાળ મુખાઈ કરી તેથી બાગક વનમાં જતો રહ્યો મેં ઓઝી બુદ્ધિરાળાએ એ પવિત્ર માણસનું મન નારાજ કર્યું, એવો મેં ગુનો કર્યો છે (૪) એ કારણથી મેં બંની મોજમઝા અને સુખના લાધન છોડી દીધા, તેથી મેં નિસાસા નાખ્યા અને મને ચિંતા થાય છે કે, નિહામણુ વિકટ જગલ હશે ત્યાં મારો છેકરો એડલો કેમ રહેશે? (૫) જેનું મોં ઘણું કામળ છે એટલે જે ધણો નાજુક છે, તે સુરજનો સીધી લીટીનો પ્રકાશ કેમ વેંશે? (સુરજનો તાપ શી રીતે વેંશે?) મારું મધુ સુખ ધ્રુવજી સાથે મધુ તેથી નિસાસા નાખું છું (૬) તમે દયાળુ તે દુઃખ મટાડો કે જેથી એકવાર છોકરાને મારી નજરે પ્રત્યક્ષ જોઉં, રાજાના એના વચન સાંભળીને ના. ઋષિ

રાજા પ્રયે બોલ્યા (૭) રાજા તારા વશમાં મુવ જન્મ્યો તેથી તારી નિદ્રાગીને ધન્ય છે, જે માતાને પેટે જન્મ્યો તે માતાને પણ ધન્ય છે, રાજા તને ધન્ય છે, કે તારે ત્યાં મુવ અનર્થો (૮) ત્યાં મુવ જન્મ્યો છે, તે શહેરને, અને તે મહેલને પણ ધન્ય છે, જે માણસને ધુનની સોમત છે, તેને પણ ધન્ય છે જે ધત્તીર પગ મૂકીને સુવશ્ચ ચાને છે ત્યાં ત ધત્તીને પણ ધન્ય છે એમ કહીએ (૯) તે પશ્ચીમે અને જગલને ધન્ય), કે રાત દહાડો મુવના દર્શન કરે છે હે રાજા તારા મુવ સાચક થયું, કે તારે ત્યાં એકાંતેર પેઢી તારનાર જન્મ્યો છે (૧૦)

પાઠ ૧૩.	રહેનો પત્થર	ખડમડાટ=મડવાટ
આગબોટ=રાજાનાં	ગામડું=મોટું કામ	સાહમ=અનિયારી કામ
ચાલતું મોટું વહાણ	કાનાન=આગમોટનો	કોન=સઢ ચઢાવવાનો
વિનાયત=ધનનાડ	વડા અમનદાર	ચામલો
ખાસ=મુખ્ય	વીજ-મહાદુર	જળચર=પાણીમાં ગહે-
ખત્રામી=વહાણ ચત્રાવ	અવકાશ=વખત	નાર
નાર	ખડમડાટ=ખુમાટ, ગાર	કગ=ધર્મ, કર્તવ્ય
એક દર=કુને	ખગ	અમર=કાયમ, અચળ
ભરદરીએ=દરીઆની	પડમમ=એક વાણ,	યાદગીરી=નામના
અધવચે	પુનડ=આગબોટનો આ	ખર્ચિત્તલ=યાદગીરી
મુખાફગી=સ-ર	મયે ઉપયો લગ	રહેનાને માટે ભો
હકાગામા=વધાનગામા	નડ મનથો=પાકા નિ-	કરેનો ચલુતરનો
સપાટી=ઉપરનો ભાગ	ચાગથી	ચાલલો
ખડમ=પાણીમાં ઠકાઈ		

સચાચ-અગબોટમાં ખડમ નળી કરતાં મહુમાં હતા ? નહિ

આવી પહોંચ્યા એટલામા તુ થયું ? કેન ને ને લસકરના અમનદરે
 શુ કર્યું ? કેટલા બચ્યા ? જળવર પ્રાણીના નામ દો ખનાની અને
 સિપાઈઓનું નામ શાથી અમર રહ્યું ? એમનું નામ અમર રાખવા
 માટે કોણે શુ કર્યું ? સાર—દરેક મણસે પોતાની ફરજ ખરા
 અત કરણથી બજાવવી

પાઠ ૧૮.

ફરતો=ચોગરદમ	અનયનતરેહનો=નસાઈ	આગળ=કાલાવાલા
કોટ=કોથી બાધેલી ઉચી	જેવો	આગી=નાળાગળા
બીડી મજબુત દિવાલ	દહાડાને અતે=સાજ	લેડી
કામેલ=હોશિયાર	ચણનર=ચણવાનું કામ	લક્ષ્મી=મદુગર, મત્ર
મિસ્તરી=મુખ્ય કડીઓ	બેદ=છુપી વાત	બાણનાર
કે સલાટ	હીકમત=યુક્તિ, તદ્દખીર	નિર્ભય=ભય વગરનું
નુનતાન=મુસલમાન	બેટકે=મુકામે	આન=કેકાણુ
રાગન, પાદશાહ	લક્ષ્મ=મદુ	કણનાત=વચન
	બેશક=નકડી જરૂર	

સવાલ—અહમદશાહ કોણ હતો ? તેણે કુ શરૂ વમાગ્યું ?
 કોટ બધાતો હતો તે પાછો ઉખડી શા કારણથી જતો હતો ? ઉખડી
 જવાનું કાણુ સુલતાનના બાણવામાં આગ્યું ત્યારે તેણે શુ કર્યું ?
 માણેકનાથ કોણ ? અમદાવાદમા તેની જગા હાત કયા છે ?

પાઠ ૧૯.

પ્રમાણિક=નાજબી રીતે	આકુ અવળુ=જીડું	સદ્ગુહિ=સારી ખુદી
ચાલનર	બાજવટાન=ચાણુનગરે	તટકાળ=તરતજ
કટાળો=તિરસ્કાર, ત્રાસ	વટાવ=તુકસાની લેવી	કુવાનો=ખુશ થતો
નામુ હામુ=પેણુડેણુનો	અથવા આપની તે	અખે=એ, અત્યા
હિસાબ	દરતર=ચોપડા	બનીઆ=વાણીઆ
	ખિત્ત=દુખી, દીવગીર	સવ બે=અત્યા ચાન

અતા=દેખાડ	ચાખુક=ચાખખો	પામળ=મૂખ
કીધર=ધ્યા, કય ઠેઠાણે	ફેરવી તોળ=વાત ફેરવ	ઠરતો ઠરતો=કારભારી
આનાકાની=દા ના	જસકુ=જેને	સાખ=આમર, વટ

સવાસ—જનને દુકાનનું કામ નેજ કદાગો અવવાનું કારણ શું ? દુકાનમાં એક નિસ શી બીના બની ? પટેલનો હિસાબ કેવી રીતે ગણ્યો ? થોડીવાર પછી બીજો શું બનાવ બન્યો તેનું પરિણામ શું આવ્યું ? નીચો વાણીય ને મૂકીને કેમ જતો રહ્યો ? ગુમાસ્તાને સોડે શા માટે કાઢી મૂક્યો ? શેઠની સાખ સાથી વધી ? ગુમાસ્તાને ઠગાઇનું શું કળ મળ્યું ? **સાર**—કોઇને પણ ઠગીને લેવાની દાનવ રાખવી નહિ કોઈની મરકરી કરવી નહિ હમેશા પ્રમાણિકપણે ચાલવું

પાઠ ૨૦.	નકશો=મામ કે દેશનો	વકાતુ=મેળ ન રાખવો
ખર કામ=વ્યાજબીકામ	ચીતરેલો નમુનો	શરમ=માન, સહે
છાતી ચલાવનાર=હિ મ-	મરકરી=મળક	હાગી=મળક, મરકરી
તવાન	દાખવો=સિસાવ	છાપ=અસર
કાને=સાબળવાને	નિદા=કોઇનું ભુકુ બો-	ચાહે=છ=છ
આર=અમરકાની નીચે	લવુ તે	ચાલ=રીતમાન વર્તણૂક
લોહાની પતળી સળી	મોહુ ઉતરી ગયેનું =	કજીઓ=કકસ, ટટો,
હોય છે તે	ઝખનાએજો	કિસાદ
અણબનાવ=બેબનાવ	કસુર=વાક, ખામી, ભૂલ	દુર્ગુણુ=અનીતિ

સવાસ—જ્યાન દને જીવજુગમ, યુનીલાવ અને મહેનાજના છોકરા સાથે અણબનાવ થવાનું કારણ શું ? એમા વાક કોનો હતો ? જ્યાન દના વખાણુ મહેતાજીએ શા માટે ત્યાં **સાર**—હમેશા વાજબી રીતે ચલવું કોઈની પણ શ મ રાખવી નહિ

પાઠ ૨૧. | વિક્રમાજીત=જીતાય નહિ એવો વિક્રમ

અજન=જતાયતદિએવો
 મેવાડ=ઉદેપુર (૨૭૫
 રનાનમા છે)
 હન=હારી ટેવ
 વ્યવસ્થા=ગોઠવણ
 પટાવતો=રાજ્યના મુખ્ય
 સરદારો
 હાર મારવું=જીવ લેવો
 ધાવ=ધવરાનાં બાઈ
 દાવો=હક
 રણુવાસ=રાણીઓને રહે
 વાનીજગા, જનાનખાનુ
 યોજવા=કરવા
 બાળહત્યા=માળકને

મારી નાખવું તે
 નિર્દોષ=ખીનગુનેગાર,
 અપગધ વિનાનો
 દયાજનક=દયા ઉપજાવે
 એવા
 પીગણુ=પોચુ થકુ,
 દયા આવી
 ધાતકી કૂર નિર્દય
 વર્ણન=ખ્યાન, હકીકત
 કપાન=વાણુ રડવું
 કકળવું તે, ગારોળ
 રાજભક્ત=વફાદાર
 કંઠણુ હૈયું=દયા વગરનું
 મન

હજમ=રાળ દ
 આશરો=મદદ, સહાયતા
 ભાળ=તપાસ, પતો
 રક્ષણુ=સલાળ
 જીવ્યુ=જિંદગી
 સાર્થક=તકળ
 સર્વસ્વ=મધુ
 સપુરત=સોપણ
 ચર્યાય=ફેલાય, પ્રસરે
 પરિણામ=ફળ, છેવટ
 હદવાળી=આખર કરી
 પન્નુ=એક જાનું
 કોમતી રતન

સવાલ—વિક્રમાજીતને શા માટે મારી નાખ્યો ? ઉદેસીંગ કાનો
 ડોકો ? ઉદેસીંગનો જીવ લેનાર વનવીર શા માટે ધાયુ ? ઉદેસી-
 ગનો બચાવ કેવી રીતે થયો ? પન્નાએ ઉદેસીંગને કાને સોપ્યા ?
 શેઠે ઉદેસીંગને રાખવાનું કારણ શું ? સાર—આપણી રૂઝ ખરા
 અનકરણુ પૂર્વક બખતવી અને તે બખતનામા પાત્રી પાત્રી કરવી નહિ

પાઠ ૨૨.

મહાકા=વણા જિંદા,
 એજન્સિ અને સરથાન
 મળાને થએલો મવન
 રના તાઆનો ભાગ

મૈકા=સો વરસનો કાળ
 સુકાની=સુકાન ફેરનાર
 મહલત=એપરવા
 ખડક=પાણીમા ઢકાએ
 સો પન્થ

નિચે=નક્કી નિરાવાર
 બચવાના=કેળવવાના
 તારાફો=મનમુઓ, ચિચાર
 નીચો=નીમણક કાપી
 યુક્તિ=તદ્દમીર, કમા,

હિન્મત	છાતી ભરાઈ આવી=	છક=દિગ, ચક્રિન
સંખ્યા=ગણતરી	રડવું આવ્યું	હડસેથી મૂક્યો=મૂકડો
માન્ય રાખી=કબુલ કરી	ઉત્તર=જવાબ	મારી કેકી દીવો
મોતને શરણે ગયા=મરી	કબુલ કયું=માન્યું	મધુ=ભાઈ
ગય	સ સાર માડ્યો નથી=	ધર્મ=દરજ
આજીજી-કાલાવાલા	મેરી પરખ્યો નથી	અધુધર્મ=ભાઈ તરીકેની
ચહ=નાટ, વાગ	ડાડ=હોસ, ઉમંગ	દરજ
શિર=માથું	નિયમ=ઠરાવ	સફીઅલામન=સુખરૂપ
એકલદોકલ=એકબે	ખાઝી=વળગી	યોજના=ગોઠવણ
ચિત્તા=શીકર, ધારતી	આગ્રહ=હઠ, કાલાવાલા	

સવાલ—ગોવા ક્યા છે ? ગોવામા હાલ કોનું રાજ્ય છે ? પોટુ ગીઝ લોકો કયાના રહેવાસી ? વડાણુ શાથી ખડક સાથે અથડાયું ? ખોરાક વવારે દિનસ ચલાવના માટે નવા કમ ને શું યોજના કરી ? ચોની ચિટ્ડામ કોનું નામ નીકળ્યું ? તે પાણીમા પડ્યો કે નહિ ? નહિ પડ્યાન કારણુ શું ? એના ભાઈને પડ્યાની શા માટે ગળ આવી ? તે મરી ગયા કે નહિ ?

સાર—ભાઈએએ એક ખીજપર હેન રાખવું જોઈએ

પાઠં રડું.	અદેખો=ખીજનું માં	દિનપરગ્નિન=દરરોજ
ચિત્રશળા=ચિત્ર રીખ	જોઈ બજે એવો	હરિખાંડ=મગે, મરી,
વાની નિશાળ	સમાન=મગે, મગ	નકન=કિતારો કોપી
ચિત્ત=ખી	કીર્તિ=આખ, માન	ખિાએલ=ખીતનું સાડ
કિપરના=ઉપલા	કલક=એમ, બટો	જોઈ મનમા મગે એવો
ચિત્રકળા ચિત્રકામ	અનેક=એકથી વધારે,	વખોડુ=ખેડ કાઢવી
શ્રેષ્ઠ=કિતામ, સૌથી સરસ	ધણા	વડાઈ=મોટાઈ મન
તોલે=બરો મરીમા	મખો=જુદી વાતો	જન્માષ્ટમી=જાનણ વદ

ગોકળ આઠમ	ખાળા=છોકરી	ચિત્રકાર=ચિતારો
જુણુનો જન્મ દિવસ	માખી=ખમી, સહન કરી	એન્ડાગી=એપરવા
અદેખાઈ=ઈપા, બેર	શેલા=ખુખમુરની	ઉતેજન=પુષ્ટિ, મદદ
પવ=પાન ક તેથી	શાત થયુ=નિગત વળી	ઉતેજન દાખલ=ઉતેજન
વધારે માણસની મ	દસા=હાનહવાડ, વને	માટે
ડમી, વાના પનાવનાર,	રખ=હમુર	અલિપ્રાય=પિયાર, મત
નવાદ	પીછી=ચીતરવા રી કયમ	નિરાશા=નાઉમેદ
કળા=ગુનર, કસમ	હુપી=છાની, ગુમ	વીયેમોઢે=ચિકે ચહેરે,
કળો=કલપના ડીરી,	પીછી ગુપી ન રહે=	કખાણો પડીને
વાયો	કામ જણાઈ આવે	અદેખાઈનુ મો ખાળો=
ટાપુ=મેટ	ડગવ=નિશ્ચય	અદેખાઈ ન કરો

સવાલ—ચિત્રશાળામા શુ શીખવાય છે ? ઉપલા વર્ગમા કેટલા વિદ્યાર્થી હતા ? ચિત્રકાળમા કોણ હેન્ડિયાર હતુ ? એની હોશિયારી નેમ કોણ અદેખાઈ કરતુ અને કોણ તેની બરોબરી કરના પ્રયત્ન કરતુ ? ત્રિભુવનની આખડને કલક લગાડવા માટે કોણે શી યોજના કીધી ? પ્રાણજીવનનો સ્વભાવ કેવો હતો ? ચિત્રશાળામા શી જાહેર ખર્ચ ચાઢેલી હતી ? દરેકે ઇનામ નેળવવા માટે તેવી તરેહના ચિત્ર કાઢ્યા ? કોનુ ચિત્ર સૌથી સાર હતુ ? ઇનામ કોને મળ્યુ ? એ ઇનામના પીચા કાને આપવામા આવ્યા અને શા માટે ? પ્રાણજીવનને નિશાળમાથી શા માટે કાઢી મૂક્યો ? **સાર**—જે પોતાનુ લલુ ચાહતા હાય તેમણે હમેશા હિદાઈ દરવી પણ અદેખાઈ કરવી નહિ

પાઠ ૨૪.	રનેહ=હેત, પ્રીતિ	કુરાકય=નકાર વચન,
મુરાકય=સાર વચન,	સદૈવ=હમેશા	નકારા ખોલ
સારા ખોલ	વાધે=વધે, થાય	તારે=મળે, થાય

વિવેક=સલુકાઇ, ડહા

પણ, સારા નરસાને

વિચાર

આણી=લાવી

ચાર=ભાઈ

હિચાર=ખોત, શબ્દ

વિશ્વ=દુનિયા, જગત

વખાણે=નારીકે કહે,

સ્તુતિ કહે, માન આપે

કીર્તિ=આનર

જનો=માણસા

ખડે=હાડકે દરજ્જે ઉતરે

, ગળિયાઇમા આવે,

ખડતી થાય

ચડે=મોટે દરજ્જે આવે

, મુખી થાય, ચડતીથાય

વડે=થી થકી

અગ=લોક, નૈયત

ખાળે=પોષ

ધુડ=ધુડ

હિચારનુ=ખોલનુ

ભાવી=સારી

ભલાઈ=ભલમનસાઈ

ખુરાઈ=નહારાપણુ, વેર,

દુશ્મનાઈ

અમૂલ્ય=કીમતી, જેની

કિમત અંધ શ્રે

નહિ તે

મૂલ=કિમત

લગા=થોડી

પળી=ચાગળુ

રે=અરે

માનની=માણસ

વેણુ મૂકયું=શબ્દ બોલ્યો

ગળાય=ગળી જવાય

ચુકયું=થુકલ

વિમાસરો=પસ્તારો,

દીલગીર ચરો

હાણી=નુકસાન, ખગળી

પાયમાલી

છરા=અ દુકમાભરવાની

ગોળી

છેદ=ધા, જખમ

મૂઝે=માતમ પડે

કાપ=વા, જખમ

રૂઝ=મટે સારો થાય,

નવી ચામડી આવે

કોઈ=મોટી ખરણી

મટે=સારી થાય

તોપ તણો=તોપનો

ભડકા=અવાજ

હવા વિપે=હવામા

હડકા=પડે, સામો

અવાજ

તાણી=ખેંચી

વદો=મોલો

વણુશે=ખગડે

ભાર તોલ=માન, આજર

વકર

પાઠ ૨૮. વિચારીને બોલવા વિષે.

સાર વાક્ય બોલવાથી હમેશા પ્રીતિ વધે છે, નહર વાક્ય બોલવાથી હમેશા કળ્થો થાય છે માટે હે ભાઈ મનમા જગ સલુકાઇ લાવીને જે બોલ બોલા તે વિચારીને બોલો. (૧) સા. વાક્ય બોલવાથી

આખી દુનિયા તારીફ કરે, પણ નહાર વાક્ય બોલવાથી માણસો આપણી આમર જાણે નહિ, પ્રાણીની પડતી અને ચઢતી જીભથીજ (બોલવાથીજ) થાય છે માટે હે ભાઈ જે બોલ બોલો તે વિચારી બોલો (૨) જીવો રૈયત (લોકો) પોપટને ઘેર પાળે છે, પણ ધુવડ પક્ષી પોતાના માળામા પણ નચિતે સ્થૂં શકતું નથી, એજ બોલતું કારણ જાણુ માટે (૩) સારી જીભથી (સારે બોલીને) ભાઈ ભયામન સાંધ મેળવ નહારી જીભથી (નહાર બોલવાથી) લોકો નહાર બોલે છે, પછી તે ગરીમ હોય કે રામ્મનો છોકરો હોય રાણી હોય તો પણ લોકો નહાર બોલે છે, માટે (૪) સારું વાક્ય બોલવાથી દુધ, ફળી અને ઘી આપશે, અને જેની કિંમત વણી દશે તેની થોડી કિંમત લેશે, પણ નહાર વાક્ય બોલવાથી કોઈ ચાંચળ પાણી પણ નહિ પાય, માટે (૫) અરે માણસ તું મોટેથી જે શબ્દ બોલ્યો તે જેમ તે થુ ફેલુ થુક ફરીથી ગળાતું નથી તેમ તે બોલેલો બોલ પાડો ખેચી લેવાતો નથી, જે એવી વાણી દશે તો પરતાશો અને નુકસાન થશે, માટે (૬) છરાના ધાતો ઉપાય માલમ પડે, પણ નહારા વાક્યનો વા કદી રૂઝતો નથી, (તે બોલ મનમાથી જતો નથી) જેમ કાચની કાદી કાણી હોય તે જેમ આખી થતી નથી તેમ, માટે (૭) સારો કે નહારો તોપનો અવાજો હવામા સપાટાખધ ચાપ્યો જતો હોય, તો તમે કહો કે તેને કેમ ખેચી શકો ? મતલબ કે ખેચી શકાય નહિ તેમ બોલેલો બોલ પાડો ખેચી શકાતો નથી, માટે (૮) વિચારીને શબ્દ બોલો, તો કામ કદી પણ ખગડે નહિ દલપતરામ કવિ કહે છે, કે જે સારા માણસો છે, તેજ ભાર વઝર રાખે છે મનલમ કે વિચારીને બોલે છે

પાઠ ૨૫.

| સન્યાસી=બ્રાહ્મણ સાધુ થએલો હોય તે

પ્રવાસે=નુસાફરીએ	રહેવાની જગા	પ્રાશ્નપાત્રી=પગમેશ્વરની
સધ્યાકાળ=સાજ	ભાન=સમજ, અક્ષર	મહેર=તનીથી
નગર=શહેર	માર્ગે=રસ્તે	સવાલ જવાબ=વાદ
સરકારવાડો=રાજકુટુંબને	ખોચી=ગરદન	નિવાદ
રહેવાની જગા	એકાએક=એકાએક, વિશે	સખ=માનવ, વિષે
વ્યવ=વાધ	એકદમ	અત્રે=અહીંયા
અર્થ=ચામડું	ગચ્ચડ=ગોચરકાર	રિથ=કાયમ, અચળ
યાદ્યર્થ=યાદનું ચામડું	સ્વામીજી=મુરખીજી	ખેડ=નફાનત, કર, કરક,
આરામ=વિસામો	મુકામ=નાસ	આસન=ખસમનું
રાજવાડો=રાજકુટુંબને	પરતુ=તોપણ	રાતવાનો=રાત ગાળવી તે

સવાલ—મન્યામીએ કયા મુકામ કર્યો ? સરકારવાડાને તું સમજી મુકામ કીધો ? સન્યામી રાજવાડાને ધર્મશાળા શા કારણથી કહેતો હતો ?

સાર—આ દુનિયામાં આપણે મુસાફર જેવા છીએ

પાઠ ૨૬.	ખોધ કનાર	આતુ ધારા વહે છે=રહે છે
નગરચર્યા=શહેરમાં ફરી	વિપદેશ=ખોધ, શિખામણ	ભાવિક=અદાળુ, આ-
ઝોડાતી હાલત તપા	ભાવણુ=વ્યાખ્યાન	ચ્છાનાળા
સવી તે	પુગણી=૦શ્વર સખધી	કોમળ=નાનુક
વેશે=પોશાકથી	વાત વાયનાર	રીકા પડી ગયા=જાખા
અચ્છે હે=સારા છો	કયા=૦શ્વર સખધી	પડયા, મો ઉતરી
અખે=એ	વારતા	ગયુ, ઉદાસ થયા
તેરા ચલે=તાડ ચાને	કુલાયો=મગડર થયો	વતન=જગીર
માર ડાલીઓ=મારી	વાણી=ખોલ	હક=માલકી, દાવો
નાખજે	રસ=લહેજત, રવાદ	દરનાવેજ=ખત, લખત
પાદરી=ખિન્તી ધર્મનો	ગાત=કથા સંભળનાર	જગી =ઈનામમાં મળેલી

જમીન	મહેરમાની રાખનાર	કાયમ કરી આપ્યું=મ-
૪૫૫=કુખ્ય	તાબાપનાર=તામ્રપત્ર	હાલ ગમ્યું, મજુર
બ દેનવાજ=ગરીબપર	પ્રસન્ન=ખુશ	કીડું, કચુલ રાખ્યું

સવાલ—અકમર બાદશાહે નગરચર્યામા શુ શુ જોયું ? રાગએ નગરચર્યા
શા માટે જોની જોઈએ ? રાગએ દેસાઈની જાગીર શા માટે કબુલ રાખી ?
પુરાણી શાધી ૪ ને ? પાછળથી પુરાણી ફિક્કો કેમ પડ્યો ?
સાર—રાગએએ—અમનદારેએ વેશ મદની નગરચર્યા જોવી જોઈએ

પાઠ ૨૭.

દુ ખ=આપના સ કટ

આણીએ=લાવીએ

ધટ=સરીર

ધડીઆ=મનાવ્યા

ટાડ્યા=મટાડ્યા

નવ ટળે=નહિ જાય

રધુનાથજી=પરમેશ્વર

જડીઆ=વળગ્યા

ભગ્યા=ભટક્યા, રખડ્યા

ભોગવ્યા=ગુમાવ્યા, ગાવ્યા

નિદ્રા=ઊંઘ

સ્વામી=ધણી

હરી ગયો=ગાની રીતે

લઈ ગયો

મરનક=માથા

છેદાઈ=કપાઈ

લુટાણી=લુટાઈ

સતપાનીઓ=સાચું

બોલનારો

નીચ=હલકા

હરિતે=પરમેશ્વરને

ભજો=ભજન કરો

સાય=મદદ

અર્થ=કામ

સરશે=થશે

બીડ-સ કટ, આ રદા

સમર્યા=સ ભાર્યા

અતગમ્મમી=મનનીવાત

જાણનાર પરમેશ્વર

લાવટ=દુ ખ, જાળ

અવરે=પૃની ધારણ

કરનાર, પન્મેશ્વર

પાઠ ૨૭. સુખ દુખ મનમા નહિ લાવવા વિષે

સુખ અને દુખ મનમા લાવવા નહિ, કાગલુ કે તે ગરીબની સાથે
વળગેલા છે, એ કોઈનું મટાડેનું મટવું નથી કારણકે ધ્રુવરે
નિર્માણ કરેલું છે માટે સુખ અને દુખને મનમા લાવવા નહિ
(૧) નાજરાગ જોવો મરદ નથી, ને દમપત્ની જેવી સતી સ્ત્રી
નથી કે જેઓ અર્ધે વસ્ત્રે જ્યાં અનાજ ને પાણી મળે નહિ

એવા જગલમાં રખડ્યા માટે (૨) પાચ પાડવ જેવા ભાટઓ કે જેને દ્રોપદી સ્ત્રી હતી, તેમણે પણ ખાર વરસ વનવાસ વેડ્યો, અને કોઈ દિવસ સુખે ઊંચા નહિ, માટે (૩) સીતા જેવી સતી સ્ત્રી નહિ કે જેના રામજી ધણી હતા તે સતીને રાવણુ લઇ ગયો તેથી સતી ધણુ દુખ પામી માટે (૪) રાવણુ જેવો રાજા જેને મદોદરી સ્ત્રી હતી, તે રાવણુના દશ માથા કપાઇ ગયા કે બધી લકા બુટાઇ ગઇ, માટે (૫) હરિશ્ચંદ્ર રાજા સત્યવાદી હતો અને તેને તારાલોચની રાણી હતી તેણે હલકા માણસને ત્યાં પાળી ભર્યું (મતલબ કે મળુરી કરી) એવા ધણા દુખ પડ્યા, માટે (૬) જ્યોત્ષ્ણા ઇન્દ્રે આગળ ધણી મદદ કરી હતી જેથી જણાય છે કે આપણુ કામ પણ થશે એવુ સમજીને ઇન્દ્રને ભજન કરો, તે મદદ કરશે માટે (૭) દરેકને જ્યારે આપદા પડી ત્યારે તેમણે ઇન્દ્રને યાદ કાઢા ત્યારે નરસિંહ મહેતાના ધણી ઇન્દ્રે (શ્રીકૃષ્ણ) તેઓની આપદા ટાળી માટે (૮)

પાઠ ૨૮.
જિ દગી સુધી=મરતા
સુધી
સોદો=માલ
ભટકતો=રખડતો
ભાવ=કિ મત, મૂલ
રકઝક=તકરાર
મજબ=મુસાફરી
હેરાન=દુ ખી
ધણુ રસતે=વણુ ઠેકાણુ

બદર=નદી કે દરીઆ
કિનારે આવેલુ શહેર
કે જ્યાથી વણો માલ
આવજી થતો હોય તે
રાન=જગલ
પડપુછ=તપાસ
મફત=વગર પૈસે
ટ માઇ=લટકાઇ

પાઠ ૨૯.
સાદાગર=વેપારી

લાગતુ જ=રતજ
તાલ=દાવ, લાગ
ઝિલાતો=ખમાતો, વેઠાતો
ગરાસીઓ=ઇનામી જ-
મીનવાળો રજપુત
કરગરીને=કાલાવાલા ક-
રીને, આજીજી કરીને
પગડાયા=અફળાયા
અતિશય=ધણુ
લોભે લક્ષણુ જન્ય=

લોભ કન્વાથી આખ-
નય
સરિતા=નદી
નીર=પાણી
સિધુ=રીઓ
સમાય=સમાવેશ થાય
પૂર્ણ=પુરૂ

નવ=નહિ
તૃપ્તિ=સતોષ
તણી=ની, છટ્ટીવિભ
કિતનો પ્રત્યય
આશ=આશા
અતરમા=મનમા
ભમે=દેલાય, થાય

જગદીશે=પરમેશ્વર,
કરણા=મહેરઆની
ધટતુ=નાયક
છતુ=સીનકમાતુ
પાસતુ=પાસતુ
ખોય છે=ગુમાવે છે

સમજુતી—વણી નદીઓતુ પાણી દરીઆમાં ભજે છે, તોપણ સમુદ્રતુ પેટ ભગતુ નથી તેમ લોભી માણસને પૈસો મળે છે તોપણ તે સતોષ પામતો નથી તેને પાચ રૂપીઆ મળે છે, તો તે દસની ઉમેદ રાખે છે જેને જે લાપક હોય તેને તે પરમેશ્વર મહેરઆની કરીને આપેલું હોય છે, તે છતાં પણ લોભી માણસ લોભમા ને લોભમા પોતાની પાસે સીલકમા હોય છે તે પણ ગુમાવે છે.
સવાલ—લોભીઆને કાણુ ઓળખતુ હતુ ? લોભીઆએ બીજે ગામથી માલ લાવનાનો કરાવ શા માટે કીધો ? નાળિયેર માટે કયા કયા ગયો અને ચું શું જવાબ મળ્યા ? લોભીઓ શાથી મરી ગયા ?
સાર—અતિ લોભ એ પાપતુ મૂળ છે

પાઠ ૩૦.

પ્રતાપરાણો=મેવાડનો
રાજા

અસલ=જુની

રાજધાની=પાટનગર

તળેટી=પહાડના મૂળ
આગળની જગા

શરો=શરવીર, બહાદુર

સરણે=તાબે

ખેદ=ટીલગીરી, અદસાસ

ડુળ=વશ, એલાદ

કન્યા=કુવરી છોકરી

પણુ=માધા, નિયમ

પુરતા=જેઇએ તેટલા

સાધન=સહિત્ય

આરબી=સર કરી

પરાક્રમ=મહાદુરી

સેના=લશ્કર, ફોજ

તજવીજ=તપાસ

છુપે છુપે=છાને છાને

તૂટી પડતો=એકદમ

હલો કરતો	વખતે દુખમાં	દોનત=પુત્ર
ખૂટના=ઓછા થતા	મનુસ=પી તપાસ	ખાનદાન=ઉંચું કુળ
ગુફા=ગપોલ	રાખનાર, ખાતગીદાર	તગી=તગાસ, ખોટ
ધારતી=રીક, ખીક	હાઠ=ભપકો	નિમાન=ટકાવ
ટળવળતા=ટળવળાટ	ગળગી=સાયરી	ખાતરી=ભરોના
કરતા	દરજગ=ઓઢા	મોગન=કસમ
ભાણુ=ગમવા માટે	નફાણુ=કપ વહેવાનું	નેરવતવ=છુટો
પીએલી થાળી	ધન્ય=શાખાશ	દેહ મુકયો=મરી ગયો
ધીરજ=મજુરી, શાતિ	અચકાર=પુરતક	દેશાજ=દેસ લાગણી,
દુખની અદર=દુખને	અનાવનાર	સ્વદેશાભિમાન

મવાલ—૪ સ ૧૫૬૮ અને ૧૫૭૨માં રીખીતા ? ઉદેશીગ ક્યા રહેનો હતો ? ત્યાં નુ શુ દુખ વેંતુ પડ્યું ? એ દુખો એણે શા માટે વેંયા ? ઉદેપુર કોણે વસાવ્યું ? પ્રતાપ ખીજે દેશ જવાનો ગા માટે વિચાર કયો હતો ? પ્રતાપને કોણે મદદ કરી અને શા માટે ? પ્રતાપને મદદ મળ્યા પછી તેણે શુ કર્યું ? મરતી વખતે પ્રતાપનો જીવ કયે અકળાતો હતો ? પ્રતાપને કયારે સંતોષ થયો ? ભામાશાને શા માટે શામાશી વટે છે ? **સાર**—પોતાના કુળની આખડ સાચવવા માટે ગમે તેટલું દુખ પડ તોપણ તે મહન કરવું પણ આમર જવા દેતી નહિ

પાઠ ૩૧.	ગોટાળો=ગગ્ગડ	અમુક=ચોકસ
નિયમચર=નિયમ પ્રમાણ	પ્રવતન=ત્રણી મહેનત	નડતર=અડચણ
વખતસ=વખત પ્રમાણે	આરભવુ=શરૂ કરવું	મુદત=વખત
ચઢતી=આમાદી	ખલેત=હરકત	કાળજી=ખત, ચેટક
આધાર=આશરો	ઠરાવેતા=નક્કી કરેલા	ભગ સાય=પટે

ગેરહાજર=હાજર નહિ તે	આરામ=પિ ગમે	વનવાની=ચાલવાની
બહાના=ઓમ	કાશીશ=પતન મહેન	અમૃત્ય=મર
મુરકેલી=અડચણ	ઉધુનજે=મગડે, ખરાબ	કુળવણી લીવાથી=વિવા
અણુગમતી=નાપસ દ	થાય	ભણવાથી
આપતો=વિષયો	વહેનર=કામકાજ	સસ્ના=સોધા
કામતી=અમૃત્ય	ઠતરા=ગુરમો, કરડી	અસુરા=મોડા
નિયમિતપણે=મુકરર	નજર	રાહ=વટ
કરેલા નિયમ પ્રમાણે	અમૃત્ય=ધણુજ કામતી	

સવાસ—પોપણ તથા ચઢતીનો આગર શાના ઉપર છે ? કામ કરવાની કૃતથી રીત છે અને તે કઈ કઈ ? પહેલી રીતથી શુ તુકસાન થાય ? બીજી કામ કરવારે શા ડગુ ? વાચદા પ્રમાણે કામ પુર કરવા માટે આપણે શુ કરવું ? નિયમ પ્રમાણે કામ કરવાથી શો ફાયદો ? નિયમ પ્રમાણે કામ કરવામાં શુ કામતી ગણવું જોઈએ ? આપણે નિશાજે મોડા જમ્યે તેથી આપણા સિવાય બીજાને તુકસાન થાય ખર ? અને થાય તો તે ગી મીને ? નાનપણમાં મોકુ કરવાની ટેવ પડે તો મોટપણમાં શો ગેરલાલ થાય ? નિયમ પ્રમાણે વનવાની જરૂર શાથી બાણવામાં આવી ? શામ ભરેલુ ક્યારે કહેવાય ? **સાર**—નિયમસર અને વખતસર કામ કરવાની ટેવ પાડવી

પાઠ ઉર.	મમતી=પોતાની મરજી	દાઝ=લાગણી દયા
માણ=જીના	પ્રમાણે ચલવાર	પરીક્ષા=તોલ
સ્વર્ગવાસ થયે =ગુજરી	પાઠશાળા=કેવુ જ્ઞાન	પાઠશાસ્ત્ર=નહાણુ
ગયા	આપનારી શાળા	ચલાવવાની કળા
સ તાન=છોકરા	પડે=પોતે	રક્ષા=રક્ષણ કરનાર
હયાત=જીવતા	તરણુ=જી જ્ઞાન	સમદાય=ધર્મનોમાર્ગ, પથ

મરદાની=પુરપને શોભે	પથ=ધર્મનો માર્ગ	પ્રસિદ્ધ=ખ્યાળીના
તેવી	દેવલેક પામ્યા=ગુનરી	મત્રાહકાર=સવાહ
અટકાવ=માધ	ગમા	આપનાર
છટ=રંગ	પ્રાર્થના=માગણી	

સવાલ—હિંદના માણ શહેનશાહનું નામ શું ? એમનો જન્મ તથા સ્વર્ગવાત ક્યારે થયો ? ગજમાતા એલેકઝાન્ડ્રને ઓળખાવો શહેનશાહ એડવર્ડના હાલમાં કેટલા કુવર તથા કુવરીઓ હયાત છે ? માણ શહેનશાહમાં કઈ કઈ ઉચ્ચ સંકિતઓ હતી ? લન્કરી સિપાઈના શા ધર્મ છે એ માણ શહેનશાહ કયા કાગજથી જાણ્યતા હતા ? મહારાજા એડવર્ડ શા તરીકે જગજાહેર છે ? સાર—આપણી પામે વધુ દોલત તથા જાગીરા હોય તો પણ મોજમજા ને આજસમા વખત ગુમાવવો નહિ

પાઠ ૩૩.

દીગણો=મટકા	મુખાઈ=ખેવકુદૃષ્ટ	અવયવો=ભાગો
વરવો=મેહેળા, કદરવો	જેખી=પતરાજ	ચત્રણ=સત્તા
દોષ=ગુનો, વાક	અ-વાય=ગેરધર્મસાહ	ખોડખાપણુ=એમ
ખોડ=ખાપણ, ખામી	લમડો=પગે ખોડવાળો	કૃનિ=કરેનું તે, ટામ
આતુર=ઈચ્છાવાળો	ખાડો=જેની આખની	રચના=મનાવટ
પ્રશ્ન=સવાલ	કીડી ત્રાસી હોય તે	સપર્ખા=પુરેપુર
કાયર=હંગામ	મુગો=જેનાથી મોઢે	રૂપ=દેખાવ
	ખોજાય નહિ તે	

સવાલ—કેશવલાલને હસતુ કેમ આનુ ? મોતીલાલે હસવા માટે ના કેમ કહી ? કેશવલાલને શું દાખવે બતાવ્યો ? મોતીલાલે શું કહ્યું ? કેશવલાલે પેનાની ખાતરી કરવા માટે કોને પૂછ્યું ? નિશાનમાં મહેનશાહ પધારે ત્યારે કેવો વિવેક કરવો જોઈએ ? મહેનશાહના મનમાં

એજ પ્રશ્ન વિષે આજે વિચાર શા કારણથી આવ્યો ? ખોડખાપણ કે બુદ્ધિની ખામી હોય તેની મરકરી શા માટે ન કરવી તે સમજાવો કઈ વાતમાં શરમાવું અને કઈ વાતમાં ન શરમાવું ? સાર—શરીરની ખોડ અથવા બુદ્ધિની ખામી જોઈ કોની મરકરી કંઈ નહિ કારણ કે એ પરમેશ્વરની મજાક કર્યા જેવું છે

પાઠ ૩૪.

વિનોદી=આનંદી

મૂળ=અસલ

હાજરજવાબી=નરતજ

જવાબ આપે એવો

શૂળી=ફાતી

નિદાય કર્યા=પાછા કાઢ્યા

જહાપનાહ=દુનિયાનું

રક્ષણ કરનાર, પાદશાહ

નામદાર=પ્રખ્યાત,

નામીયા

ખડકી=ગોહવી

મદેનવાજ=મરીબપર

મહેરમાની રાખનાર

ખેઅદખી=અવિવેક

સડક=દિમ, છક

શુભાસી—અકબર પાદશાહ કમારે જેરવાજી હુકમ કરતો ? ખીરબલ ને હુકમ કેવી ચુકિતથી ફેરવાવતો ? પાદશાહે એક દિવસ શુ હુકમ કાઢ્યો ? શા કારણથી ? ખીરબલ પામે કોણુ આવ્યા ? શૂળી જોવા માટે પાદશાહને શા માટે તેડી ગયો ? પાદશાહે કઈ કઈ ધાતુની શૂળી જોઈ ? તે જોઈ પાદશાહે શુ પૂછ્યું ? ખીરબલે શુ જવાબ દીધો ? અકબરે પોતાનો હુકમ શા માટે ફેરવ્યો ? સાર—દરેક માણસે વખત વિચારી કામ કરવું

પાઠ ૩૫.

કાનડી=કાનડાના રહેવાસી

દક્ષિણી=દક્ષિણના રહેવાસી

ગુજરાતી=ગુજરાતના રહેવાસી

કાઠિયાવાડી=કાઠિયા

વાડના રહેવાસી

કરંજી=કરંજ પ્રાનના રહેવાસી

શીયા મુન્ની=મુસલમાની ધર્મના પંથ

ચહેરો=મોતો સકકો, શિકલ

પહેરવેશ=પોશાક

રીવ'જ=ધારો

અનુસરતા=મળતા વણુ'=મત

ચોટલી=શીખા જુટકા=લડીયા

સાફ=આણુ, બધુ ચોરણો=પત્રે ખેસતો

અને જાણેથી પહેળે

લેયો	સફરો=ટુની બાહુ	ગયો તે બી, રાંડેલી
કમર=કેડ	મેટુ પહેરણુ	હાકડી વણે=નીચ જનો
બેટ=કેડથી પગ સુધી	કચ્છી=પારમી લોકો	(કાળો, દુમળા વગેરે)
લટકતુ લુગડુ વીંટા	ભીનની વણેલી પાટી	છૂટ હોય છે=આધ
ળવુ તે	કમરપર આધે છે તે,	હોતો નથી
જનર=સાકડા પાંચવાનો	જનોઈ	હરકત=અડચણ
લેયો	નાતમહાર=ખીજનાતમા	શમ=મુદત, લાશ
ધાધરો=ફરતો પેરવાળો	રિવાજ=ધાગે	મગડી=મરતુ, પાગલીના
ચણીઓ	હાથેવાળો=વર કન્યાના	મુદડા મુકવાનો કુવો
ઓઢણુ=છોકરીનું ઓઢ	હાથે હાથ મેળવીને	ખોલી=ભાષા
વાનુ લુગડુ	ખાડુ=કન્યાને માડવે	રોટી=રોટલી
લાજ કાઢે છે=માથાપર	વરરાજી ન જતા મે	બિજે હોળિજે=રોટલી
ઓઢેનો છેડો મોઢાપર	ધારવાળી તરનાર મોક	માટી=માસ
લાવે છે તે	લવામા આવે છે તે	
સુરવાલ=ખાટનુન	વિધવા=જેનો ધણી મરી	

સવાલ—મુમય ઇલાકામા મુખ્ય વસ્તી કયા કયા લોકોની છે ? હિંદુઓના ફેટલા વગ પાડી શકાય ? મુસલમાનના ફેટલા ભાગ પાડી શકાય ? એ ભાગ શા ઉપરથી પડ્યા છે ? એ ત્રણ જનો ઓળખવાની નિશાની આપે એ ત્રણે જનોના રિવાજ સમજવો ગુજાતમા કયા લોકો દારૂ પીએ છે તથા માસ ખાય છે ? એ ત્રણે જનમા યરા ઓળખવાની નિશાની આપે બોલી વિષે કહેવત બોલો અને તેનો દાખલો આપો

સાર—દેશ દેશના રીત રિવાજ તથા બોલી જુદી હોય છે

પાઠ ૩૬.

| વિદ્યામિત્ર=ગાંધીરાજના પુત્ર, સમગ્ર ઋષિ

માના એક	અગણિત=અણખ	બ્રહ્મર્ષિ=બ્રાહ્મણ ઋષિ
વસિષ્ઠ=રામચંદ્રના ગુરુ	વીર=યોદ્ધા	થયા હોય તે
ગણીતા=અપ્રખ્યાત	તળાખળ=તપ વડે જે	રાઘર્ષિ=રાઘવે માન્ય
કુળગુરુ=રાઘવગેર, પુરો	શક્તિ મળે છે તે	કરેલા ઋષિ
મૃગ્યા=શિકાર [હિત	રાઘવળ=રાઘવ વડે જે	નિર્મળ=ચોકળ
આશ્રમ=મઠ	શક્તિ મળે છે તે	સિદ્ધિ=મેળવના મુશ્કેલ
ઓવકાર=આદરમાન	વિસાત=ગણતરી	એ રી વસ્તુ તે, શક્તિ
વાનીનુ=વસ્તુનુ	પદવી=ઓદ્ધો	(એ આઠ પ્રકારની
કામધેનુ=મનમા ધારેલી	રાઘપાટ=રાઘગાદી	ગણાય છે અણિમા,
વસ્તુ આપનાર ગાય	ભારે તપ=ઘણી તપશ્રયા	મહિમા, ગરિમા, લ-
માગણી=માગુ	ભૂનથાપ=ભૂવાવો	ધિમા, પ્રાપ્તિ, પ્રાકા-
ગળાકારે=જેરજીતમથી	ભગ=નાશ	મ્ય, ઇશિત્વ, વશિત્વ)

સ્વાલ—વિશ્વામિત્ર કાણુ હતો? એ ઋષિ શી રીતે થયા? વિશ્વામિત્રને કઈ પદવી મેળવનાની ઇચ્છા થઈ અને શા ઉપરથી? વિશ્વામિત્રની વાત કહો. **સાર—**(૧) ઘણી મહેનત કરવાથી ધારેલી વસ્તુ પ્રાપ્ત થાય છે (૨) જેનામા કોઈ અને માનની ઇચ્છા હોય છે તેનામા સારા ગુણ આવતા નથી

પાઠે ૩૭.	અમર=મરે નહિ એવું,	દાન્સ=યુરોપ ખડી
ખસેડવા=દૂર કરવા	પરવા=દરકાર, [કાયમ	પશ્ચિમમા એક દેશ છે
વિશ્ર્ન=હરકત, અડચણ	આગ્રહ=મડ્યા રહેવું તે,	ઇજનેર=નાષકામ ગ
કામ હાથ પર લે છે=કામ	ફરી ફરીને કરવું તે	ણનાર
ની સરખાત કરે છે	હાર મારીશ=જીવતો	સર્વોચ્ચભિ=એ મોટા
કાયર=નાહિ મતવાન	મારીશ	જમીનના ભાગને
		સાંપનારો જમીનનો

સાકડા લાગ	ખેશક=નકકી	ગુલામગીરી=જામગીરી
પ ધરા=સીધા	સીધી=હસખી નામે એક	થી ગુલામ કરવાનો
નહેર=નદીમાથી પાણી	જાતના લોક	રિવાજ
લઘ જવા ખોદેલી ખાડી	તોડ=નિકાલ	સફળ થયો=પાર પડ્યો
છાતી=હિમત	ફેડયા=દૂર કીધા	એક સામટા=એકદમ
મહાભારત=ધણુ કંઠણુ	તરીકે=ગણીને, માનીને	ગુલામ=વેચાતો લીધેલો
ખ્યાલ=વિચાર	અગર=અથવા	ચાકર

સવાલ—ખાલો તથા હિમતવાન કેને કહેવો ? કયા કયા માણસો હિમતવાન થઈ ગયા અને તેમણે શુ શુ કામો કર્યા ? તેમને શુ શુ હરકનો નડી ? ગુલામ વેચવાનો ધ ધો કેણે બધ કરાવ્યો ? ગુનામગીરી કયા સનમા બધ થઈ ? સાર—જે કામ આરભતુ તે પુર થઈ સુધી છોડતુ નહિ ને હિમત હારતી નહિ

પાઠ ૩૮.	એનાથી દિવસે દેખાતુ	બો=બીક, બો
પટરાણી=રાજાની મુખ્ય	નથી)	આકળા=ગાભરા
રાણી	નિશ્ચ=પોતાનો	શેતર જ=ખુદ્દિ મળતી
કાંકેમ	વાસ=રહેઠાણ	રમત
પરોવાયુ=લાગુ	નિજવાસ=પોતાનો મુ	દીનાનાથ=ગરીબનો
ચાતક ચકવા=એક જાત	કામ	ધણી, પરમેશ્વર
તુ પક્ષી	હરાયો=હરામનો, પાર	પટ=કકડો, દાઢખેલ
અતિદિન=હ મેશા	કાનો	લહાવો=ઝોરીઝો
ખર=મધેડા	વતન=જગીર	શર=શરાતન, બહાદુરી
મુરડ=એક જાતનુ પક્ષી	જતન=રક્ષણ	પડશે તેવા દેવાશે=જેવુ
(એનો દેખાવ ધણો)	ગુ જામ=મજવામાં	દુ ખ પડશે તેવો તેનો
કદરપો હોય છે	દી=દિવસ	ધ/સાજ ઘરો

જીવ=જીવ, લગાઈ
હૈ=જીવ, આગાઈ
દાવો=હૈ
રજવાસ=મન નખાનું
રજવાસગ્રામ=શકાઈ, જીવ
સિ હણુ=સિ હની માદા
ખાણી=મળ, જોર

ખાણુ=તીર
ચોટ=દાવ, નિશાન
ભાગ્યે=જવલે, કવચિત
કાચી=ઓછી; થોડી
ખીલાને જોરેજ=ધણીની
દૃશ્ય
પલોટાવુ=અનુભવ લેવો

વિદ્યા=હુનર, કળા
ખાળો=અટકાવ
હારે=સાથે
જશ=કીર્તિ, આખર
કાળજા ફાડરો=પેટમાં
ધારકો પડશે
શમી=મટી, દૂર થઈ

સવાલ—પ્રતાપસિંહ શા કારણથી ઉદાસ હતા? કોને ચિતા હોય
અને કોને ન હોય એ વિષે ડાહ્યા કવિઓ શું કહે છે? રાણી અને
પ્રતાપસિંહ વચ્ચે શું શું વાદવિવાદ થયા? સાર—(૧) ધણિયાણીએ
ધણીના હુકમને તાબે થવું (૨) સ્વદેશ પર પ્રેમ રાખવો

પાઠ ૩૯.

સ્વદેશ=પોતાનો દેશ
સ્વદેશ પ્રીતિ=પોતાના
દેશ પર પ્રેમ
ભલી=સારી, ફળદ્રુપ
ભાત ભૂમિ=ભારત રા
જાનો મુલક, ભરત
ખડ, આર્યાવ્રત,
હિંદુસ્તાન
વિષે=મા
જેઠ=જે
કે' તો=કહેતો
ભલો=સારો

ભોમ=ભૂમિ, જમીન
ખાણુ=જીવ
મુજી=અકકલ વગરનો
ભૂમિ=પૃથ્વી
ભારે=ખોળાવ
દાઝ=લાગણી, દયા
શુષ્ક=સૂકું, સ્નેહ વગરનું
હેયુ=મન
વજ્જ=કંઠણુ, દયા વગરનું
લેણુ દેણુ=લેણુ દેણુ
કદાપિ=કદાચ
લક્ષ્મીવાળો=ધનવાન,
તવ ગર, પૈસાદાર

વડો=મેટો
વૈભવી=વૈભવવાળો
રાજવી=રાજા જેવો
રૂપાળો=ખૂબ સુરત દેખા
વડો
તથાપિ=તોપણ
વિવેક=ખર ખોટું
સમજનાર
વખાણુ=તારીફ કરે
કાગ=કાગડા
પ્રમાણુ=પેડે
સ્વદેશી=પોતાના દેશનો
દેશીના=પોતાના દેશના

ટાળે=મટાડે, દૂર કરે	ણીને માટે	વગીને=રહીને
ખાળે=પોષે	લોક લાળે=લોકની શર	કાળે=વખત, સમય
કદમાણુમા=ભલામા,	મથી	માળી=ગુમાવી
સારામા	સ્વદેશાભિમાન=પોતાના	સ્વદેશે=પોતાને વતને
લેખે=ગણે	દેશનુ અભિમાનધરીને	વિયોગી=ગુસ્તા પડેલાં
પુરા પ્રેમથી=ખરા હેતથી	કરેલા	ભેટી=મળી
પેખે=જીએ, ઝાળખે	વૃથા=ફોકટ	હર્ષના=હરખના,
વિદ્વાતા=પડિતાઈ, વિદ્વા	જ-મ=જિ દગી, જવતર	આનદના
નપણુ	ખોયો=ગુમાવ્યો	આસુ=આખમાથી પડત
વાપરી=ખરચી	કમાણી=સાથે, પેદાસ	પાણી
દેશ દાએ=દેશની લાગ	વિદેશે=પરદેશે	ના'વે=અ વે નહિ

પાઠ ૩૯. પોતાના દેશપર પ્રેમ.

સારા ભરતખડમા હમેશા રહેનો હોય તેમા ટાણ મિચારો હશે કે જે “મારો દેશ સારો છે મારી ભૂમિ સારી છે અને એ મને જીવથી હમેશા વહાલી છે” એમ નહિ કરતો હોય ? (મતલબ કે બધાજ કહે છે) (૧) કયો અક્કલ વગરનો પૃથ્વીને લારે મારતો હશે ? તો કે જેને દેશની લાગણી જરાપણુ નથી જેનુ મન હમેશા કંઈણુ અને રનેહ વગરનુ હોય છે, અને જે એમ જાણે છે કે મારે કંઈ લેવુ નથી, એવો માણસ (૨) કદાપિ તે પ્રણા પૈમાવાળો હશે, મોટા વૈભવવાળો, રાજા જેવો કે રૂપાળો હશે તોપણુ તેને વિવેકી માણસ વખાણુ નહિ તે કાગડા અને કીડાની પેડે ગુજરાત ચલાવે છે (૩) જે દેશીના દુખ મટાડે, હજારો માણસોનુ હમેશા પોષણુ કરે, વળ્લ લોકાના ભલામા લાભ ગણે, તેને ખરા સ્વદેશી જાણુવો કહો કે તેને ખરા હેતથી ટાણુ નહિ જીએ ? (મતલબ કે બધાજ

જીએ) (૪) જે વિદ્વાન માણ્યમે દેશની લાગણીને માટે પિદ્ધાનો ઉપયોગ કીધો નથી, જે પૈસાદારે લેકોની સ્થરમધી એક પાઇ પણ ખરચી નથી જેણે સ્વદેશલિમાનના કામ કીધા નથી, તેણે પોતાની જિંદગી નકામી ગુમાવી અને શુ કમાયો ? (મતલબ કે ઠપજ નહિ) (૫) પરદેશમાં રહીને ઘણો વખત ગુમાવીને જે સારો બાગ્યશાળી હોય તેજ પોતાને દેશ જાય અને જીદા પડેલા સમા અને ભૂમિને હેતથી મળે તે વખતે કહો કે કોને હરખના આનુ નહિ આવે ? (મતલબકે બધાનેજ આવે.)

પાઇ ૪૦.	ઉચે ગિડવાના સાચા=	પ્રતિબિબ=કાચ કે પા-
ઝટિએ=જરાપણ	બહુન	ણીમાં દેખાતી સામી
ઉદ્ધત=ગમે તેમ ચાલનાર	આતુરતા=છતેજરી	છબી
હજુરી=પાસે રહેનાર	હોજ=પાણીની મોટી	જગીર=કામના બદલા-
નોકર	ટાંકી	માં મળેલી જમીન

સવાલ—અઝલયાજખામાં અકકલ કેટલી હતી ? એની અછતની વાત કહો સાર—ઉપરીએ અવિચારી હોય ત્યારે તાખાના માણુનોએ સમય-મૂયકતા વાપરી કામ કરવું

પાઇ ૪૨.	પચારી=ખીજાનું	દેરા=અટા, ચકકર
મધરાત=વચથી રાત,	ઝંખાલ=ગુ મળાઇ	છાતીવાળા=હિ મતવાન
રાતના બારનો વખત	તાજે વા=ચોકખી હવા	અણીશુદ્ધ=વગર ઇમએ
કેરણી=ચોકડી, ફેરી, રોન	જગૃતિ=જાન, શુદ્ધિ	જેખમ વગર
ઘાટા=મૂમ	લાગ=દાવ, વગ	જેખમ=સકટ
કેડાફડ=ફડફડ	વાડાની ભીત=નડો	સૂહ=પંખાની નળી
મ આવાળા=મ એો રાખ	પાધરોજ=તરજ	આકડી=ખે ચીને પાડ-
નીસરણી=સીડી [નાર	હડસેલો=ધકકો	વાનુ એગર
માડીને=ગોઠવીને	ધૂજતા=કાપતા	ગોટાળો=કરકત
		એલવાઈ=બુઝાઇ

સવાલ—રાત્રે સિપાઈઓ કેમ ફરતા હતા ? તેઓના જેવામાં શુ આવ્યુ અને તેઓએ શુ કયુ ? સુધારા લાગ્યું કેટલા માણસના જીવ બચાયા અને શી રીતે ? ક્યા ક્યા માણસના જીવ બચાવ્યા ? **સાર**—મિત્રને આતંત્રી વખતે મદદ કરી, એ આપણી ફરજ છે

પાઠ ૪૨.	દેખાન=માસ	માહીતગાર=જાણીતા
મૃગજળ=ઝાઝવાતુ પાણી	આખેલખ=મળને પુરો	મિતરા=પુરજ
અડ પાણી નહિ પણ	પુરો મળતો	ધુમટ=અર્ધગોળ શિખ
હવાના તપવાથી દે-	ભર ઉનાળાના-દાગણ	ગ્વાળુ દોકલુ, છ
ખાતુ પાણી	ચૈત્રમા	ત્રાના ઉપલા ભાગ
ફરડ=સખત	ભાસ=દેખાન	જેવો ખાન
ખાધર=સપાટ	ખારાપોડા=એ વીરમ	ભોમીઆ=જાણીતો
પ્રદેસ=મોટો સ્થા	ગામ પાસે ગામ છે	ચકિત=સ્તબ્ધ દિગ
વિચિત્ર=તહેરવા	(અહી વરાગડુ મીઠા પાકે છે)	પ્રવામી=મમાડ

સવાલ—મૃગજળ તે ગુ ? તેથી લોકો કેમ ભુલાય છે ? ક્યા લોકો મૃગજળને ઓળખી શકે છે ? મૃગજળને લીધે કેવા કેવા દેખાવ માત્રમ પડે છે ? મૃગજળ તથા એને લીધે જે દેખાવો દેખાય છે તેનું કારણ સમજાવો મૃગજળ ક્યા ક્યા દેખાય છે અને ક્યારે દેખાય છે ? **સાર**—મૃગજળ એ ખરેખર પાણી નથી પણ હવાના તપવાથી મેદાનમાં અથવા રેતીના રણમાં મૃગજળ દેખાય છે આ દુનિયા મૃગજળના જેવી છે કારણ મૃગજળને લીધે ખરા દેખાવો ન હોવા છતાં દેખાય છે તેમજ દુનિયા આપને દેખાય છે

પાઠ ૪૩	ગુફા=મખોલ	જનાનર
મહિમા=મોટાઈ	ઢોલડુ=ફાડી ખાના	સૂઝી આવ્યા=માલમ

પડ્યો	લાલચોળ=રાતા	ગજના=ગડગડાટ
આતર્યો=ધેર્યો, ટમચે	નાલાયક=મદમાસ	ધોસ=સામો અનાજ
કર્યો	અળધડી=હમણાં ને	બાથ બીડવી=મામા
માથાથી પગ સુધી=	હમણા	થતુ
ધણીજ	કુધ=નાનો કુવો	પાણી ભરે છે=હિસામ
ઝાળ=ગુરસો, કોધ	ડોકાઉ=ડોકુ	મા નથી, ઉતરતુ છે

સવાલ—દુર્દાંતસિદ્ધ પોતાનું ગુજરાન શાથી ચલાવતો ? રોજ કેટલા પશુ મારતો હતો ? બના પશુઓએ મળી શું વિચાર કર્યો ? કોહલાએ શું ચુકિત વાપરી ? સાર—(૧) બુદ્ધિ આગળ જોર ઝઝ વસાતમા નથી (૨) શેરને માથે સવાશેર હોય છે માટે અહકર કરવો નહિ

પાઠ ૪૪.	ધાર કોઢાળી જેવી	સુધરાધ માતુ=મયુની-
નળ=લોહા કે ચિનાધ	ને બીજી સ્થકનાકારની	સિપાલિટી
માટીના બુગળા	હોય છે)	જગી=ધણીમોટી
જન્મારામા=જિ દગીમા	છીણી=ધાતુ કાપવાનું	સગવડ=જોગવાઈ
ઠેર ઠેર=કેકાણે કેકાણે	એગર	વરાળયત્ર=વરાળથી
ટાકી=હોજ	પેચ=આટો	ચાલતો સચો
જવત્પેજ=ભાજ્યેજ	સકાવે=કોક, ચકલી	જોડાણુ=સંધાણુ
તીકમ=જમીન ખોદવાનું	ટોટી=નળની ખોલી	આગ=વાહે
એગર, (એની એક	દડદડ=ધડધડ	બેધ=ભાન, સમજ

સવાલ—શહેરમા મીઠું પાણી નળ વાટે ક્યાથી આવે છે ? એ ટાકીઓ ઉચી બાધવાનું કારણ શું ? નળનું જોડાણ શી રીતે કરે છે તે સમજાવો મીઠા પાણીના નળથી શો લાભ ? નદીના મુખ આગળ કુના નહિ ગાળવાનું કારણ શું ? સાર—પાણી વગેરે પ્રવાહી પદાર્થ જેટલી ઉચાંધએથી આવે તેટલી ઉચાંધએ ચઢી શકે છે મતનળ કે પ્રવાહી પદાર્થોમા સરખી સપાટીમા રહેવાનો ગુણ છે

પાઠ ૪૫.	વિદાય થયા=ગયા	હિકરકા=છાણુ મૂત વગેરે
ત દુરસ્તી=મુખાકારી,	મધુર મધુર=જરા જરા	કોહવવાની જગા
આરોગ્યના	શોખ=છન્ડા, પ્રીતિ	ગજર=સડાસ
સમજ=મજબુત	ખુલાસો=સમાધન	ચાણુ=મચાણુ, ડુવાના
બિમારી=રોગ, વ્યાધિ	ખાટલે પડેવા=માદા,	ઉપર છોખ ધ ઢાળ
મરડો=પેટમાં દુ ખાને	બિમાર	પડવુ બાધેનુ હોય તે
ઝાડો થનાનો રોગ	નાગણી=દાઝ, દયા	ગદગી=ગોજનાડ
સ ધરણી=વારે નારે ઝાડા	ચાપતા=તરત, લાગલા	મગી=ઉતરી
થવાનો રોગ	કાસળ=મૂળ, જડ	જતુ=નાના જીવડા
અભાવ=રૂચી, અપ્રીતિ	ભર=ગીચ, ધણી	કોદ=કોરબાધવાની જગા

સવાલ—ગામમાં મરણનું પ્રમાણ વધુ ત્યારે ટાણે કોની મારફત તપાસ કરાવી ? ગામના લોકો કયા કયા રોગથી પીડતા હતા ? સાહેબે એ શાથી જાણ્યું ? ગામમાં રોગના મૂળનું કારણ શું હતું ? સાહેબે રોગનું મૂળ કારણ જે પાણી તે બાબત શું શું હકીકત હશે ? પાણી સ્વચ્છ કરવાની કેટલી ને કઈ કઈ રીત છે ? દૂધ સ્વચ્છ રાખના માટે શું શું ભલામણ કરી ? પાણી તથા દૂધમાં હવા ચૂંમવાનો ગુણ છે કે નહિ હોય તો દાખલો આપી સમજાવો **સાર**—સ્વચ્છ હવા, સ્વચ્છ પાણી તથા સ્વચ્છ ખોરાકનો ઉપયોગ કરવાથી રોગ થવાની વાસ્તી રહેતી નથી, માટે ઉપરની ત્રણ બાબતો પર ખાસ કાળજી રાખવી

પાઠ ૪૬.	સાય=સગાત, ટોણુ	ઉતરવા=રહેવા
ધાધ=દોડી	કપટે=દગાથી	વરોડ=ધણાજ, વધારે
ભાવે=હેતથી	ખસે=દૂર ગય	વસમો=કપરો, કંઠણુ
ભેટયા=મજ્યા	સામગ્રી=સામાન	દામ=જગો
ભાત=ભાધ	હમે=મશ્કરી કરે	છાજ=છત

વળી=સાકડી
 ભીંતો=ભીંત
 કોદશ=બને બાળુ
 ગુઆ=ડાસ
 હુઆ=થયા
 હસણી=મગ્ગક ખેરી
 નાત્ય=નાત
 દર્શન=ભાવથી જોવું તે
 ખોધએ=દૂર કરીએ
 સુદરી=જીવવાન સ્ત્રી
 મનપિના=કમનથી
 નમે=નમસ્કાર કરે
 દીઠા=જોયા
 હરિ=પરમેશ્વર
 પુટડો=દેખાવડો
 તુડડો=પ્રસન્ન
 ભાગ્યુ=દૂર થવું
 મરડે=મચડે

મડપમા=માડવામા
 ચગ=મજા, કાસાજેડ
 લટકે=ટીંગાય
 પટકે=પિછોડીએ
 કાજી=લાકડાં
 ભારો=જીડો
 મામેરાનો=મોસાળાનો
 ઉધારો=માકડી, મણા
 તુળશીદળ=તુળશીના
 પાદડા
 પુકશે=વગાડશે
 પુરૂ=પરોખર
 કૌતક=મસ્કરી, ગમત
 ટોળ=મગ્ગક
 ઉતાવળી=ઝડપથી
 મરમે=ભેદમા
 લગ્નવ્યુ=એવ જગાડી
 પેઢીતુ=વશતુ

ન બાપા=બાપા વગરના
 ભના=સારા
 કંઠલુ=સખત
 કંઠલુભોલ=મેણાના મોલ
 મઝર=અહ કાર, તોર
 પુઠળથી=પાછળથી
 બડબડો=બમડા
 લખેશરી=નાખ રૂપી
 આનો ધણી
 શે=શુ
 રાંક=ગરીબ
 પિતા=માપ
 મુશ્ર=મારે
 કાપકુ=ઝાતી ઢાકવાનુ
 યુગકુ
 મેર=મેરૂ વર્ત
 જીવતો રહે=કાયમ રહે

પાઠ ૪૬. નરસિહ મહેતાની ઉના ગામમા પધરામણી.

વિષ્ણુ મહેતા (નરસિહ મહેતા) આવ્યા સાભળી શ્રીરંગ મહેતા
 (વેવાઇ) દોડતા આવ્યા ને બને હોસથી મળ્યા, જમાઇ અને
 જમાઇનો ભાઇ પણ મળ્યો, બધા નાગરનુ ટોળુ પણ આવીને
 મળ્યુ (૧) તે બધા જીભેદથી બાઝીને પાછા દૂર જતા રહે અને
 એનો સામાન જોઈ જોઈને મસ્કરી કરે, ઉનારાને માટે ઘર આપ્યું

તેમાં ચાંચડ, મચ્છર ધણુજ હતા (૨) તે વરતી જમીન ઉર્ચા
 નીચી ને ડહણુ હતી તે ઝાપરાપર નળીઆ નહોતા, તે વરતી છાજ
 કાહેલી ને સાકરીઓ જીતી હતી, અને ભીતો અને બાજુએ બેવડી
 વળી ગએની હતી (૩) જ્યા નરસિંહ મહેતાનો ઉતારો થયો ત્યા
 ધણા માકડ ને જીરા હતા, વેનાઈ ઉતારો આવી ગયા પછી
 મગકખોરી નાગરી નાત બોજના લાગી (૪) કુવરવડનો બાપ
 વૈષ્ણવ છે, તેથી એના દર્શન કરીએ તો પ્રાયશ્ચિત જતા ગહ (પાનન)
 થઈએ મહેતાને જોના મટે પેરગથી સુદરીઓ ખુલીથી આની (૫)
 કમનથી મહેતાને નમસ્કાર કરે અને સ્ત્રીઓ એક બીજાને કહે છે કે,
 મહેતાને જોયા તે પરમેશ્વરને જોયા બરાબર છે (મનસા કે એમ મસ્કરી
 કરે) (૬) જીઓ એનો રસાલો કેવો દેખાવડા છે ! એને પરમેશ્વર પ્રસન્ન
 છે મસ્કરીમા એવું કહે છે કે, હવે કુવર વહુનું દુખ જતું રહ્યું (૭)
 મહેતાના બળદ ઉપર ધણી બગાઈઓ છે તે જીઓ મહેતાના
 માડવામા કીર્તન વગાડશે તેથી નાગરની નાતમા આમડ વધશે (૮)
 આ ગાસડી વળગાડેની લટકે છે, તેમા પીઠાડીએ તાવતી નેડ બાધી
 છે, આ તુળશીના લાકડાનો ભારો (તુળશીની માળા) છે ડહો હવે
 મોસાળામા ચું ખામી છે ! (૯) છાજડીમા તુળશીનાં પાદડા મ્કશે,
 ને ઉભો રહીને શખ વગાડશે, સાંતું ઇશ્વરનું ભજન કરશે એટલે
 મોસાળું પણુ પુર થશે (૧૦) એમ નાગરની સ્ત્રીઓ ગમન કરે
 અને મસ્કરી કરીને ધર તરફ પાછી જાય બાપા મોસાળું લઈને
 આવ્યા તે વાત કુવરમાઈમે જાણી (૧૧) તેથી ઝડપથી મળનાને
 માટે દોડી કે નણુદ ભરમમા બોલી કે બાપ દીકરીને આ ચું પ્રીત
 કે હાસી કરવા આવ્યો ? (૧૨) બાપદાદાની પેઢીને એમ લગાડી.
 સાથે સાંતુઓનું ચું કામ હતું ? શું એકલા મળના જાઓ છો ?

એવા આપ કરતા આપ ન હોય તો સારું ! (૧૭) આવો મહેણાને
બોલ સાભળીને કુવરમાઈ પાછી વળી, ને કહેવા લાગી કે, હે નણુદ
એટલો અહાર શા માટે રાખો છો ? હે બેન પાગળથી સુ અપડા
છો ? (૧૪) જેનો આપ પૈસાવાળો હશે નેની દીકરીને ઘણો લાભ
થશે કાલનો આપ લખેશ્રી કહેનાય તો તે મારે શુ કામનો ? (૧૫)
ગરીબ આપ મારે ધેર આવ્યો તો તેનું એક કાપડું મોનાના મેઝ
ખરોઢર છે તમારી મરજીમા આવે તેમ બોલો પણ મારે મન એ
ઘણું જીવજો (૧૬)

પાઠ ૪૭.	વતર=અખત મજુરી	આવેશ=કોષ
વર્તણુક=ચાલવનગી	મીઠું મરચુ લબરાવીને=	અસર=લાગણી
પ્રમુખપદ-સભાના કેપ	વાન વધારીને	ટટાર-થપા=અમલ
રીની જગા	સુગંધ=સારીનાસ, ખુશબો	સ્થિતિમા આવ્યા
હજુર=આગળ	દુર્ગંધ=નફારી વાસ	આરોગ્ય=ન દુરસ્ત
રજુ=મોજુ, હાજર	ધોર=મિહામણી	જાતમહેનત=શરીરની
પરવડની=અનુક્રમ	ગાડપણુ=ગાડાપણ	મહેનત
આવતી	પોપણુ=યુજરાન	નિલાવ=ગુજરા
તરફી=મહેનત	નભીએ=ટકીએ	

સવાલ—હાથ પગ, જીભ, દાંત, નાક, કાન એ દરેક શુ શુ
કામ કરે છે તે કહો પેટ શુ કામ કરે છે તે કહો નગજ શુ કામ
કરે છે ? બધા અવયવોએ કામ કરવું બધ કીધું તેથી શુ પરિણામ
આવ્યું ? આપણને એક ખીજાની મદદની જરૂર છે તે દાખલો
આપી સમજાવો (જુઓ પાઠ ૬૦) **સાર—**આ દુનિયાનો આધાર
એક ખીજાની મદદ પર રહેતો છે

પાઠ ૪૮.

દેવવાડા=દેવળવાડા,
આબુ પર્વત ઉપરના
દહેરાનો ભાગ
ગ્રેમ=આરથા, શ્રદ્ધા
કુભારીઆ=એ આરાનુર
પર્વત ઉપર છે
પાલિતાણા=કાઠિઆવા
ડમાં રોતુએ પર્વત
પાસે શહેર છે
ગિરનાર=કાઠિઆવાડમાં
મોટા પર્વત છે
રણિઆમણા=સુદર
જૈન=શ્રાવક
પરધર્મ=ખીજે ધર્મ
બાધણી=બાધકામ
નકશી=કોનરકામ,
કોતરણી
સુગમ=સહેલુ, સુતર
માધલિ=પોણા ગાઉ
વાહનો=ગાડી, ઘોડા
વગેરે બેસવાના સાધનો
ઢાવણી=લસકરનો મુકામ

રમણપુ=સુદર
આરસપહાણુ=સ ગેમર
મર, એક જાતનો
ચળકનો પત્થર
અણુહીલવાડ=પાટણુ, એ
સરસ્વતી નદીને કાંઠે
રાજધાનીતુ શહેર
હવુ, (એ વનરાજ
ચાવડાએ ધ સ
૭૪૬માં અણુહીલ
ભરવાડના નામથી
વસાવ્યું હવુ)
શિખર=ટોચ
આદિનાથ=જૈન ધર્મ
સ્થાપનાર પહેલા
તીર્થકર
કાબેલ=હોશિયાર
કોતરણી=કોતરકામ,
નકશી
રોજ=એક દિવસનો
પગાર
શોભા=દેખાવ
દેરાણી=દીયરની વહુ

જેઠાણી=જેઠની વહુ
વરના મોટાભાઈની વહુ
ધ્યાન બે એ=મોહ ૧ ૧
અગ્નયન કરે
ગભારો=દેવળના જે
ધુમટનાળા ભાગમાં
મૃતિ હોય છે તે
દેરાસર=દેહર
બારીક=ઝીણા
ખીણુ=ગાંધ
સલા મડપ=દહેરામાનો
વિશાળ ભાગ
નેમિનાથ=જૈન ધર્મના
૨૨મા તીર્થકર
વિસ્મય=અગ્નયન,
નનાઈ
નિજીવ=જીવ વગરની
પ્રતીણુ=હોશિયાર
રાણુકપુર=એ રજપૂત
સ્તાનમાં છે

સવાલ—ક્યા લોકોને ધર્મ પર આન્યા ધણી હોય છે ? ક્યા

લોકો ધર્મના કામમાં પુણ્ય પૈસા ખરચે છે ? જૈન લોકોના જોવા લાયક દહેરા કયા છે ? આશુ જવુ હોય તો શી રીતે જવાય ? રાણકપુર કયા છે ? વિમળશા, તેજપાળ, વરતુપાળને ઝોળખાવો એમણે કયા દહેરા બાખ્યા ? સરસ દહેરા કયા છે ? આદિનાથ અને નેમિનાથ કોણ ? કંચુ કોતરકામ બહુ વખાણવા લાયક છે ? જેઓએ એ દહેરા જોયા છે તેઓ આ દેશ માટે શુ અભિપ્રાય આપે છે ?

સાર—ધર્મના કાર્યો કરવા જેથી નામ અમર રહે

પાઠ ૪૮	દિનરાત=દહાડો રાત	અનેક=બહુભાજ
મહો=મા	આરામ=વિશ્રાંતિ	કાપે=દૂર કરે, મટાડે
તન=શરીર	શ્રમથી=મહેનતથી	સજ્યા=બનાવ્યા
ભાન=શુદ્ધ, સમજ	સુખ દીએ=સુખ આપે	પાવક=ગરમી, અગ્નિ
પુરણુ=પુરેપુર	ભર=જોડાયે તેવી	ઇશ=પરમેશ્વર
સમય=વખત	આણી=લાવી	સત્ત=હકુમત
પ્રથમે=પહેલા	મેવ મ ડળ=વાદળા	સદિવ=હ મેશા, સદા
રમર=ચાદ કરે	નિયમિત=વખતસર	શાપી=એસાડી
કાર્યો=કામો	વૃષ્ટિ=વરસાદ	સુખુદ્ધિ=સારી અકકલ
ખાણણુ=પોષણ	સ તોપ=તૃપ્તિ	ન તિપ થ=નીતિનો માર્ગ
કાજ=કામ	હરખ=ખુશી	ભુલાવતા=નીસરાવતા
તેજસ્વી=પ્રકાશિત	સૃષ્ટિ=દુનિયા	સ શય=શક
શક્તિ=ચદ્ર	પૃથ્વી=જમીન	મુજ્જ=મારા
તિમિર=અધાર, અધકાર	ધન=પૈસો	સદ્બલકિત=ખરી બકિત
અમને=આકાશમાં	કઠિન=કપરા, અધરા	ચરણે=પગમાં
	કષ્ટ=દુખ	હર=સતોષ પામી રહું

પાઠ ૪૯. ઈશ્વર પ્રાર્થના.

જ્યારે જિંદગી શરીરનું જ્ઞાન નહોતું, ત્યારે જીવો કે જીવો પુરેપુરી સભાળ લીધી, તેને સવારના પહોરમાં પહેલો પાઠ કે, ૫મી દહાડાના બધા કામો કરે (૧) એ હ મેં તો હેતથી પ્રાણીઓનું પોષણ કરે છે, પ્રકાશવાળા સુરજ અને ચંદ્રમા હ મેં તો પ્રકાશતા રહે છે, તે જીવને જીવન રાક્ષિત વધારે આપે છે (૨) એ આકાશમા રાત દિવસ ફરીને અધાર મટાડે છે, ત્યાં તેને આરામ ખીલડવ નથી, દહાડાની ધણી મહેનતથી પ્રાણી થાક્યો ત્યારે આખી રાત સુખ આપે એની સારી હિંમત આણી (૩) જો આ વરસાદના વાદળા વખતસર વરસે છે, તેથી દુનિયા સતોષથી આનંદમા પ્રલાય છે, જમીનમાંથી ધન અને વનસ્પતિમાંથી અનાજ આપે છે અને તે જીવોના ધણા દુઃખ મટાડે છે (૪) પરમેશ્વરે ૪૨૧ પાણી અને અગ્નિ એ દેના મનાવ્યા છે ' એ ત્રણ જીવોનું હ મેં તો જીવન (જીવવાનો આવાન) છે, વળી એ ત્રણને માણસના ચાંદરી આપી છે અહા! પ્રાણીના સુખના સાધનની શી ગોઠવણ કરી છે! (૫) એહો પરમેશ્વર તે માણસને મન ને અકલ્પ આપી છે, તેથી બધા જીવોપર માણસની ધણી સત્તા રાખી છે, જે હ મેં તો એવું સારું પોષણ કરે છે, તેને વીસરીને ભજો નહિ તે પાપી માણસ છે (૬) પરમેશ્વર હ માણસ છુ કે સારી બુદ્ધિ આપો અને નીતિને રસ્તે દોરવો, મને ભુલાવામાં નાખનાર બધા વહેમો દૂર કરો, આરી ફરજ છે, એમ સમજીને હ બધા કામ સદ્બલકિનથી કરે અને તમને પગે પડુ તો મને વિશ્રાંતિ મળે (૭)

પાઠ ૫૦.

પ્રસન્ન=સમર્થ, જોશવાર,	પરદુ ખલ જન=પારકાનું	ઉદાર=મોટા મનનો
શ્રેષ્ઠી	દુઃખ કાપનાર	સ્વોક્ષ=છેદ, એ કે ચાર
	સોખી=મોજ	લીટીની સરકૂત કવિતા

સ્મરણુશકિત=યાદદસ્તી	પ્રપચ=નરકટ	ડાગ=ખટી મજાખુત
કથાણી=પેદાશ, રળતર	શિરામણુ=નાસ્તો	લાકડી
મતલમ=સાર	હાસ=થાકીને વિશ્રાંતિ	ઉગામી=ઉડાવી
વડવા=માપદાદા	લેતી વખત ખોલે છે તે	પાહે=પાસે
ઉછીનુ=થોડી મુદતમાટે	રાજવહીનટ=રાજ	નીયા=ધનસાધ
ધીરેનુ	કારભાર	ફાડી=ફાંસી, શુભી
પુરાવો=સાખીતી	વૈદકશાસ્ત્ર=વૈ-બનાવ	હાનિ=મગાડ, નુકસાન
બનાવટી=ખોટા	વાનુ પુસ્તક, રોગ	હાચે હાચુ=ખરેખરું
સ્વબંધ=દિગ, ચક્રિ	પારખવા ને તેનાઓસડ	કારે=ક્યારે
સાખીત=ખર	કરવા સખધી પુસ્તક	અમૃત બરામર=ગુણુકારી

સવાલ—ભોજ રાગ કયા વશના ? એ વિક્રમ પડી થયા કે પહેલાં એના વખતમા ગુજરાતનો કયો રાગ હતો ? ભોજરાગ શાને માટે પ્રખ્યાત થઇ ગયો ? ભોજરાગ વિષે શું કહેવામા આવે છે ? એની સલાના પડિતોએ શો પ્રપચ કર્યો ? એ પડિતોના માથાનો કાણુ મળ્યો ? તેણે શું કીધું ? રાગએ તેને ઢેટલું ધનામ આપ્યું ? ભોજરાગ નગરચર્યા બોવા કેમ નીકળતો હતો ? ભોજરાગ શાથી ખૂશ થયા ?

જવાબ—(૧) દરેક માણુસે વિદ્વાનને માન આપતું (૨) ગરીબોના ઉપર દયા રાખવી,

પાઠ ૫૧.

તાણુ=તમાસ	ધમણુ=વાકુ કવાનોસથે	નતે નીરોગી
ભિનાશ=ભેજ	નર્પા=નીરોગી, રોગ	વાઠકાપનુ=નસ્તરનું
પુરાણી=પુરાણ	વખરના	ગુણુદોષ=દાવદામેરફાયદા
કારીગર=કામ કરનાર	પહેલું સુખ તે નતે	ઔપચ=ઓસડ, દવા
	નર્પા=પહેલું સુખ તે	ખતીજ=ખણુમાંથી

ખોદી કાઢેલો પદાર્થ	છે તે ખનીજ પદાર્થ	સદ્ગુહસ્થ=સારો માણુ
(જે પદાર્થ બોયપરથી	કહેવાય છે)	તરીકે=માફક, પેઠે
ખોદી કઢવામાં આવે	ખગ્નનો=ભડાર	આપાદ=સુખી

સંવાદ—ગામ વસાવવામાં કોની કોની જરૂર પડે ? ગામમાં કોની જરૂર પડે છે ?

પાઠ ૫૨.	રૂપવાન=ખૂબ સુરત	માનુ=માગણી
નામાકિત=પ્રખ્યાત	માછી=માછતા પકડવાને	ગ બીર=ધણી ભારે
હસ્તિનાપુર=એ દિહીની	તથા વહાણુ હકારવાનો	ભયાનક=પાણી ન શકાય
પાસે હતુ	ધ ધો કરનાર	બ્રહ્મચારી=કુ તારા તિવી
પેઢી=ઓલાદ, વંશ	કાતિ=ખૂબ સુરતી	રહેવાનુ વત પાળનાર
સ્વાર્થ=પોતાની મનતઅ	પાડવ=પાડુ રાગના	કોલ=વચન
ત્યાગ=છોડવુ તે	છોકરા	કૌરવ=કુરુરાગના કુળમાં
ભય કર=પળાય નહિ	ચોળનગધા=સત્યનતી,	ઉત્પન્ન થએલા
એવી, સખન	વ્યાસની માતા	ધ્રુતરાષ્ટ્રના છોકરા
પ્રતિજ્ઞા=આધા, પણુ	ઉત્ક્રાં=આતુરતા	

સંવાદ—કન્તિનાપુર કયા હતું ? હસ્તિનાપુરમાં કોની ગાદી હતી ? શત્રુ રાગનુ ધગ્ન કોની સાથે થયુ હતુ ? તેને કટના છોકરા થયા હતા ? બધા જીવતા હતા ? સૌથી નાના છોકરાનુ નામ શુ ? પાંચમી તેનુ નામ શુ પડયુ અને શા કારણથી ? શત્રુ રાગ દિન પર દિન કેમ સુકાવા લાગ્યા ? બીજે પિતાને માટે કેરી પ્રતિજ્ઞા લીધી ?

જ્વાર—મામાપત્ની મરજી સાચવવાને ગમે તેટલુ દુખ પડે તે સહન કરવુ

પાઠ ૫૩.	લોકોનો દેશ	ધરલામી=મુસલમાની
સોમનાથ=પ્રભાસપાટણ	ગીઝની=અફઘાનિસ્તા	વેરાન=ઉજડ
અફઘાનિસ્તાન=અફઘાન	નનુ મુખ્ય શહેર	પ્રવ્ય=પૈશા

મદિર=દેવળ	જમાબુ=એકઠું કુતું	કપર=પ્રાર
રતન=હીરા, મોતી, માણેક	કય કરી=મુકામ ઉઠાવ્યો	વિસારે પડ્યા=મૂંથી ગયા
વગેરે કીમતી જવાહીર	રણુ=ગેતીનું મેદાન	આગ્રા=જમના નદી પર
નટ=નાચ કરનાર	જગી=નોપતી બારી	શહેર છે
નૃત્ય=નાચ	તાકાત=મળ, બેર	ચાલુક્ય=સોલંકી
ખ્યાતિ=કીર્તિ, નામના	મરણીઆ=મરવાની	અઘાધિ=આજ પણ
ખડન કરવું=માગવું	દરકાર વગરના	હમણા મુઘી
પગખા=પાચ નદી	ખુનરેજ=કતલ	પણુ=આધા
વચ્ચેનો પ્રદેશ	નામના=ખ્યાતિ કીર્તિ	

સવાલ—મહમદ ગીજની કયાનો પાદશાહ ? તેણે હિંદ પર કેટલી સ્વારી કરી ? આગી કરનાનો મુખ્ય ઠરાનો શું હતો ? મોમનાથ મહાદેવનું વર્ણન કરો. મહમદ કયા થઈ સેમનાથ આવ્યો ? તેણે શું કીધું ? પૈસા ન લેતા મહમુદે મૂર્તિ શા માટે ભંગી ? મૂર્તિના કકડા તથા કમાડનું શું કીધું ? સોમનાથનું દહેર કયા રાજાએ સમરાબુ ?

પાઠ ૫૪.

સુરત=તાપી નદીને ડાબે	ઇલાકાનો પશ્ચિમ કિનારો	વહાણને બેરવીને સળ
કાંઠે આવેનું શહેર	સત્તા=હકુમત	ગાવી મૂંજવાને આકડી
પ્રસિદ્ધ=ખાણીતું	જહાગીર=અકબરનો	ઓ હોય એવું વહાણ
મુખ્ય=મોટું	છોકરો	સ્થિતિ=હાલત
ખુદ=પોતાનો	સત્કાર=આદરમાન	કાલકરાર=ઓપી
નામીયુ=પ્રખ્યાત	કાફો=ટોળું	કાઠી=માલ ભરવાની
ખાફ=વહાણ લગાર	દહતા=હિંમત	મોટી વખાર
વાની જગો	અગિનૌકા=ઝટ સળગી	બીજ=મૂળ, શરૂઆત
મલખાર કાઠો=મદ્રાસ	ઊંઠે એવા પદાર્થ ભરેલા	સર્વત્ર=સઘળે, બધે
	હોય અને દુશ્મનના	મથક=મુખ્ય ઠેકાણું

વલદા=ડા હોલાડ	સ્થાપનાર	ચઢતી કળા આખાદી
દેશના રહેવાસી	અદુકની ગોળી = જરા	અરસામા=મરમિઆનમા
શિવાજી-નરાદી વશનો	નિશાની=એધાણી	

સવાલ—સુરત કા નદીપર છે ? એ શહેરમા ધણે રોજગાર ચલાવવ ને કમ કમ યુરોપી પ્રજા આવી હતી ? સુરતમા કમ પ્રજા પહેલ વડેલી આવી હતી ? સુરતમા અંગ્રેજોને કાણે હરકત કરી ? શુ હરકત કરી ? સુહાળી આગળ કાને કાની સાથે લડાઈ થઈ હતી ? અંગ્રેજોને સુરતમા કાઠી બાધવાની રજા કાણે અપાવી ? કયા સનમા અંગ્રેજોએ કાઠી બાધી ? (ખ સ ૧૬૧૨) અંગ્રેજ સત્તાનુ બીજ ક્યારથી રોપાયું ? અંગ્રેજોની કાઠી હાલ છે કે નહિ ? શિવાજીએ સુરત કયા સનમા જૂટયું ? અંગ્રેજોએ પોતાનુ મથક શા ઢારણથી બદલ્યું ? પછી મથક કયા કાધું ?

પાઠ પપ.

શિર=માથુ	ઉજવળ=સદેદ	કાલ=કાચલ
કાટે=કાકે	એપતો=સોભતો	કાયર=માયલો
રૂઢ=ખોપરી	જમો=જુનતો અ જરખો	સાર=સારી
વૃષભ=બળદ	કાળ=જલગ	રતણી=રક્ષણ કરનાર
વીણુ=વગર	મૃગ=હરણુ	તાડણી=જીવાન રૂઠી
મૂપાળ=રાજા	શ્વાન=કુતરો	પઢતો=ભણતો
નેહ=રનેહ, હેત	મુગ્ધાણુ=સારા મળણીતા	પૂર્યો=ગોષ્યો
દાખવે=જીવે	ગુફાચાર્ય=દેવના ગુરુ	મંડુરો=મધુર રાગનો
ચક્ર=ચક્રકર	હરનિશ્ચ=હ મેરા, નિત્ય	વાચા=વેણુ, રામદ
ગળ્યો=ઢાક્યો	રે=રહે	વીર=ભાઈ
પરવરે=ચાલે	મેડક=દેડકો	કામની=ભી
	નિર્મળ=કમળેર	કાર=પોપટ

ચરણ=પગ

સાથે=પડકારો

નાખો=લાખો માણસથી

સઉકો=મધા

વિચરે=ગમ્ય

વસમી=અપરી

વાટ=ગતો

પાઠ ૫૫ ઉખાણા,

(પ્રશ્ન) જેના મથાપર ગગાણ રહે છે, જેની ડોકમા ખે પરીતી માળા છે, તો કહો કે મહાદેવ વગર કયો રાત્ર મળવું નાહન કે જે (૧) (જવાબ) હમેશા પ્યારથી જોવું તે એક ભરે છે તે બીજો ખાતી કરે છે, જે ચક્ર દરગેજ કરું જણાય છે તે (૧) (પ્રશ્ન) એક પુષ્પે બીજ પુરુષને દાકયો તેથી જેને મડ્યો છે તેનું શરીર સાર દેખાય છે તે ઘણા ઉત્તમ માણસ છે તે તને માગ માણસ સમજો કે એ શું છે? (૨) (જવાબ) જે પા મગર ચાલે છે પુરુષો તેના પર મહુ હેત રાખે છે, સદેદ શરીર શોભતો તેને જાનો કહીએ (૨) (પ્રશ્ન) ઇલગ મારે છે, પણ હમણુ નથી, તેમ મસલો પણ નથી, અને કુતરો પણ નથી તેમજ મો હુ છે પણ મોર નથી હે સારા જણીતા માણસ સમજો કે એ નુ છે? (૩) (જવાબ) મુઠાચાચનું વાહન છે જે હમેશા પાણીમાં રહે છે હમ નથી, તોપણ ઘણ બોલે છે ને દેડકો કહેવાય છે (૩) (પ્રશ્ન) સ્ત્રી છે પણ કમજોર નથી, કાળી છે પણ કાયમ નથી, દ મા રહે છે પણ નાગણી નથી, તો એનો જવાબ કહે? (૪) (જવાબ) બાયલાના હાથમાં શોભે નહિ અને બહાદુરને મન તે સારી છે, મળી તે આ વેષ શરીરનું રણુક્ષ કરનાર છે હે જીનાન સ્ત્રી તે તરનાર છે (૪) (પ્રશ્ન) ભણે છે પણ વિદ્વાન નથી, નેને ગોધ્યો છે પણ મોગ નથી, કાલા માણસ હોય તો સમજો કે તે મીઠું બોલે છે પણ મોર નથી ત્યારે એ શું હશે? (૫) (જવાબ) પક્ષીની જાતમાં પવિત્ર છે, ભાવ

શ્રદ્ધ ઓલે છે, તે જગલનો રહેવામી છે ને જમલમા પેદ થાય છે, હે જા તો તે પોપટ છે (પ) (પ્રાન) ચાવે છે પણ પગ નથી, લાખ માણસથી પણ પકડાયલો રહે નહિ બધા તેને આખે જીએ છે તો એ શુ (૬) (જનાળ), તે ગગન તરફ જાય છે, ધરમા રહે તો ગમરામણ થાય છે, તે અધરે રરતે જાય છે માણસો તેને પુમાડો સમજાએ (૬)

પાંડ પડ.	શરણાગત=આશરે	વિપુટો=જીરો
પર્વ-પહના	આવેલા	ખાતર=માટે
અધ્યાત્મ=વિધ્ય ને	ચન=હોમ	પિરોધ=તકરાર
હિમાનગતી વચ્ચેનો	પડખામા=પાસામા,	ધર્મશ=કુરજ જાણનાર
પ્રદેશ	ખાજીમા	ધ્રુવ=દેવોનો રાગ
યા=અથવા	કૂર=વાતકી	અખડ=આખુ, સાજી
રક્ષણ-મચાવ	ગૂતા=મચાવ	ધાધને=ઢોડીને
અસખ્ય=ગણી ન શકાય	આટાગ=ખોગડ	વટ=રાહ
એટલા, પણજ	તોજ=મરામર	

સાર—જમરાએ નમળાનુ રક્ષણ કરવુ

પાંડ પડ.	સાફ=ચે ઢખી	ઠલા=તકામા
ઘડી વડ=નારવાર	અગણવ=દરીએ સમુદ્ર	કમી=ઓછી
ઉકળાટા=વામ	આળ્યા=જેયા	ઉલગય=પાકે
ભારી=મહુ	રસ=નંદુર મૂર	પીત=પીગો
અખ=સાદળા	યત્ર=અનાર, સારગી	મૂયાત્ત=મૂયનુ આથ
સકળ=મધા	વગેરે	ઉજળુ=સકદ [મવુ તે
આળા=ચિત, લલણ	રૂપાળા=સાગ	નૈઋત્ય=દક્ષિણ અને
ચક્ષી=ચક્ષી	અધિક=વધારે	પત્રિમ વચ્ચેનો ખુણે,
ખગ=મગલો	વટ=ધટા	શીતળા=ઠડા, શીતળ

વસત ઋતુનાં લક્ષણ. સમજૂતી:—

તડકા અને શીંગા ધડીએ ધડીએ બદલાય છે, નાપથી જીવેને ધણો વામ થાય છે, વણા કાળા વાદળા આમ તેમ દોડતા દેખાય છે, તેથી બધા માણસો ડહે છે કે એ વરસાદના ચિહ્ન થાય છે (૧) ચકલી ધૂળમા ફડફડ પાંખો ફડકાવે છે, બગના પોતાની પાખ બરોબર ફેલાવીને બેને છે, પક્ષીઓ દરીઓ કાઢેથી આવના જોયા, તેથી બધા • (૨) રાત દિવસ શીનળ પવન ફરફર આવે, ઝાડો ખરરર થરરર રાખે હાલતા જણાય, વાજિત્રમા બહુ સારા મંત્ર મર આવે છે, તેથી બધા • (૩) હમેશ કરતા તો હસા પણી મેજાનાળી જણાય છે, ફૂલનાથી બહુ સારી વાસ નીકળીને આવે, આવે પટા વાગતા હોય એવા ખોટા અવાજ ચલણાય છે, તેથી બધા • (૪) હામા ગરમી ઓછી હોવાને લીધે ખાર ઓગળે છે, અને ઉધાઇ, કીડી, અને મંદ્રાડા બેરથી ઉભરાય છે, (ધણાજ પાકે છે) પક્ષીઓ માળા બાધવાની તપાસમા આમ તેમ ફરે, ઉડે તેથી બધા • (૫) શોભાયમાન ધનુષ જણાય છે અને સુરજ આથમતા પીંગો ભાસ થાય છે, ચંદ્રમાની આબુમાબુ ધણુ સફેદ ફડાળુ દેખાય છે ઇશ્વાન ખુણામા વણી વીજળી થાય છે, નૈઋત્ય ખુણામા ઠંડો પવન વાય છે (કારણ કે નૈઋત્ય ખુણામા દરીઓ છે) તેથી મના • (૬)

પાઠ ૫૮.

સરેહિ દ=એ નામનો

ઇલિકાબ

સતી=પતિવ્રત ધર્મ પાળ

નાર સ્ત્રી, પતિવ્રતા

સલવ=આશા

સ પૂર્ણ=પુરેપુરી

આચરણ=ચાલચલન

અવસ્થા=હાલત

સલાહ=અનુમતિ, સમતિ

પ્રયાસ=મહેનત

નિગ્રા=ભાવ, આસ્થા

યાદગીરી=નામના, ડીતિ

દમદમા ભરેલી=ઠાઠ-

વાળી ભાનનાળી

સમ્યતા=સત્યકાંઈ

પ્રાયસ=જખમી

પરગણુ=રોપકારી

શુભ=કદર, વિ. શુ	હનતક=નામામા	ખેદ=દીવગીરી
ભાષા=નોતી	હઠરે=સરકારી જાહેર	ખિન્નાર=કેવેલો
મમતા=ચાહના માયા	નામુ	પૂજ્યભાવથો=પવિત્ર
મુનશી=મુન્નમનનિદાન	પદ=પદવી	લાગણીથી

સવાન—મહારાણી ખિન્નારિઆએ કયાથી કયા સુધી કેટલા વગસ રાત્ર્ય કર્યું ? મહારાણીનો જન્મ કયા સનમા થયો હતો ? કેટલ વરસની ઉમરે કયા સમા ગાદીએ બેઠા હતા ? એમના પિતાજીનું નામ શું ? એમનું લગ્ન કેટલી જોડે થયું હતું ? મહારાણી કયા સનમા વિધવા થયા ? મહારાણી હિંદુસ્તાનની ભાષા જાણતા હતા કે નહિ ? કપની કનેથી જાગ્યાર મહારાણીના હાથમા કયા સનમા આવ્યો ? ૧૮૮૭મા શું બતાવ બન્યો ? મહારાણીનું નામ હાલમા ગા માં આદ કરવામા આવે છે

પાઠ પટ.

રક્ષ=રક્ષણ કર	રહ=શુભે થા	જન્યુ=હ મેશ
દેવ=દેવર	કાળ=મોત, હાગ	ક્ષમ=સુખી ગિથિતિ
મહારાજન-પાંચમાન્યોજ	બધપાડ=બેસાડ	રાવ=રાગ
પ્રોત=વણા મોટા	હપ=કીનો, અદેખાલ	સદ્ અભિમાને=સારી
જયનત=જયનાળા	નન્ન=કસમ	ઉચ્ચી લાગણીથી
મસ=વધારે	અમધેર=અમારે ત્યા	પૂજ્ય=પવિત્ર
કીર્તિ=મોટાઇ	સપ=નિરાત	પ્રત્યે=તરફ
યશ=આનંદ	સધો=થાઓ	ધર=રાખ
લભાવ=વધાર, ફલાવ	કાળ=વખત	શક્તિમાન=જોરાવર
જગદીશ=પરમેશ્વર	ગજ=હ ગલો	રાજેશ્વર=રાજાઓના
વીખેરવા=છુટા પાડવા	હાન=પુણ્ય	ધણી
	શ્રેષ્ઠ=મોટા	નાથ=પરમેશ્વર

મહાજ્ઞાની=અક્ષયનો | તુલકાર=ક'યાણુ કરનારી | દીપ્ત=મન
ભાગર, ધણા જ્ઞાનવાળો | પાર=સુધી | પરીકાર=કયુત કર

પાઠ ૫૮ રાજગીત.

હે પરમેશ્વર તુ મોટા રાગ્નનુ રક્ષણુ કર હે પરમેશ્વર તુ મોટા
રાગ્નનુ રક્ષણુ કર હે મોટા રાગ્ન તમે ધણા વરસ જીવને હે
પરમેશ્વર શહેનશાહનુ રક્ષણુ કર એમને ધણા કીર્તિવાન બનાવ
મોજમઝા, મોટાર્ધ અને આમર આપ, અને એમનુ રાજ્ય વણા
વરસ ચાલે તેમ કર હે પ મેશ્વર શહેનશાહનુ રક્ષણુ કર (૧) અરે
પરમેશ્વર ! હે જગતના ધણી તુ ઊઠ અને એના દુશ્મનને વીખેરી
નાખવા તૈયાર થા, અને તેમનુ મોત લાવ વેર અને કકાસ બધો
એસાડી દે સમજણુ અને કળા વવે એમ કર, અમારા ધરમા
નિરાત ને સપ થાઓ કે જેથી હ મેશા અમારુ ભતુ થય (૨)
હે પરમેશ્વર તુ મોટા જ્યોગ રાગ્નનુ જોન, આમર અને સુખી
સ્થિતિની ટગલાખ ધ (વણીજ) બક્ષીસ કર ઝાગણુ કે ગરીમ અને
રાગ્ન, સારી ઉચી જાગણીથી એમનુ રાજ્ય પૂજવા લાયક મણે છે,
અને જ્યા ત્યાના લોક એમના તરફ હેત મતાવે છે (૩) હે સર્વ
શક્તિમાન, રાજેશ્વર, મહાજ્ઞાની, પ્રભુ તુ એને તારી છાયામા રાખ
એની રૂર્વ કિનારાથી પશ્ચિમ કિનારા સુધી ક'યાણુકારક ધણી સ્તુતિ
થાયછે, વફાવારનો સપ કયુત કર, હે પરમેશ્વર શહેનશાહનુ રક્ષણુ કર (૪)

પાઠ ૬૦.

અસૌક=અદ્રશ્યમના દીક-	યદુ હતો તે પરથી એ	જેમા રણુછાડજીનુ
રાનો દીકરો	નામ પડયુ છે	દહેર છે
નદવડુળ=યદુકુળ, એ	દારકા=કાઠિઅ વાડના	યુનાન દેશ=યુગેપખડ
કુળનો મૂળ સ્થાપનાર	વાયવ્ય ખુણામા માય	ની દક્ષિણમા દેશ છે
	કવાડના તાપ્પાનુ શહેરછે	તે, ગ્રીમ

૪ સ પૂર્વે=૪વી સન	યો હોય તે	લાડી=વહુ
પહેલા	ત્રિપિ=લખેવી ભાષા	લકા=સિહવદ્વીપ, હિંદુ-
નિરાબાર=આધાર વગર	મુખ્યત્વે=વાચુ કરીને	સ્તાનની દક્ષિણમાં ખેટ
ના, ગરીબ	હિસ=હત્યા ખુન	છે તે
વાખાના=હે ઝિપનાલો	શ્રમણો=સાધુઓ	સગમ=નાની નદી મોટી
ખોરી=સરીયામ	ઉડાકે=ખચાણુ	નદીને જે જગાએ મળે
ચોતરા=ચતુરા	હિત=ભયુ, કટ્યાણુ	તે જગો
આશ્રય=મદદ, ઉત્તેજન	મત=એકદો ધર્મ માર્ગ	પૌત્ર=છોકરાનો છોકરો
સ્થભો=થાભના	આશ્રય=અળાત્કાર, દમાણુ	પુરાણુ=હિંદુઓના એ
મૂળતરવો=જે મુદા કે	વૃત્તાત=હડીકત	નામના જીના ગ્રંથો
સિદ્ધિપદ ધર્મ રચા		

સવાલ—મોક્ષધર્મને કયા રાજાએ આશ્રય આપ્યો હતો ?
 ચંદ્રગુપ્ત અને અશોક કયા વંશના ? તેમની રાજધાની ક્યાં હતી ?
 અશોકે પોતાની ગૈયતના ભલાને માટે શુ શુ યોજના કરી ? ગીર
 નારના લખમાં શુ લખેલું છે ? લકાની લાડી અને પોતાનો વર એ
 કહેવત શા ઉપરથી પડી ?

પાઠ ૬૧.	ણુ, ખરા ખોટા વખાણુ	દહાડાનાળી
વશજે=વ નામાં જન્મેલા	કરનાર	સમય વિચારીને=સમય
ખડેત=આગી પડેલી	પટાવનો=રાજના મુખ્ય	સૂચકતા વાપરીને
ધમારતો	સરદારો	નિર્ભય=ખીક વગર
ગુજ રરટ=ગુજરાત	કનલ=કાપાકાપી	રણભૂમિ=લડાઈનીજગો,
નીડર=ખીએ નહિ એવો,	પડાવ=મુકામ	રણક્ષેત્ર
હિ મતવાન	મરણીઆ થઈ=યાહોમ	યાહોમ કરીને=મરણીઆ
વચની=ખોલેલુ પાળનાર	કરી, ઝપતાવી	થઈને
ભાટ=એક જાનના પ્રાણ	ગર્ભવતી=એ જીવવાળી,	ઝંઝાને=જીવસાથી લડીને

સવાલ—અશોકના પછી કેટલે વરસે મૌર્ય વંશના રાજાઓની સના ગ્રીક ત્યારપછી પરેશી રાજાઓનો અમલ કેટલા વરસ રહ્યો ? તેમા કયા રાજાઓ બળવાન થયા ? ક્ષત્રપ પંત્રી ગુજરાત કયા વંશના રાજાઓના હાથમા આવ્યુ ? ગુપ્ત વંશ પછી કયો વંશ થયો ? વલ્લભી વંશની રાજધાનીનુ શહેર કયુ ? અને તે કયા હતુ ? વલ્લભી વંશ કેટલી વરસ ચાલ્યો ? વલ્લભી વંશનો નાશ શી રીતે થયો ? વલ્લભી રાજાઓ જાતના કોણુ હતા ? ગુજરાત નામ શા ઉપરથી પડ્યુ ? વલ્લભી વંશ પછી કયા વંશનુ રાજ થયુ ? તેની રાજધાની કયા નગરમા હતી ? જુનડ અને જયશિખર વચ્ચેની લડાઇનુ વર્ણન કરો રૂપસુદરી કોણુ ? રૂપસુદરીને જ ગલમાં કોણુ તેડી ગયુ અને શા માટે ?

પાઠં દર.	મરસ્વતી નદીને કો છે	કા તાલુકાનો તથા
નનરાજ=જયશિખરનો	ત્રાસ=ડર ધાક, કટાંગ	ઝાડિઆવાડનો કેટલોક
છોકરો	જુનાગઢ=ગીરનાર પન	ભાગ
દેખરેખ=નપાસ	તની પાન શહેર છે	સહસ્તલિંગ તળાવ=એ
મૂળરાજ=રાજાનો છોકરો	(હાલ એમાં બાબી	નામનુ પાટણમા
(એ મૂળ નક્ષત્રમા	વંશના મુસલમાન	તળાવ હતુ એનાપર
જન્મ્યો હતો)	રાજાનુ રાજ્ય છે)	હજાર મહાદેવની દહેરી
ત્રેબ્હ=સૌથી સારો	ખાલસા=જાન	હતી તેથી એવુ નામ
પુખ્ત ઉમર=સમજણી	સતી થવુ=ધણીના	પાડયુ હતુ
ઉમર, અટાર વગસની	મુડદા સાથે જીવતા	દતકયા=મોઢેથી ચલતી
ઉંમર	બળી મરવુ	ખરી ખોટી વાત
કદાવર=ઉંચો ને ભરાઉ	આણુ=દુવાઈ, હુકમ	બાધ=હરકત
સામળો=કાળો	શૈવ=શિવને માનનારા	વૃત્તિ=ભાવ, ઇચ્છા
શ્રીરથળ=સિદ્ધપુર, એ	ભાલ=ધોળકા તથા ધેધુ	

સવાલ—વનગજ નામ શાથી પડ્યું ? વનરાજે પાતાના માનુ
રાજ્ય શી રીતે પાડું મેળવ્યું ? વનરાજે કેટલા રાજેર વસાવ્યું ? એ નામ
પડવાનું કારણ શું ? ચાવડા વશનો છેલ્લો રાજા કોણ અને તેને
કેટલા છોકરા હતા ? ચાવડા વશ પછી કયો વશ થયો ? એ વશના
પહેલા રાજાનું નામ શું ? એણે રાજ શી રીતે મેળવ્યું ? મૂળ
રાજા નામ શા ઉપરથી પડ્યું ? એની મા, બાપ તથા દાદાનું નામ
કહો. સોલકી વશ કયાથી કયા યુવી કેટના વરસ ચાલ્યો ? મોલકી
વશમ, કયો શ્રેષ્ઠ રાજા થયો ? સિદ્ધરાજના બાપનું તથા મનુ નામ
શું ? મીનળદેવીએ શું બધાવ્યું અને કયા તથા કયારે ? સિદ્ધરાજના
શરીરનું વર્ણન કરો બર્ષગ કોણ ? સિદ્ધરાજે તેને શા માટે હરાવ્યો ?
બુનાગઢના રાજા સથે લડાઈ થવાનું કારણ શું ? એ લડાઈ કેટલા
વરસ ચાલી અને શું પરિણામ આવ્યું ? રાણકેરીની એળખાણ
આપો યશોવર્મા કયાનો રાજા તથા કયા વશનો ? માળવાના રાજા
સાથે કેટલા વરસ સુધી લડાઈ ચાલી અને તેનું પરિણામ શું આવ્યું ?
સિદ્ધરાજે કયા કયા રાજાને હરાવ્યા અને કયા કયા મુલક ખાવસા
કર્યા ? સિદ્ધરાજ નિર્દય હતો એ તમે શા ઉપરથી કહો છો. રૂદ્રમાળ
કયા છે તથા શું છે ? એ કોણે મધાવ્યું તથા કાણે પુર કરાવ્યું ?
શ્રીસ્થળનું બીજું નામ શું ? એવું નામ પાડવાનું કારણ શું ?
સિદ્ધરાજે કયા કયા બાધામો કરાવ્યા ? સિદ્ધરાજ ભણેનો હતો કે નહિ ?
સિદ્ધરાજે કેટલા વરસ રાજ કર્યું ને કયા સનમા મરી ગયા ? તમે
શા ઉપરથી કહો છો કે અણહીનરાડની ગાદીપર સિદ્ધરાજ જેવો
રાજા થયો નથી ? એનો જન્મ કયા સનમા અને કયા થયો હતો ?
સાર—જર, જોર, અને જમીન એ ત્રણે કળ્યાના મૂળ છે મતલબ
કે એ ત્રણને માટેજ લડાઈઓ થાય છે

પાઠ ૬૩.	રાજાની	આદત=દુ ખ
ઉમરાવ=અમીર	બેગમ=માદરાહની સ્ત્રી	ઝપાઝપી=મારામારી
યોદ્ધો=તડવેયો	બાગલાણુ=નાશકની પામે	કાવ્ય=કવિતાનું પુસ્તક
અલાહિનીન=ખીલજી	કુગર છે	દુરાચરણી=ખરાબ
વસનો બીજો માદગાહ	દીપી=શોભી, ખીતી	સાલનો, દુગુણી
પાટનગર=રાજનગર,	અવટિત=અયોગ્ય	

સવાલ—વાઘેલા વસનો છે'યો રાજ કયો ? કરણુમેલા પામેથી કાણુ રાજ લીનું ને કયા સનમા ? કરણુની કંઈ રાણી ખૂબસુરત હતી ? ડાવાદેવી કોની બેગમ થઈ ? ડાવાદેવીની છોકરીનું નામ શું ? તે કોની સાથે પરણી ? કરણુનું મોત શી રીતે થયું ?

પાઠ ૬૪.	લટનાર	સુશોભિત=સારી શોભા
બડ=હુલસ, બળવો	કાસળ=મૂળ	યમાન
હડવૈયા=યોદ્ધા	સરહદ=સીમા, છેડો	વણુકાગે=વણુનાર
પત્રાત્તાપ=પરતાવો	છેનટની હં	ઉમદા=સરસ
અત કરણુ=મન, દીન	વસુલાત=મહેમુન	ઔરસ=મેળો
નાર કમ=ધાતકી કામ	બેશ=સારી, ઉમદા	ગોર=પાપી, કૂં
વાટપાકુ=રસ્તો રોડી	પ્રવાહ=વહેણ	

સવાલ—શુબરાતનો કયો સુમો સ્વતંત્ર થઈ ગયો ? તેણે પોતાનું નામ શું રાખ્યું ? મુજ્જરશાહના પુત્રનું નામ શું ? વસુલાત ઉત્તર વવાની રીત કાણુ બાધી ? અહમદશાહના વખતમા પ્રજા સુખી હતી કે નહિ ? અહમદશાહે કયું શહેર વસાવ્યું ? તેને હાલ શું કહે છે ? હાથમતી એ શું છે ? તેનો પ્રવાહ શા માટે બદલ્યો ? શહેરની દોલત તથા આબાદી વધારવાને શું પ્રયત્ન કર્યો ? અહમદશાહનો અમલ કયાથી કર્યા સુધી હતો ? અહમદશાહની કબર કયા છે ?

પાઠ ૬૫.

મોજીયો=આનદી

જનમ=મુસલમાની વશનું

નામ છે

એગડો=એ ગઢ જીતનાર

શીતુર=હુલડ, બડ

દાખ=કરન

શિરોહી=શુજનનની

ઉત્તરમા છે અહીંની

તલવાર વખણાય છે

જગત ભૃશિર=જગન

પોષ્ટ એ ઠારકા

પાસે છે

ચાચીઆ=દરીઆમ, નૃત

કરનાર

ખાલસા=જન

પ્રતાપ=કીર્તિ

મુસાફરખાના=ધર્મશાળા

એટ=શ્વ ખોદાર એ

દ્વારકાની પાસે છે

શ્રીમત=પેસાદાર

ફરોશ=આમાવાડી

અમળાધ=આમાવાડી

હા'=ભપકો, દખ્ખો

વાજીત=વાજ

ઉરતાદ=ગુરુ

સવાલ—મહમદશાહ બીજો ફોની સાથે પરખો હતો ? એગડો નામ શાથી પડ્યું ? કયા કયા એ ગઢ જીત્યા ? ફેટલા વરસની ઉમરે ગાદીએ બેઠો ? ગીરનારની પડોશમા કયું રાહરે વસાવ્યું ? કયા કયા રાજાઓને હરાવ્યા ? ૧૮૪૭મા શું બનાવ અન્યો ? દરીઆની લડાઈમા ઢાને ફોને હરાવ્યા ? મહેમદાવાદ ફોણે વસાવ્યું ? ભમરીઓ કુવો કયા છે ? મહમદશાહને કયા દાટયો છે ? મહમુદ લોહાપયોગી શું કામો કર્યા ? મુસલમાન પાદશાહોમા સિદ્દરાજ જેવો કયો પાદશાહ થયો ?

પાઠ ૬૬.

સર=તાબે

લગામ=સના

હરતક=તામામા

વશ્વ=તાબે

બથાવી=પચાવી

કર=વેરો

દર=ભાવ

બધ્યા=બેટ કુર્ચા

ટખી શકાય=ટક્કર લઈ

શકાય

ખલાત=મહી નદીના

મુખ આગળ ગહેર

છે એમા મુસલમાની

રાજ્ય છે

ફતેહ=જીત

પડોશર=વિશ્વામિત્રના

ડાંગપર ગાયકવાડની

રાજધાનીનું રાહરે છે

હવાલે=તાબે

મગરર=અહ કારી

આપવાન=પોતાને હાથે

પોતાનો જીવ કાઢવો તે

અત=છેડો

સવાલ—મહામંડળ અગડા પછી કયો પ્રખ્યાત પાદશાહ થઈ ગયો ? તેણે શું કીધું ? માહદુરશાહ કયા મંડળમાં રાજ કર્યો નહિ ? યતિમદખાન કેણે અને તેણે શું કીધું ? ગુજરાતનો છેલ્લો મુસલમાન પાદશાહ કેણે ? તેની પાસેથી ગુજરાત કાળે જતું ?

પાઠ ૬૭.	નાળચુ=નળી	કરો=આકાશમાથી જે
આણુ=ગુજરાતની ઉત્તરમા પર્વત છે	ધુમસ=ધુમાડા જેની વરાળ, ઓસ	પાણીના બધાએવા કાકરા પડે છે તે
ધટા=મરાઠ	ગજ=ધાસનો ઢગને	આકળ=ઠડીના જોરથી
ચમકારા=ઝંખકારા	ભિજ=ભિનાદ	હનામાનીવરાળનું પાણી
હું પડું=તાડાગનું ૪૨	બધાનું જન્ય છે=હરી જન્ય છે	થનું તે, ઓસ દાર
વાદળાં=આભના		

સવાલ—વરાળ, વાદળા, ધુમસ, આકળ અને વગસાદ એટલે શું તે સમજાવો આણુ કયા છે ? સવારે ધુમસ જેનું શું દેખાય છે ? ધુમસ અને ધુમાડામાં ફરે શું ? પાણીની વરાળ રી રીતે થાય છે તે પ્રયોગ કરી બતાવો વરાળ કેટલી રીતે થઈ શકે છે ? પાણીવાળી જગા ગણાવો વાદળા શેના બને છે ?

પાઠ ૬૮.	લુગડું	સ્ટીમર
બેગા થયેલા=મળી	સપાટી=પદાર્થનો ઉપલોભ	ફેરો=આટો, ચક્કર
ગએલા	ભાગ	આરપાર=એક છેડાથી બીજા છેડા સુધી
સદ=વહાણુના કુવા સાથે	આગમોટ=વરાળથી ચાલતું મોટું વહાણુ	
બાધેલું પવન ભરવાનું		

સવાલ—પૃથ્વીનો આકાર કેવો છે ? પૃથ્વી ગોળ છે તેના કારણે ગણાવો પૃથ્વીના ફરવાથી શું થાય છે ? પૃથ્વી ફરે છે કે સુરજ તે પ્રયોગથી સાબીત કરી બતાવો, પૃથ્વીનો એક ફેરો કેટલા વખતમાં

પુરો થાય છે ? પૃથ્વી જે ધરી પર ફરે છે તે પરી કેટલા મૈવની હોવી જોઈએ ? પૃથ્વીને ખરેખરી ધરી છે ? આપણી આખે સુરજ ફરતો દેખાય છે તેનું કારણ શું ? છોકરાઓ ગોળાકારમા ફરે છે ત્યારે ધરો ફરે છે કે છોકરાઓ ફરે છે ?

પાઠ ૬૯.	સ્થિતિ=હાનત	વાર્ષિક=વરસની
અતરે=છેટે	ગતિ=ગળ	
ચોક્કસ=મુકરર	જોત=સળગતો કાકરો	

મવાલ—દહાડો ને રાત કોના ફગવાથી થાય છે ? પૃથ્વી કદ દિશામાથો કઈ દિશામા ફરે છે ? દહાડો ને રાત સરખા થયાનું કારણ શું ? વરસમા કેટલા દિવસ દહાડો ને રાત સરખા હોય છે અને તે દિવસ કયા ?

પાઠ ૭૦.	ફેરવે છે	ખગ્ગ=બોયપર પડે
અગામી=ધાણુ	નીદી=ઉખેડી	ધરે=ચોળે
કરાડી=કપાસ, તુવેર	હંલી=ચાનું વરસાદ	તખોળ=પાન
વગેરેના સુકા છોડ	વળે છે=થાય છે	ધરે=પહેરે, ઓઢે
ખુપરા=સુકા ટાં	માફકસર=જોધતો	શાલ=ગેનનું ડીમતી
ઢાઢા=તીક	તીડ=ખેતરને નુકસાન	લુગડું
ઢાસ=પાણી જવાનો	કગનાર તપખિરીઆ	ફાટે=ચીગ પડે
માર્ગ, નીક	રગતું જીવડું	વટે=ઓછા થાય
ટેડી=ખડખડ	ધમાલ=ભીડ, ધાંધલ	લનીલાત=સારી રીતે
ખરીફ=ચોમાસામા	રવિપાક=શિઆળું પાક	જળ ઉડા જાન્ય=પાણી
વવાતાં ધાન્ય	કડમ=જીવરના સુકા	સુકાધને ઝોણુ થાય
વાવણી=રોપણી	સાદા	પામે=મળે, આવે
કરખી દે છે=રાપડી	સરકાર ધારો=મહેસુલ	ગુણવાન=દાયદારાળા,

ગુણકારી	ખામુ=મગનુ	ચ પા=પીળા રગનુ
દોઢ-પાણી રી ટકી	દૂખારખ=દૂખી ગએલી	મુગ ધીદાર ફૂલ
નામ=લાગે	કિયારે=ખોલે	બલા=સારા
ચ દન=સુખડ, કેસર	મનાર=રાગનુ નામ છે	કુલાય=નોટા થાય, ખીપે
વગેરેને ધમીને લયકા	ખેતીકાર=ખેડુત	માટ=માટે
જેવુ બનાવે છે તે	ચ પેલી } એક જાતના	ચાખડીઓ=પાવડીઓ
નીઠા=મંડુર	જીરુ } મુગ ધીદાર	હિ ચોળા=હીચકા
પણતોલ=ધણોજ	જાય } સફેદ ફૂલ	ખાટ=ખાટલા

સવાલ—ઉનાળામા ખેડુતો શુ શુ કામ કરે છે ? ઉનાળામા ગામડાના લોકો શહેરમા શુ લાગે છે ? ચોમાસામા ખેડુતો શુ કામ કરે છે ? ખેડુતને મહેનતનુ ફળ કયાં મળે છે અને કયારે મળતુ નથી ? શિયાળામા શુ કામ કરે છે ? શિયાળામા શુ શુ વેચવા આવે છે ?

કવિતાની સમજૂતી.

શિયાળામા ઠંડો પવન વાય છે ઝાડના પાદડા ખરી પડે છે અને બહુ પાકે છે, ગોળ થાય છે, કપાસ અને કઠોળ પાકે છે, લોકો શરીરે તેલ ચોળે છે, અને પાન ખાય છે (૧) શરીરે ડગના પહેરે છે, તે શાલ ઓઢે છે, ગરીમ માણસના પગ અને ગાત ફાટી જાય છે શિયાળામા દહાડો નાનો થાય છે અને રાત મોટી થાય છે અને શરીરમા સારી રીતે (સારો ખોરાક ખાવાથી) જોર આવે છે (૨) ઉનાળામા પાણી ઓડા જતા રહે છે (ઓઝા થાય છે) નદી અને સરોવરના પાણી પણ ઓઝા થાય છે સઘળી વનસ્પતિને નવા પાદડા આવે છે, અને સારા ગુણવાળા કેસુડાના ફૂલ પણ થાય છે (૩) ઉનાળામા પાણીના કુડ, કુવારા ને આગ સારા લાગે છે ચદન અને વીજળી વહાલા લાગે છે, કારણ કે તેથી ઠંડક મળે છે. કાપલ મંડુર શબ્દ ખોલે છે,

અને તાપ ધણેજ પડે છે (૪) વરસાદની ઋતુ ધણી મજાની લાગે છે દુનિયા પાણીમા ડૂબેલી દેખાય છે મતનજ કે બેજ પાણી પાણી થઈ રહે છે લોકો મલાર રાગ ગાય છે ને ખેડુનો ખેતરમા વાનણી કરે છે (૫) ચપા, ચપેલી જીવ, નય અને ગુનાખના ફૂલ સારા ખીને છે ચોમાસામા સુખને માટે છત્રો, પાવડી, હીચકા ને ખાટલા હોય છે (૬)

પાઠ ૭૧.

સત્તામતી=હથિઆર ન	નાશક અને ત્રયક=	શહેર છે (એમા પેશ
માવી સનામ આપવી તે	નાશક જિલ્લામા ગોદા	વાની રાજધાની હતી
અધિકાર=ઓદો, સત્તા	વરીના ચૂગ આગળ	પુનાના પાનવખણાય છે)
ઉપરી=અમલદાર, અ	એ શહેર છે	મડળ=સલા
ધિકારી	જળધોધ=પાણીનુ જોસ	કાયદા=કાનુન ધાગ
કમિશનર=પ્રાંતનો મુખ્ય	અથ ઉપરથી પડવુ તે	મત્રા=પ્રધાન, વજર
અધિકારી	રોગિષ્ટ-રોગવાળી	મોટી અફાલન=લાઇકોટ
ગવર્નર=ધલાકાનો મુખ્ય	વિભાગ=ભાગના ભાગ	ન્યાયાનીગો=ઇન્સાફ કર
અધિકારી	દેશીગજન્ય=દેશી ગજનો	નાર અમલદારો,
માહી ઠી=સમજ	મુતક	જડજો
રેત=પૂર	મહાવ્યગેશ્વર=મુખર્ષી	ડિરેક્ટર=ધલાકાનો ડેળ
સિંધુ=સિંધ પ્રાંતમા	ધલાકામા હવા ખાવા	વણી ખાતાનો વડો
મોટામા મોટા નદી છે તે	નુ ઠેકાણુ છે	અધિકારી
ભેજવાળી=શરદીવાળી	પુન=પુના જિલ્લામા	ખેશક=નક્કી
	મુળામુઠા નદીપર	

સવાલ—મુખર્ષી ધલાકાના કેટલા ભાગ કરેલા છે અને તે કયા કયા ? એ દરેક ભાગના ઉપરીને શુ કહે છે ? એ ચાર ભાગ સિવાય ખીજે કયો જીલ્લો વિભાગ છે ? તેના ઉપરીને શુ કહે છે ? ગુજરાત

કયા વિભાજના આપ્યો? મુખ્ય ઇલાકામાં કયા કયા મોટા દેથી રાજ્ય છે? સૌથી મોટું કયું દેશી રાજ્ય છે? ખંનાકાનો ઉપરી કાણુ? તેની નીચાણુ કાણુ કરે છે તથા તે કેટલા વરસ સુધી એ ઓઢાપર રહે છે? ગવર્નર સાહેબ શિયાળામાં, ઉનાળામાં, અને ચોનાસાસા કયા રહે છે? મુખ્ય ઇલાકાની રાજધાનીનું સહર કયું? ગવર્નરને મદદ કરવાને કેટલા મહળ છે અને તે દરેક મહળનું નામ શું? કયું મહળ મુખ્ય સરકારના નામથી ઓળખાય છે? કારભારી મહાલમાં કેટલા કારભારીઓ હોય છે? એ કારભારી મહળના હાથ નીચે કેટલા પ્રધાનો હોય છે? ન્યાયખાતાનો વહીવટ કાણુ ચલાવે છે? ડિવેન્નર ઓને શું? ઇલાકામાં કયા કયા ખાતા હોય છે અને દરેક ખાતાના ઉપરી અમલદારને શું કહે છે? તેઓ કોના તાબામાં હોય છે? મુખ્ય ઇલાકામાં કેટલા પ્રાંત છે અને તે કયા કયા?

પાટ ૭૨.	મિનારા=ભુરજ	તાર=તાનણા
હાથ આપ્યો=તાબામાં આપ્યો	રેલર=મુખના સાવન	તણુ તાર=હુતગડિ, રસા
ઉતાર=મુસાફર	થાનક=સ્થાન કેડાણુ	ની ને કસમી વણુટ
ફાટા=શાખા	ત્રિકોણાકાર=ત્રણ ખુના	ખેડા=નગડા, અશક્ત
મીલો=કાપડ વણુસાના કારખાના	નો વાટ	પાજરાપોળ=અશક્ત
કારખાના=કામ કરવાની મોટી જગા	પાર=નકાણુ આગખોટ	દોરોને રાખવાની જગા
ગીરદી=ભીડ	લગારનાની જગા,	સહિત=સાથે
લક્ષાધિપતિ=લાખો રૂપી આના ધણી	ન દર	દેવસ્થાન=નહે
	કરોડપતિ=કરોડ રૂપી	જાવણી=નમકરને રહે
	આના ધણી	વાની જગા
	હાણુ=જકાત	ગોર લરકર=મોસજરોનું
	વણુટ=વણુવાનું કામ	લમકર

કોળે=કચર	નિશાળ	જે માપ આવે તે,
કોળેજ=પંથાળા, ઉચુ	વિસ્તાર=ન માઇ પહો	ક્ષેત્રફળ
જાન આવવાની મોટી	જાઇ ગયુતા જમીનનું	

સવાલ—મુઘઇ ખેટ અંગ્રેજ સરકારને ક્યારે અને કેની રીત મળ્યો ?
 અંગ્રેજના હાથમા આયા પછી શુ સુધારા થયા ? મુઘઇનું વર્ણન
 કરો મુઘઇ નામ પડનાનું કારણ તથા તેનો અર્થ કહો મુઘડનો
 આકાર કેવો છે ? એનો વિસ્તાર કેટલો છે ? કેટલા માણુનની હાન
 ની છે ? મુઘઇ ઈલાકામા પહેલા નમરુ બદર ક્યુ ? સિદ્ધસ્તાનમા
 વેપાર ? જગની બાબતમા ક્યુ શહેર ચઢિયાનું છે ? મુઘડ ઈલાકામા
 બીજા નમરુ શહેર કયું ? મુઘડનાકાના મોટા શહેરના નામ કહો
 અમદાવાદ કોળે વસાવ્યું અને કયા સત્રમા ? અમદાવાદની પડતી શા
 કાગલુરી થન હતી ? ચહની ક્યારથી થઇ ? અમદાવાદ અમનથી શાને
 માટે ગ્રખ્યાત છે ? અમદાવાદને માટે નું કહેરાય છે ? અમદાવાદ
 નાહેરમા જેવા નાયક જગાઓ કેના કઇ છે ? અમદાવાદ કઇ નદીને
 નાદ છે ? અમદાવાદનું નું નખણુય છે ?

પાઠ ૭૩	જેમજેમ=જામેજામા	વર્ગમગમ=અમદાવાદ
નુમુસ=મ અ જિ ના	પારી=માવલ દેનો મળ	નિજામા શહેર છે
મા કમા છે	વજનગર=પોલીનું ગાળુ	(અહી મુતસર તળાવ
નવે=નાટાની તડકનો	પેડ=સહારાગ્રામા દેશી	તેના નાયક છે)
ગ્ગો	સાત્ય છે , અહીની	ડીસા=એ પાવણપુર
ગાર=નગીનું નામ છે એ	પાવડી વખણાય છે)	અંગ્રજિસમા શહેર છે
રેવાદાદાના કુમરમાથી	પળે=સપાટો	વેપારી માર્ગ=માલ લઇ
નીકળી ખલાતના અ	પોરબદર=સુદામાપુરી	જવા લાવવાને રસ્તો
ખાતને મળે છે	(કાઠિઆવાડમાં છે)	કાફો=જાદ્યો, ટોળુ

અગદ=પાનાણુપુર એવ- | નગરપારકર=સિંધની | જિલ્લાનો તાનુકા છે
નિસમા છે | દક્ષિણમાં ચરપારકર |

સવાલ—જાણુસરથી પાલેજ સી રીતે જવાય ? પાલેજથી સુરન ગી
ગીને જવાય ને વચ્ચે કયા કયા ગ્રામો આવે ? સુ તથી પ્રવ નરક
કઈ રેલવે જાય છે અને તે ક્યાં સુધી જાય છે ? મુસ્તથી મુમ્મજનુ
કોય તો કઈ રેલવેમાં બેસવું પડે ? રસ્તે કયા કયા સ્ટેશનો આવે ?
મસ્તથી નાગ-કેટને રસ્તે જઈ ગકાય ? આગગાડીમાં જવાન સાડ
પગ રસ્તે જવાનું સાડ ? પગ રસ્તે જતા ચુ શુ હરકતો પડી ?
મુમ્મજથી દ્વારકા સી રીતે જવાય ? દ્વારકાથી પોરમદર કેટલી ગીને
જઈ શકાય ? પોરમદરનું બીજું નામ શું ? પોરમદરથી જાણુસર તેઓ
કયે રસ્તે આવ્યા હશે ? આગગાડી અને આગમો નહોતી ત્યાં
ગજરાતનો વેપાર સિંધ સાથે કેવી રીતે ચલતો ?

પાઠ ૭૪.

જાણુ=થોડી	આપવા તે	આગાદ=ચઢિઆતુ
મગી=મગ	સ્વત્રપાણુ=આપ અ	બનમુન=જેનો ત્નેડા
પુત્રા=રજપુતની જાત	ખત્યારી	નહિ હેય તેરી, કિતન
જોદાણ=રજપુતની જાત	રગાગી=રગનું કમ	ત્રો'=કેતમ
પડણી=નાના રાજાએ	સગડક=મીમાડો, છેવટ	પગવો=ગતો ગે
મોટા ગમ્મને ડોપીયા	ની હદ	બુરતે=મિનારા
	ધાક=કરપ દામ	હડી ન્હી ક=કાયમ કે

મવાલ—આપાનેર શું છે તથા કયા છે ? હાનમાં ત્યાં કા' નોકોની
વસ્તી છે ? આપાનેર કોણે કયા મૈક મા તથા કોના નખનમાં વમાવ્યું ?
૧૨ મા મૈકામાં કોનું રાજ હતું ? ઇ સ ૧૪૧૮-૧૪૫૦-૧૪૮૪ મા
શું બનાવ બન્યા ? આપાનેર મહમદ બેગડાએ કયા સતમાં જીત્યું ?
૧૯૦૩માં શું બનાવ બન્યો ? આપાનેર અમેજના હાથમાં આવ્યા

પછી આપાદ કેમ થઈ શકે નહિ ? આપાનેરમા જોવા લાગક શુ છે ? આપાનેરના કિણાનુ ખ્યાન કરો પાવામદપર કોનુ દેહેર છે ? પાવામદને લોકો શુ કહે છે અને એમ કહેવાનુ શુ ?

ભાગ ત્રીજો.

પાઠ ૭૫	સ્થિતિ=હાનન	સ કાચીએ=મરાનર
ગરમી=ગરમ વસ્તુને અ	જલાજલ=છેડમાથા નુની	ગોરનીએ
હડવાથી ને લાગણી	ઉપસીન=કુતીને	પ્રમરી=દેનાઈ
પેદા થાય છે તે	નન=નકર	પાટોપાટ=એક છેડાથી
ચપકો=ડામ	પ્રન ડી=રેના ચાને એવુ	ખીજન ડેડા મુધી
ઝંઝેલા=જોવા	ખ ખેરીએ=રાખ દૂર	કૂને=કદ વગે
વજન=તોના	કરીએ	

સવાલ—ગરમી એ નુ છે તે સમજાવો ગરમી કેટલી જાતની છે ? ગરમીથી પદાર્થનુ નજન મ વધનુ નથી ? પદાર્થને ગરમી આપનાથી શી માનવમા ફેરફાર થાય છે ? અને તે ફેર થવાનુ કારણ પ્રયોગથી બતાવો નત અને પ્રવાહી પદાર્થને ગરમી આપનાથી તેમની મિથિતિમા શુ શુ ફેર થાય છે ? ગરમી જેમા જનની પ્રચી જાય છે ?

પાઠ ૭૬	રનગપ=નોતાનુ નપ,	સાલદુપકા=સાલ વગેરે
સકોચાય=ક નાનુ થાય ખખ ખપ		હુ ફાણુ=સહેજ ગરમ
વાટ=ડાપ નો ગોળ	સાક=વહેમ, ગુનવાણુ	મુઠાખને=સરખામણી,
લોહાનો પાટો	લરેલા નિચાર	ખરોખરી
સજ્જડ=મજામુત	ડાળી=જાળી	
હાકણુ=ગકણ	ઝસો=કેસો	

સવાલ—હડી એ શુ છે તે સમજાવો. હડીથી પદાર્થની સ્થિતિમાં ફેરફાર થાય છે તે પ્રયોગથી સાબીત કરો. પ્રવાહી અને વાયુરૂપી પદાર્થોને હડીની શી અસર થાય છે ? પર્વત ઉપરથી ઉતરનારને ગરમી અને ચઢનારને હડી લાગવાનું કારણ શુ ? દુકાળા પાખાને એક વખત આપણે ગરમ અને બીજી વખત ઠંડુ સા માટે કહીએ છીએ, તેનું કારણ પ્રયોગથી સાબીત કરી બતાવો.

પાઠ ૭૭.

કાગળો=મોમા માય

તેટલુ પાણી

કુટડો=એકે શ્વામે

પિલાય તેટલું

ખટુમકુ=સહેજ ખાટું

તુર=તુરાશ પડતું

શુ થૂ=થૂક થૂક

બનાવટી=બનાવેલા

ગોરમી=ગોરાકું માટી

બધક=માધો કરના?

મજાબુતી=નાકાત, ભેર

કાકડો=ગળામા બહારની

બાજીએ દેખાતો મૂટો

(એ મૂટો નાના છોક

રામા દેખાતો નથી

મોટા માણસમા દેખા

ય છે)

અગાળુ=દાનના પીડિયા

પુલવેલી=પકવેલી

આદી=કાલા, ચણ

દાહ=અગન

ગચતકા=ઓડકાર

કિનટી=વામી, ઓઠારી

કોકીનુ=થોડું હુકાણું

મહીસાગર=મહી નદી

ખદખદ=ખદખદ થાય

ચકતુ=ખરેલો ગોળાકાર

સવાલ—ફટકડી કેવો પદાર્થ કહેવાય ? આપણા દેશમા ફટકડી કયા થતી હતી ? ફટકડીનો ઉપયોગ ગણાવો. ફટકડીને શી રીતે પુલવના કરો ? ફટકડી હુલાવતી વખત ખદખદે છે તેનું કારણ શુ ?

પાઠ ૭૮.

સીસુ=મેલા ભુરા રંગની

ધાતુ

ધસરકા=ધસારાથી પડે

લા પાકા

મેખોલ=થોડું

જગલ=તામાનો કાટ

કટાણુ=કટાયલુ

રત્ન=નકાસુ

સવાલ—હરિદ્રાકરે સીસા વિષ શી બીના કહી ? મછારામે કયાં વિષે શુ શુ કહ્યું ? પિત્તળ શુ શુ મેળનીને બનાવે છે ? કાસુ શુ શુ મેળવી બનાવે છે ?

પાઠ ૭૬.	ટકાઉ=ટકે એવું	વાળું
મોઝ=જાપરાની વચમાં	કાષ્ટ=લાકડું	કોણુ=ગેરડી પીનાતો:
નો આડો ચાલના	રસવાન=રસવાળું	સચો
ઘોડીઆટ-પોડીઆ	શ્લિષ્ટ=વચારો	ધાણી=તેલ દીવેલ વગેરે
સરપાળુ=મળનજી	રીઝુ=ચિકાશ વગરનું,	પીણવાનો સચો
કુપળ=ટીમી	ઝટ ફાટી મળ્યું એવું	ચદિયાતો=ચઢતો
ચર-પડ	રેસાદાર=રેસાવાળું	હાથીદાત=દંતુશળ
ગણતરી-હિસાબ	પરનાળ=નીડ, મોરી	ઘાટમધ=વાટઘાટ
દખાણ=દખણ	વટ=મજબુત	ઓપીને=પીંતે
ગઠ આગળનું=પચલા	ખિચોખિચ=પાસે પાસે	મૂઠ=હાથો
ભાગન	એકાકાર=એકમેક	મહોર=રમકડા
સગીન=મજબુત નકર	ચીવડ=ચીકણું, ચિકાશ	

સવાસ—લાકડું કયા કયા જોતામા આવે છે ? આપણને જીવવાને માટે પહેલ ખીજે, ત્રીજે, ચોથે અને પાંચમે નખરે ફેાની જરૂર છે ? લાકડામા અદરને પાસે ગોળ કુડાળા જ્ઞાતા દેખાય છે ? ગોળ કુડાળા ઉપરથી રી પરીક્ષા થાય છે ? લાકડાનો કયો ભાગ વધારે સગીન અને કયો ભાગ ઓછો સગીન છે અને તેમ થનાનું કારણ શું ? નાળિએરી ને તાડ શી રીતે વધે ? એવું લાકડું કયા કયા કામમા આવે છે ને કયા કામમા આવતું નથી ? દેવદારનું લાકડું જ્ઞા માટે ઘર બાંધનાતા કામમા આવતું નથી ? સાબ, મીઠમ, બાવળ, આમલી અને રાયણનું લાકડું શું શું કામમા આવે છે ને જ્ઞા કારણથી ? લાકડાની કંઈ કંઈ સીમે બને છે ? કોતરણી કામ જેવું હાથીદાતપર થઈ શકે તેવું લાકડાપર થઈ શકે કે નહિ ? હાથીદાતનો રંગ કેવો હોય છે ? હાથીદાતની પરીક્ષા શી ? હાથીદાત શું કામમા

આવે છે ? હાથીદાન કેવો પદાર્થ કહેવાય અને શા માટે ? લાઠકુ કેવો પદાર્થ ગણાય ? વનસ્પતિજ સેદિય પદાર્થના નામ દો.

પાઠ ૮૦.	વજ્રપત્ર=ફૂલના ઢાંકણના	અમથીઓ=સેડોટો
કાય=કામ	નાના પાંડા	પુ કેસર=નરત પુ
સુગંધી=પુશ્પો	નાળુક=કામળ	શ્રીકેસર=શ્રીત પુ
સોડે કે=પીમળે છે	ચૂટી=તોડી	પરાગકાશ=પરાગનો
પાખડી=પાદડી	સળગ=આખો	જથો
ગ્રાસન તી=એક જાનના	ફૂનમણી=ગોટો	પરાગકણુ=પરામની રજ
ફૂન	ગોટો=પાખડીઓ જોડા	રજ=પરાગના ઝીણા
કળી=ખીલ્યા વગરનું	ધને ગોટા જેવું મને	કણુ
ફૂલ	છે તે	ખીનશાય=ખી જ ધાવા
ઢાંકણુ=વગર	સરજાપ=પીપી	ની જમા, ગમ્મણ
વજ્ર=ફૂલનું ઢાંકણુ	મુખ્ય=જરૂરનો	સુદમખીજ=ઝીણું ખી

સવાલ—અત્તર શેનું અને છે ? વજ્ર શું કામ કરે છે ? વજ્રના નાના ભાગને શું કહે છે ? ફૂલમણી એટલે શું તે સમજાવો મોગરાન ફૂલનો નીચલો ભાગ નળી જેવો અને ધતુરાના ફૂલનો નીચલો સરજાપ જેવો શા કારણથી દેખાય છે ? કયા ફૂલની પાખડીઓ કુટી હોય છે ? પાખડી શું કામ કરે છે ? ફૂલમાં મુખ્ય ભાગ કયા હોય છે ? વજ્ર નરત પુ દ્વારા ફૂલમાં હોય છે ?

પાઠ ૮૧.	માવજત=સ ભાળ	જળનાય=જલનાય
પ્રવેશથી=દાખલ થવાથી,	યોજના=જોડવા	પતી રહે=પુત્ર થાય
પેસવાથી	ગરબાવો	ફાલવા=છોલવા
પોષવામાં=પોષણ કર-	વર્મ=ગત	પાઠ ૮૨.
વામાં	પોષણ=ચંચુની ઝીંઝી	પદ=ધર

ક્રાંડ=ભાગ	સદય=કસ	કળ
ખીન્નકુર=કષ્ટમે	માફક આવે=અનુકળ	દાક્ષ=જેની માળા અને
કષ્ટમે=સહ્યમે	ચાય	છે તે મણકો, એક
ચોપણ=ગુજરાન	રામકળ=સીતાકળ જેવા	જાનના જાડનું ખી
દ્વિદળ=એ દાડવાળા	લાલાશ પડતા રમના	

સવાલ—મીને ઊગવા માટે શુ શુ જોઈએ ? કયા ખી એકદળ ને કયા ખી દ્વિદળ છે ? દ્વિદળ ખોમા ખીન્ન કુર કયાં હોય ? ખીન્ન કુર શુ ખાઈને મોટુ થાય ? જેતુ મૂળ થવાનું હોય છે તે ભાગ કયારે ઊગે છે ? સીંગીને કયા આવે છે ? કયા ખી વહેલા વાવવા જોઈએ ? કયા ખી મોડા વધીએ તો શીકર નહિ અને તેમ થવાનું કારણ શુ ?

પાંડ ૮૩.	ડીડુ=ડીચુ, ડીચકુ	કાચળી
સદિ=દુનિયા	પ્રાણુરક્ષકવાયુ=જીવનનું	નમો=રમે
શીલા=દેખાવ	રણુક્ષ કરનાર વાયુ,	ધન=ધીચ
આદ્રમા=જીવ, મન	એકિસજન વાયુ	ધટા=ભરાવ
પ્રસન્ન=ખુશ	પુષ્ટિ=બળ, જોર	
અશ=ભાગ	જહર=પાચન કરવાની	

સવાલ—તાપથી અકળાએતો માણસ કયારે બધું ૮ ખભૂથી જાય છે ? પાદડાનો ઉપયોગ સમજાવો જાડને પાદડાનો મો ઉપયોગ છે ? પાદડા કયે વાટે શ્વાસ લે છે ને કયે વાટે શ્વાસ કાઢે છે ? પાદડા પ્રાણીને શુ ઉપયોગી છે ? પાદડાને રસોડુ, જહર અને રૂંદસુ કેમ કહી શકાય ? પાદડાની રચના કેવી હોય છે ? જે જાડના પાદડાની નસો ડોંટામાંથી આળી સુધી એક સરખે અંતરે આવેલી છે તે જાડના ખી એકદળ હોય છે કે દ્વિદળ ? પાદડા ચિત્રાશ પડતા કેમ દેખાય છે ?

પાઠ ૮૪.

નમરકાર=મે હાથ નેડી
માયુ નમાવવુ તે
નર્થા=એ કલા
વિચિત્ર=દેખાવમા ખેડાળ
વાવેતર=રોપણી
પાણીપોચી=મેજવાળી,
શરદીવાળી
સોડમ=વાસ
તેજદાર=તેજવાળો,
ચળકતો

ચુટણી=ચુટવાનુ કામ
તાવડો=પેણો
વળી ન જાય=નળ દેવાય
નહિ
મસજે=ચોળે
ફાયદાકારક=શુભકારી
જનગૃત=હોશિયા
અરથજ્ઞાન=એશિયા
ખડની પશ્ચિમમા દેશ છે
છડીને=છોડાઢાટીનાખીને
ચરખો=કપાસમાથી

કપાસીઆ છુટા પાડ-
વાનો સચો
તુકસાનકારક=તુકસાન
કરનાર
કૌવત=મળ, જોર
અનિયમિતપણે=વમર
નિયમે
હદ બહાર=જાડે વધારે
કાળજી=શીકર

સવાલ—ચા એ શુ છે ? ચા ઘણી કયા પાકે છે ? હિંદુસ્તાનમાં
ચાનુ વાવેતર કયા થાય છે ? ચને ક'ગ' નીમન અતુદૂળ નથી ?
પાદડા ચૂરી લીધા પછી શુ ક્રિયા કરે છે ? હિંદુસ્તાનમા કાશી પહેલ
વહેલી કયાથી આવી ? હાલ હિંદુસ્તાનના કયા ભાગમા ચાય છે ?
કાશીના ફળપર શુ શુ ક્રિયા કરે છે ત્યારે તે ઉપયોગમા આવે છે ?
ચા અને કાશી ફાયદાકારક છે કે નહિ ? જવાબ ચા ફાયદાકારક
નથી કારણ કે ચા ભૂખને મારી નાખે છે જે જે માણસો હમેશાં
ચા પીએ છે તેઓથી ખોરાક વિશેષ લઇ શકાતો નથી માટે તે
પીવાની ટેવ કઢી પાડવી નહિ

પાઠ ૮૫.

અમીરી=મોટા દરજ્જે
ચિહ્નન=નિશાની
નિર્ધન=પૈસા વગરનો,

ગરીબ
ઉમદા=કીમતી
ગરમ હવા=ગરમી
અમેરિકા=એ ખડ છે

મીસર=વિજાવતથી હિંદુ
સ્તાન જતા રસ્તામા
એ દેશ આવે છે
કપાસ=રૂનો છોડ

ખાખડી=ડાળી	છડવા=ખીચા વગરના	વીણુવો=લણુવો
કપામીઆ=કપાસના ખી	કાલા	અ કાય=નડો થાય
નક્ત્ર=ઉપગ્રહ	કાતા=કપાસના ફળ	

સવાલ—નુગડા બનાવવામાં શુ શુ વપરાય છે ? કપાસ કેવા દેશમાં થાય છે, ને કેવા દેશમાં થતો નથી અને નહિ થતાનું કારણ શુ ? કપાસ કયા કયા પાકે છે ? હિંદુસ્તાનમાં કયા કયા પાકે છે ? કપાસના ફૂલનો રંગ કેવો હોય છે ? કપાસનો પાક કેવી જમીનમાં સારો થાય છે ? કપાસનું વાવેતર કયારે કરે છે ? કપાસને કેટલી વાગ લણુવે પડે છે ? કપાસ લણનાનો સૌથી સારો વખત કયો ? કોનો બાવ શા ઉપરથી અ કાય છે ?

પાંડ ૮૬.	ભીમડા=મડા પડ	યત્ર
જાલર=ગળાની નીચે	સરડી=તપસી	કણુકી=ગ્રીણા ચોખા
લટકતી ચામડી છે તે	મગ્ગો=તાની હોડી	કરોડ=વાસાની વચમાંનું
નિલાવવો=કાયમ રાખ	હલેસા=ચાટવા	છિણુ હાડકું
વો	સુકાન=વહાણુને ફેરના	
ગરમાવો=ગરમી, ફફ	ની ગતિ આપનાર	

સ્વાલ—માછલીને પાણી નહાર કાઢવાથી તે કેમ મરી જાય છે ? માછલા શા વડે શ્વાસ લે છે ? પાણીમાં વા છે કે નહિ તે દાખવેા આપી સમજાવેા માછલાનું લોહી કેવું હોય છે ? અને વધારે હવાની જરૂર શા માટે નથી ? માછલાનું શરીર લીસું શા માટે બનાવ્યું ? માછલાના શરીરની રચના કહો માછલાને દાંત હોય છે કે નહિ અને હોય છે તો તેની શાખીતી શી ? માછલી ધણા ઇશ મૂકે છે જતાં માછલા કેમ વધી પડતા નથી.

પાઠ ૮૭.	લોચા=ભાસના ગર્દા	કચરધાણુ=ચુરેચુરા
નાગ=ફેણુવળો સાપ	સ કાચી=નાની કરા	ફેણુ-સાપના માથાપરનું
કાચળી=સાપની ભાગ	ડાચુ=જડચુ	પહોળો ભાગ
ડાવાળી પાતળી ચામડી	નિચોવાષ=દમાઈ	પ્રતીચીંગ પાઉડર=ધો
પાસળી=પાસાપરની	ડખ=ચટકા	વાના કામમા વપરાતો
હાડકા	ગળી ગાય=ગળે ઉતારી દે	સફેદ ભુકો

સવાલ—સાપ કેટલી વનતના છે ? ઝેરી સાપ અને ઝેર વિનાના સાપમા ફેર શું ? સાપને કેટલા પગ હોય છે ? કાને કોને પગ હોતા નથી ? સાપનું લોહી કેનું લેય છે ? સાપણું ળડા મૂકે છે કે પિચાય છે ? સાપનું ઝેર ઉતારવાનો ઉપાય શો ? કયા ઝેરી સાપોને રણુ હાતી નથી ? હિંદુસ્તાનની દક્ષિણમા કયા સાપ થાય છે અને તેને શું કહે છે ? સાપને જેમ યજનુ તેમ સાથી વળી શકે છે ? સાપનું ઝેર લોહીમા રી રીતે ભળે છે ? સાપ આપણને ઉપયોગી છે કે નહિ ? ચીતવ અને કાઠનો રંગ કેવો હોય છે ?

પાઠ ૮૮.	કળી	લપલપાવી=ખઠાર કાઢી
માસાહારી=માસ ખા	જીવ દિ સા=હત્યા	ગોળો=પીંડા
નાર	ગૂમ થવાથી=દેખાતા	ભવ=અવનાર
સેવાળ=લીલ	બવ થવાથી	
દીશી=દુ પળ, પાતરાની	ગુ મળાતી=અકળાતી	

સવાલ—દેડકું ળડામાથી નીકળે છે ત્યારે તેને શું શું હોય છે ? તે શું શું ખાય છે ? માદ કયા નીકળે છે અને એ માડોનું શું થાય છે ? દેડકાને કેટલા પગ હોય છે ? આમને પગે તથા પાછલે પગે કેટકેટલા આમળા હોય છે ? બંદુ મળી કેટલા આમળા હોય છે ? આમળાને પાછલા પગમા ફેર શું ? દેડકું શા વડે માલ

ને છે ? પાછલા પગ શા માટે લાખા બનાવ્યા હશે ? એની જીભમાં
ને સાપની જીભમાં શું ફર છે ? દાત હોય છે નહિ ? હોય છે
તો કયા હોય છે ? દડકા કયા કયા રહે છે ? દેડકા થતા સુધીમાં
તેના કેટલા રૂપ થાય છે ?

પાઠ ૮૯.

પસારી=પહોળી ઠરી	શીણુ=પરપોટો	ભૂખમરો=ભૂખેમરવાનો
જર્જ=જાત	પાવા=પાંદડા	વખત, કડાકા
કરવત=સાકડા વહેંચવાનું	ગળી=એક જાતનું ઝાડ	અગળિત=મણાય નહિ
ઓળંગ	એમાંથી ગળીનો ગંગ	એટલા, ધણાગ
હાતા=કામરાવાળી ધાર	બનાવે છે	ઉત્તમ=શ્રેષ્ઠ, માંથી સારા
મિડાય=અધ થાય	કઠોળ=દ્વિદળ ધાન્ય	વળામણનો=વિદાય થતો,
રજપુસ્તાન=નુજગતની	લાણુ વાગે છે=નાશ કરે	હાથીએ
ઉત્તરમાં પ્રાંત છે	છે, ઉજ્જડ કરે છે	ઝૂડી ઝૂડીને=મારી
સહ્યાદ્રિ=પશ્ચિમધાટ	ઉજ્જડ=વેરાન, ઝાડ	મારીને
ગોરાડુ=પિળાશ પડતી	પાન વગરની	પુરા કરવા=જીવ લેવો,
લખજોળ=લામો જોળ	હીણુભાગી=કમનસીમ	મારી નાખવા
ટપકીદાગ=ટપકીવાળું	ખનપડી=એ નામનું	પાથરી=હાકી
	જીવડું	ખાગી=અટકાવી
		ખાઉધગ=મુખાળવા

સવાલ—તીડ કયા વર્ગમાં ગણાય છે, અને શા માટે ? તીડના
આમતા ને પાછલા ભાગમાં શો ફર છે ? તેની પાખતી રચના
કેવી હોય છે ? તીડનું મો કેવું હોય છે ? દિદુસ્તાનમાં તીડ કયા
પેદા થાય છે ? તીડ કવી જગામાં ઇડા મૂકે છે ? તીડની માદા
ખાડા ક્યાં ખોદે છે ? તીડના ઇડાનો રંગ કેવો
હોય છે ? દરેક દરમાં કેટલા ઇડા મૂકે છે ? ડિડનું રક્તજી

શી રીતે કરે છે ? તીડ શુ શુ ખાય છે ? તેને શુ લાલુ બવે છે ?
તીડ પડે ત્યા શુ થાય ? તીડને નુકસાન કરતા અટકાવનાનો ઉપાય
શુ ? તીડ ઊડતા થયા પછી શી રીતે નુકસાન કરતા અટકાવી શકાય ?

પાઠ ૯૭.	ગએના	દવા (એ સ્વાદમા
જઠર=હોજરી, પાચન	દગકતા=ત્રાકા ઢાળ પડતા	બહુજ કડવુ હોય છે)
થતા માટે પેટની ડા	ચટકો=ડખ	મ વિચાર=વહેતુ નહિ તે
ખી બાબુએ ખોરાક	ચમચમે=જમજમે	લીખો=મ-જ, જી,
ભરવાની કાચળી	જાળ=ચીકણ થુક	વગરેના ઇડા
સૂક્ષ્મદર્શક=મીઠી વગુ	તદુરગ=આરોગ	ચોન્સકુટ=૧૪૪ ચોન્સ
મોટી ખાડનાર	અટકાવ=રોડાણુ	ઇચ એક પુટ પહોળુ
ભાગ=અ ૧૫ ૧	મિજનુ=ચથારી	તે એક ૬૮ લાણુ
કદ=માપ	મ-જરેદાની=મ-જઅટ	કેરોમીન=ખાસતેન વાદ
ઘાટ=આકાર	કાચરા માટે જળીનાર	જી રમતુ પાતળુ તેજ
પાસાદાર=પાસાવ જી	નુગણની બનાવેની તે	ઘાટ=ચુ મળે
પોથી=પોકળ	કિનતીન=સિ કોનાના	ડામર=ખનીજટાર
ખંચળ=વેળ	ઝાડમ થી ઉત્પન્ન થતુ	લો ૧ ન=એક જાનનો
ખુધા=કમરમાથી નળી	સત્ત, તાવ કાઢતાની	ગુન્નર

સવાલ—મ-જર કય વર્ગનું પ્રાણી છે અને શા માટે ? મ-જરને
સૂક્ષ્મદર્શક થ ૧ ની જોડે તેના શરીરની રચના કહો મ-જરના
કેટલા વર્ગ પાડી શકાય અને તે કયા કયા ? જી અને જેર ચિત્તાના
મ-જર જોળખાની નિરાતી શુ ? જેરી મ-જર કરડે તેવા તાવ
શી રીતે લાગુ પડે છે તે સમજાવો જરી મ-જર તાવનુ જર શી
રીતે ફેલાવે છે ? તે અટકવનાનો ઉપાય શો ? જેરી તાવની ઉત્તમ
દવા કય છે ? મ-જર કેરી જગામાં ઇડા મૂકે છે ? મ-જરના ઇડા

અટકાવવાનો ઉપાય કહો મરજનો નાશ કરવાનો ઉપાય બતાવો

પાઠ ૮૨.	અત્યજ=ધાતુજ	અમાડી=હાથી ઉપર
શ્રીમત=પૈસાદાગ	લપેટી=નિટાળી	મેસવાનુ આસન
માલો=ખટલો પોડા	કોલ=આડીચાણુ પાણી	ચગી=કચડી
બમ્કરનો વગેરે	કાઢવાનુ વાસણુ	શાત-ધીરજવાળુ
ભટ=પ્રાણીણુ	દડુડી=નાની ધાર	સમજવાન=સમજનાળુ
દૈત્ય=રાક્ષસ	ટેરવુ=આમનો ભાગ	કાવર=કદના મોટું
માવન=હાથીનો હાકનાર	પુષ્ટ=ભરાડિ	

સવાલ—ગિરાજરાવ કોણુ ? મહેમનાગદ કયા કે અને ગ છે ?
એ કોણુ વસાવતુ હતુ ? હાથીના શરીરની ચના સમજાવો તેન
દરેક ભાગનો ઉપયોગ કહો હાથીને મૃત્યુ મૃત્યુ કામમા આવે છે
હાથીહાતનો ઉપયોગ બોનો હાથીનો ઉપયોગ કહો હાથી ॥ ગુનુ
મળાવો હથો નિષે કહેવત કહે

પાઠ ૮૩.	તનપ=કલમ, કાપ	ગભદ=ગમતા તદાવન
સમધ=નળગણ	સમગી=નેગવર	પરિપતન=પુરેપુર પાડુ
બોથા=જડિયા મુગના	નળી=ફકો	'નુ=મીલન કામણુ
ગસા ૨૨	ગોધ્ય=પુષ્પ કાગડ કદા નકલકિત=નળકતા	
મેમાલમ=જળામ નલિ	ફરક=ફેર તદાવન	
એવી ગીતે	પત્રાચય=મદનય	

સવાલ—પ્રાણી ને વનસ્પતિના રંગ જી. જી. કોવાનુ કારણુ શુ ?
કેટલાક પ્રાણીના શરીરના રંગનો અભધ બતાવો પ્રાણીનો રંગ
અને તેમની આમપાસના પાથોના રંગને મળતો આવે છે તેના મધ્ય
કેટલા અને કયા કયા કારણો છે તે દાખલો આપી સમજાવો જગવી
પ્રાણી ને પાણેના પ્રાણીના રંગમા ફેર હોવાનુ કારણુ શુ ? ફલનો

રંગ ભલકાદાર શા માટે બનાવ્યો હશે ? કૂનનો રંગ સુશોભિત શા કારણથી બનાવ્યો હશે ?

પાઠ ૯૩.	પાણી જવા માટે ઉપ	નુ ટોચકાવાળુ ચક્કર
ગથીએ=સાકડી શેરીઓ	રથી બધકરેના રમ્તો	આયુ=જે તાતજાથી
હૃદય-લોહીની ટાકી	ક્ષીણ થાય છે=કમજોર	હાડકા સાથે મામના
ધોરી નસ=મોટી નસ	થાય છે	લોચા વળગેલા છે રહી તે
મોરી=નીડ, નાની મટર	સિરા=નસ	ધમકારો=ટકારો
ગરનાળુ=મોટી મટર	રે ટમાળ=પાણી કાઢના	ટકારો=ધમકા ।

સવાલ—હૃદય ટ્રાના જેવું છે ? એનું કદ કેટલું છે ? એ શેનું બનેલું છે ? એને કેટલા ખાના હોય છે ? હૃદય ક્યાં આગળ છે ? હૃદયનો રે પાણીની ટાકીનો મુકાબલો કરો મદુ પાણી કુની રીતે નદી કે નીચામા જાય છે તે સમજાવો મદુ પાણી જહેવાની સાથે અન્યથા લોહી વહેવાનો મુકાબલો કરો અન્યથા લોહી જે નસમા ચાલે જાય છે તેને શું કહ્યું છે ? અન્યથા ને અન્યથા લોહીનો રંગ કેવો હોય છે ? અન્યથા લોહી અન્યથા શી રીતે થાય છે તે સમજાવો જાતીમા અને હાથના કાણપર ધમકારા મૂકી થાય છે ? તદુરસ્ત મારુક્તી અને બાળકની નાડી એક મિનિટમા ૮૦ થી ૧૦૦ ધમકારા કરે છે । મગીન હોહો હૃદયનું ચિત્ર કાઢી બતાવો અને તે સમજાવો

પાઠ ૯૪.	પેજવાળા=કાજીવાળા	સમાર=દુસ્ત
શ્વાસ=દમ લેવો	તૈલી=તેલવાળા	શીધરીને=પીગળીને
મૂત્ર=મૂતર	ચરખો=ચામડાની અદર	ઓગળીને
વાટે=રસ્તે	હરેલો ચીકણો પદાર્થ	ફેફસા=ઠાતી માહેની જે
અટ=ખોટ	સૂક્ષ્મ=ઝીણું	ઇદ્રિયવડે શ્વાસ નવ વ
કાકુ=શરીરનો આધો	ક્ષાર=ખાર	ને બહાર કઢાય છે તે

શાહીચૂસ કાગળ=ખો	ભાગ. (એ જહરની	સૈય=માડી
ટિગ પેપર	નીચે ડાળી બાજુ પર છે)	મલ=મેન, વિઠા
આંતરડું=ગુચળું વળે	કાળજી=જાતીને જમણે	તર=સાર
લો દોરડા નેપો પેટને	પાસે જે પિત્તાશય છે તે	

સમાધાન—આપણને ખોરાકની જરૂર ને વરાળયત્રને કાયમની જરૂર શા માટે છે તે સમજાવે. ઘસારો કયે કયે રમ્ને બહાર નીકળે છે ? જે આપણે ખાઈએ તદ્દિ તો શુ થય ? નાના બાળકોને વધારે વાર શા માટે ખાતુ પડે છે ? ખોરાકના મુખ્ય કેટલા ને કયા કયા ઉપયોગ છે ? ખોરાકના પદાર્થના કેટલા વર્ગ પાડી શકાય અને તે કયા કયા અને તે દરેક શુ કામ કરે છે ? ખોરાક ચાવીએ છીમે ત્યારે મોઢામાંથી જે યુક્ત શ્વે છે તેનું નામ નુ ? મોઢા મૂકેનો ડાળીઓ જહરમાં સી રીતે ત્યાં છે તે સમજાવે જહર તેનું બનેનું છે ? જહરમાંથી રસ નીકળે છે તે શેના મળી જાય છે ? જહરને ફરતી નાની નમો કોના જેના છે ? જહરમાં પાચન થતા વચરતો જે ખોરાક હાય તે કયા તર છે અને ત્યાં તેને શુ મળે છે ? પિત્તની મદદથી કયા પાચો પચી જાય છે ? જહરની નીચે શુ હોય છે, તેમાંથી જે રસ નીકળે છે તે શુ કામ કરે છે ? મન ઉપે કરો ભાગ બહાર નીકળી જાય ? જોની નુ કામ કરે છે ? મામા મૂકના ખોરાકનું લોહી થતા મુરીનું પુરુષનું વર્જન કરે જહર, કાળજી અને આંતરડાનું પ્રેમ પાડા અને સમજાવે.

પાક દુધ.	કુન્ને=મોટુંવો	વહેનડાનનાર
નિભાવ નાને=ટકારવાને,	નિટાડુ=તપેટયુ	નાની=મોડ, ભય
કાયમ રાખવાને	ધુળરી=કપારી	છિદાનાળું=કાણાવાળું
નિરોગી=ન દુસ્ત	મદવાહડ=ગરમી ધીને	મેળાપ=સમાગમ, સ-

ષોગ | જમાવ=ઝેડડું થયું ન | શોપણુ=ચૂસી લેવું તે
 સનાલ—માણસને ખોરાકની જરૂર શા માટે છે ? માણસના શરીરમા
 ગરમીનું માપ કેવું હોય છે ? વજનની જરૂર શા માટે છે ? બિનનાં
 લુગડાથી ટાલ કેમ વાતી નથી તે સમજાવો. જનમા કેવો યુયુ છે ?
 શરીરમા અગત્યના ભાગ કયા કયા છે તે શા માટે ? પરસેવો થાય
 છે તેથી નુ થાય છે ? જનના નુગડામા કેવો યુયુ છે કે પરસેવો
 ચૂસી લે છે ? સુતરાઉ નુગડામા એવો યુયુ છે કે નહિ ? સુતરને
 બિનનો મુકામનો ડરો. જનના નુગડા કેમ જલદી મેવા થાય છે ?
 બિનાબાની ઝડપમા શેના કપડા પહેરવા ? બિનાબામા સન્ન વજ્ર પહેર
 વાથી શો ફાયદો ?

પાઠ ૬૬.	લાટ=કપાસ પીનનાની	હોય છે)
સાડી=મેરાને પહેરવાનું	ચરખાની ધરી	માળો=પીંજેલો રૂનો
રેશમી નુગડું	કાંતનું=લામાદેગ કાઢવા	ગોટો
સારલો=મેરાને પહેરવાનું	પીંજણુ=પીંજવાનું	કમ્તર=ઝીણો કચરો
સુતરાઉ નુગડું	ઝોળર	રેડીઓ=રેડ
ખાદી=ઝેડ જાતનું જાડું	તાલ=મકાના આતર	સાળ=નુગડા વણવાનો
ફેશી નુગડું, દોટી	ડાની દરી	સાચો
લોઢવે=કપાસમાથી રૂ	તગ=સખન	ખરડટ=ખરડમયડું
અને કપામીઆ છુટા	ગોળીને=પીંજવાનું	લાગ=દાન, વખન,
પાડવા ચરખામા	લાકડાનું ઝોળર	પ્રસંગ
પીલાવવો	(એનો આકાર ડમ્બે-	પીંજરા=રૂને સાફ કર
જન=કપાસ લોઢાનો	દસ જેવો હોય છે	નારા
સચો	પણુ છેડા ગોળાકાર	

સનાલ—રૂ થુ છે ? કયાથી આવે છે ? તે તા કામમા આવે

હે ? કપાસ લોટવાના જીન મુમદા ઇલામમાં કયા કયા છે ? જીનમાં
ફેટલી લાગે હોય છે ? અને તે શેતી હોય છે ? તે પાંચમાંની રીત
-હો કાપડ વણવાના સયા મુમદા ઇલામમાં કયા કયા છે ? સાડી
સાંલા, ખડ, ધોતીઆ ખાદી કાણુ નળે ? તે કુવી રીતે વળે છે ?
અસા શેતા બતાવે છે અને તે સાથી બાને છે ? હવે ખનનાના
સયા સાતા મન વે છે ? રમાથી કાપ અના મુરીની દહી ન કહો

પાંદ ૬૬.	કોશેટો=પત્તીઆને તે તક=૧૧ નખન
રેશમ=હીર	વાની લાખી ગોળા ૮૬ તુર-એક જાતનુ ગાડ
પ=ધાટ	ગેટી=ગોળા દહા
જાગુ=શેતે	કોકરી=દહી
	ગીત-૨ ગેના
	કસમ=નનેરી પેગી તાર

સર ૧૨—રશ કાણુ બતાવે છે ? એ કીટા નુ ખાંતે જવે છે ?
કોશેટામાં રેશમ કાઢવાની રીત બોલો રશમ કયાથી આવે છે ?
કયા કયા રાહરમાં રેશમ ખપે છે ? રશમનો વાળાટ કયા કયા રાહે
મા ચામે છે ? રેશમ પર રગ ચઢી રાકે છે કે નહિ ? તેની રગ
ચઢાવવાથી નુ ફાયદા ? વિલાયતી રગથી શુ નુકસાન ? રેશમી કાપડ
અ પાણુ નરમાં સયામાં વણાય છે ? સયામાં કયા વણાય છે ?
રેશમી લુગડાથી શો ફાયદો ? ગરીબ નાકો એનો ઉપયોગ કેમ કરી
નકતો નથી ?

પાંદ ૬૮	ગલટો=હે ગો	વે છે તે
નુ=શેટી પીનવાનો	લીન=મરાળ	આયાત=મહાર ગામથી
સયા	ઉઝડી=ઉમેડી, ખાતરી	આવતો માત
હારી=પડ, પોપડી	ચાસણી-ખડમાં પાણી	ચાનડા=ચારનડા, ચાર
ગી=ઉપર અ ની	રેડી ઉકાળી તાર	પડાળા
નુ=જાડો	નીકળે એની વટ મના	

સવાલ—સાઠ તાલુકાની ખાડ અનાવવાની હકીકત કહો. ડાહ્યાપુરમાં ખાડ શી રીતે અનાવે છે? ડાહ્યાપુરની ખાડ રાત્રી કેમ હોય છે? ગોળ અનાવવાની રીત કહો. ખાડ તથા ગોળનો ઉપયોગ કહો. પન્દેશી ખાડ ઉઝળી આનાવતું કારણ શું? પન્દેશી ખાડ અનાવવાની રીત કહો. ખાડ કે કઈ વસ્તુમાંથી બને છે?

અંબા ધણાકાની ભૂતળ

ગુજરાત પ્રાતની ભૂતળ.

ગુજરાત પ્રાતના અભાતના અખાતથી કેળી એ ભાગ થાય છે, અભાતનો અખાત અભાતના નરામ સામના રાજ મંડી ગયેલા છે. અભાતના અખાતની પશ્ચિમમાં જે માટે મુનક આવેનો છે, તેને કારિઆવાડને ટોપક'પ કહે છે, એને ટોપક'પ કહેતાં કાણુ એ કે એની ત્રણુ માળુએ પાળી છે, અને એક માળુએ જમીન કે એની દક્ષિણમાં, પશ્ચિમમાં અને પૂર્વ તથા ઉત્તરના ચોડા ભાગમાં દરીઓ છે, અને કારિઆવાડના માત્ર દક્ષિણ કેળુમાં જમીન છે. અભાતના અખાતની ઉત્તરમાં અને પૂર્વમાં આવેનો બીજો ભાગ છે એ બીજો ભાગ અમલમાં ગુજરાત કહેવાતો હતો એ ભાગની જમીન ઘણીખરી સપાટ છે પણ દરીઓ કીનારાની દમણથી તે અભાત મુઘીની જમીન નિચાણમાં આવેલી છે. માટેજ પ્રવંમાંથી નીકળનારી દમણગા, પાર અમિકા પૂણા, તાપી, કીમ, નર્મદા, (ગેનાથ) ઢાટર મહી વગર નદીઓ પશ્ચિમ તરફની નિચાણ જમીનમાં રહે છે. સાબરમતી ઉત્તર-માર્થી નીકળી દક્ષિણમાં વહી અભાતના અખાતને મળે છે. અનાસ અને સરસ્વતી ધરાત ડાણુમાંથી વહી કર્ણાટકમાં સમાઈ જાય છે એ ઉપરથી જણાય છે કે ગુજરાતની પૂર્વ તથા દક્ષિણ કાણુ તરફની જમીન ઉચી છે.

કારણ કે એ બાબુએ ડુંગરા આવેલા છે વાસદા અને ધરમપોરની પૂર્વમાં સળાદિના ડુંગરા આવેલા છે રૈવાકારા એ દિશામાં રાજ પીપળાના ડુંગરા આવેલા છે પચમહાનમાં પણ ડુંગરા આવેલા છે તેમાં મૈથી મોટો પાવગઢ છે એના ઉપર કાળકા માતાનું હેર છે મહીઝાદા એ દિશામાં તથા ઉત્તરમાં પણ ડુંગરા આવેલા છે. ગુજરાતની ઉત્તરમાં આશુ પડત છે

પાલણપુર એ દિશામાં પશ્ચિમમાં તેમજ કડી પ્રાંતની પશ્ચિમમાં કચ્છનું રણ છે, માટેજ તે બાબુની જમીન નીચી ને રેતળ છે તેથી ત્યાં તાપ અને ટાઢ વધારે પડે છે રૈવાળ જમીનમાં ઝાડ ઘણાં નથી, ને ઉનાળામાં પાણીની આપદા પડે છે, એવા રણના મુજબમાં સાદા પીપર એસી મુસાફરી કરાય છે

ગુજરાતનો મધ્ય ભાગ જેને ચંગત (સારી જમીન) કહે છે તેમાં ખેડા જિલ્લો, ગચકાડનો વડાદરા પ્રાંત અને મગી નદી આવેલી છે, એ ચંગતની જમીન નદીના ભાદા જેવી રસાળ છે તેથી પાક સારો થાય છે તમ કુ બાજરી પકે છે તેમજ રાયણ, મરુજા અને આમાના માં વણા ઊગે છે ગાય ચારે ધણે થાય છે તેથીજ ચરોતરમાંથી પરદેશ ખાતે ઘી વાક બને છે

પચમહાનમાં ડુંગરા ને જંગલ પણ છે, તેથી ત્યાંની હવા સારી નથી, તાપ અને ટાઢ વિશેષ પડતા નથી જંગલ હોવાને લીધે ઈંદરની લકડા ધણા થાય છે, પચમહાનમાં મહાન નગરો પાડે છે

ભરૂચ જિલ્લાની જમીન સપાટ છે ઝાડો વણા થતા નથી, એ જિલ્લાના મધ્ય ભાગને કાનમ કહે છે ત્યાં કપાસ નગરો સારો પાડે છે એ જિલ્લાની જમીન કાળી છે કાળી જમીન કપાસને બહુ માફક આવે છે નર્મદા નદીના બેમાં તમાકુ વણે સારો થાય છે

માડવી તાલુકા, નુરત એગ્રનિસના વાસદા, ડાગ, ધરમપોરના ગમ્મયની જમીન કુગરવાળી ને જગતવાળી છે, તેથી ત્યાંની હવા રારનીવાળી અને પાણી પાનીઆ છે એમા રાની (જગની લોકો રહે છે, જગલમા લોકડાની ધણા થાય છે

સમુદ્ર કિનારાની હવા સુની અને સારી ગણાય છે, માટે ઉતાળામાં ધણા બેઠા હતા ખાવા તથા માદા માણુમે પાણી ફર માટે જાય છે સમુદ્ર કિનારાની પામેતા ગામમા તાપ અને ટાઢ સરખા પડે છે, અને નગસાદ વણો પડે છે

નુરત જિ નામા ખાડી ધણી છે, ઓરપાડ તાનુકાની જમીન ભર્ય જિલ્લા જેવી સપાટ છે, અને ઝાઝા ઝાડ નથી માડની તાલુકા, વાલોડ ચીખની અને ઓરપાડ તાનુકા એના પૂર્વ ભાગમા જગલ ને કુગરા છે વનસાડ તાલુકામા પારનેરાનો કુગર નૈથી ઉચો છે પૂર્વ તરફના ભાગમા ડાગર થાય છે અને બાનાના ભાગમા તુવેર, આબરી અને કપાસ થાય છે ગણુદની પરગણામા ગેરડી થાય છે તેથી ત્યાંનો ગોળ વખણાય છે ઓરપાડ તાનુકામા તથા હામોટમા ધઉ સારા પાકે ૬

નુરત જિ નો, ભર્ય જિ પો, વડોદરા પ્રાન્, ખેડા જિ નો, અમદાવાદ જિ નો અને કાઠિયાવાડમા ધણે કાણે કપાસ પાકે છે. એનુ ૩ મીનોમા કાપડ વણાવતા માટે મુમ્મળ જાય છે

અમદાવાદ જિલાના વોળકા તાનુકાનો દક્ષિણ ભાગ, ધધુકા તાનુકાનો પૂર્વ ભાગ અને કાઠિયાવાડનો કેટલોક ભાગ જેને ભાન કહે છે, તેમા ધઉ તથા કપાસ સારા પાકે છે, અને કપાસનુ ૩ થઇ બોલેરા બદરથી વહાણુ મારફતે મુમ્મળ જાય છે

પરેના ભગ જે કાઠિયાવાડ નામથી ઓળખાતો, તે અસત્ય
 સૌભાગ્ય કહેના હતા. કાઠિયાવાડ એજન્સિમાં ગણા દુર્ગમે છે,
 કાઠિયાવાડના મધ્ય ભાગમાં ચોટીલા વગેરે દુર્ગરાની હોય છે, વળી
 જુનાગઢ પાયે ગીરનારનો દુર્ગર નથા મોગા છે. પાલિતાણા પાન
 શેત્રુજી દુર્ગર છે તથા ત્રાવક લોકે જાત્રા કરવા જાય છે. દુર્ગરને બીજે
 પથરા ગણા નીચે છે, કાઠિયાવાડમાં મુખ્ય પાંડ કપાસ ગાજરી
 ડાંગર, તમાકુ, જીરા, તેન અને શેરડી થાય છે. કાઠિયાવાડના
 લોકો આપણા કરતાં ઊંચા અને સ્ત્રીને લેવાવડા હોય છે. કાઠિયા
 વાડની દરીયા નિનારની જમીન નિચાણમાં છે, અને વચ્ચે ભાગ
 ઉચાણ છે. તેથીજ એમાં મોટી નદી નથી. મોટી નદી ભાવર છે,
 તે ચોટીલાના દુર્ગરમાંથી નીકળી અરબી સમુદ્રને મળે. જામનગર
 (નવાનગર)ની ઉત્તરમાં કચ્છના અખાતમાંથી મોટી નીકળે છે.
 કાઠિયાવાડના કાંઠાપર ભાવનગર, મહુવા, જાનનાલાદ, દીવ, વેરાવળ
 માગરોળ, નનીમદર પોરમન (મુનામાપુરી) દ્વારકા, નવાનગર,
 (જામનગર) જોડીયા એ મદરો છે. એ મદરોથી વહાણ નાવડને ધણે
 માલ ભરણ, મુરત વવસડ, મુખ્ય વગેરે બંને જાય છે, કાઠિયાવાડના
 વવાળીયા મદરોથી કચ્છમાં જાય છે.

મહારાષ્ટ્ર તથા દક્ષિણ મહારાષ્ટ્ર પ્રાંતની ભૂતળ.

મહારાષ્ટ્રમાં મુખ્ય સત્યાદ્રિ પર્વત અવધાથી ઊંચી છે. ભાગ
 થાય છે (૧) દક્ષિણ (૨) કાંઠણ દક્ષિણમાં મોટી નદીઓ છે, તેથી
 નદીઓના કાંઠાની ભૂમિ રસાળ છે, તે હવા ભેજ વગરની છે. એનો
 ઉત્તર અને પશ્ચિમ ભાગ ઉચો છે, કાંઠણ કે ઉત્તરમાં સાતપુડા પર્વત
 અને પશ્ચિમમાં સત્યાદ્રિ પર્વત આવેલો છે. મુખ્ય પેદાશ અનાજ, રૂ,
 શણ, શેરડી, તમાકુ, ઇમારતી લાકડા, મીઠા, મહુવા, લાખ, મુરોખાર,

સહ્યાદ્રિ પર્વતમાયી પોતું જડે છે, અંતે જત સરથાનમાળી ગાળવાની કુત્તી માનવના માટી નીડળે છે કોડળનો પૂર્વ ભગ ડયો છે કારણ કે સહ્યાદ્રિ પર્વત આવેનો છે, તેથી કોડળનો ઢાળ પશ્ચિમ દિશાનો છે હાગર પાકે એની રમાળ જમીન છે, અને નાળિયેરની વાડીઓ વગી કે આખો કોડળ પ્રત ખરવવડો ને મિન્ટ છે, ત્યાંની હવા બેજવાળી છે તેથી ઝાડ વણા નમે છે કાલ કાઈ કેકાજે સાગ થાય છે મુખ્ય પેદાશ ચોખ્ખા, નાગલી, નાળિયેર, મીઠું, ને હમાગી લાકડા વગેરેની છે

કચ્છ પ્રાતની ભૂતળ

મય ભગમા કુચાની ત્રણ મેટી હરો છે, ઉત્તરધાર, મધ્યધાર અને ધીરોધાર (ચાડવા) એ કુચા પૂર્વ પશ્ચિમ દિશામાં પડેલા છે કચ્છમાં મોઠા ઉવામાં કિયુ શિખર કાળો છે એમાં એકે ની નથી, પણ નાગમતી, કચ્છમાળી કચ્છના અખતને મળે છે અને ખારી ઉત્તરના રણમાં સમાઈ જાય છે મુખ્ય પેદાશ અનાજ, તેનીમીઆ બાન, મીઠું, દેવ વગેરેની છે કચ્છ પ્રાતમાં મુગખાર, ફટકડી ને કાયલાનો ખાણો છે કચ્છી મોડા વખણાય છે

સિંધ પ્રાતની ભૂતળ.

સિંધુ નદીને કાંઠે વમનાગ લોકોને સિંધી કહે છે અને તેમાં મુલકને સિંધ કહે છે સિંધ પ્રાતનો ઢાળ હજાન કોણથી નૈઋત્ય કોણ તરફનો છે સિંધુ નદીનું મૂળ હિમાલયમાં છે તેથી સિંધુ નદીમાં ઉનાળામાં અને ચોમાસામાં બે વાર રેવ આવે છે કારણ કે ચોમાસામાં હિમાલય પર પુષ્કળ વરસાદ વરમે છે તેથી અને ઉનાળામાં હિમાલય ઉપરનો બરફ ઓગળે છે તેથી એ રેવથી તેમજ સિંધુમાંથી નહેરો કાઢેલી છે તેથી ખેતીનાડીનું કામ ચાલે છે સિંધ

પ્રાંતમાં વરસાદ બહુજ ઓછો આવે છે, એટલે માત્ર ૨ થી ૧૦
 ઇંચ સુધીજ વરસ છે એનો પશ્ચિમ ભાગ ઉચો ૪ કારણ કે હાથા
 પર્વત આવેલો છે પૂર્વ ભાગ મેળાળ છે કારણ કે તેમાં યન્પારકરતું
 મોટું રણ છે ઉનાળામાં એ રણમાં પાણીની ઘણી આપદા પડે છે
 દક્ષિણ ભાગ ખગવાળો છે તે ત્યાંની હવા શેગિષ્ટ છે માત્ર સિંધુ
 નદીના કાંઠાનો ભાગજ રસાળ છે મુખ્ય પેદાશ ડાંગર, બાજરી
 ઘઉં, મગ, જવ, રૂં ને તેલીબીયા યજેરેની છે

પાઠવાર જોડાક્ષર.

એડવર્ડ	યુદ્ધ	શબ્દ	ધન્ય
વિક્ટોરિયા	લશ્કર	એત્યો	રામચંદ્રજી
સ્વર્ગવાસ	ધર્મ	મ્યાન	નિશ્ચય
એલેક્ઝાન્ડ્રા	સ પ્રહાય	નમ્રતા	નક્કી
લગ્ન	હિંદુસ્તાન	વિશ્વાસઘાતી	ઠયું
પ્રિન્સ	પરમેશ્વર	સૂર્યવંશી	પૂણી
આલ્બર્ટ	પ્રાર્થના	પ્રખ્યાત	આશીર્વાદ
ઉત્તમ	ઉત્તરે	ઈસ્વીસન	કૃપા
વિદાલ્યાસ	રજપુસ્તાન	અવતર્યો	આશ્રહ
પુસ્તકો	શત્રુ	ધારતી	લક્ષ્મણ
અભ્યાસ	આશ્રય	ધડો	અવશ્યા
સભ્યતા	યુક્તિ	સુમિત્રા	કિલ્લા
વર્તતા	ધર્મશાળા	પ્રેમ	મૂછો

બુદ્ધિ	સજ્જન	જન્મભૂમિ	વસિષ્ઠ
નીવડયા	સ્વામિભક્તિ	છેલલી	-૪૬
શક્તિ	વિશ્વાસ	ખ્યાલા	તિરસ્કાર
ઉત્પન્ન	ગુપ્ત	દિલ્હી	અધર્મ
ઉદ્યોગ	ઉત્તરો	આદરસત્કાર	મેશુદ્ધ
ઉત્તેજન	ઝખ્ખો	વીત્યા	દાકતર
પદ્મથી	ગૃહસ્થાઈ	ચપ્પુ	પ્રદ્વાડ
પ્રેષ્ઠ	પ્રુલ્લુ	ખસ્યુ	સમર્થ
એ જિન	ચિદ્દી	ભર્યુ	સર્વશક્તિ
પુષ્ટિ	પર્યંત	વિખ્યાત	સર્વવ્યાપી
ન્યાયી	અસખ્ય	સર્વજ્ઞ	સમુદ્ર
વિરુદ્ધ	પૃથ્વી	આરોગ્ય	નિર્માણ
પ્રમાણિક	વૃષ્ટિ	ખર્ચન	લાઘ્યુ
સોખ્યો	પ્રાણી	આયલાડ	પારખ્યુ
ચોક્ષો	વનસ્પતિ	કપ્તાન	માર્ગ
સ ગ્રહ	અમત્કારી	કીર્તિસ્તભ	કરડયા
ધર્મિષ્ઠ	અન્ન	મિસ્તરી	ચિત્ત
પત્યર	સ્વમાવશ	નિર્ભય	વર્તમાનપત્ર
અશકમ	સ્વપ્ન	સ્થાનક	વ્યવસ્થા
નિત્ય	વ્યાજ	સ્વચ્છતા	કલ્યાણ
સ્વપ્નુ	ખિન્ન	વૃદ્ધ	રેડયુ
સત્તા	સદ્બુદ્ધિ	ગુમાસ્તો	ખ ધુધર્મ

મૂખ	મૂલ્ય	મશ્કરી	ચિત્રશાળા
રવામીજી	સસ્તા	દુર્ગુણ	વર્ગ
સ્થિત	ધંગડાક	નિકમજીત	પ્રાણજીવન
ચર્ચા	અગ્રેજી	પન્ના	ત્રિભુવન
મહાદેવ	પત્ની	ગુસ્સા	રૂસ્તમજી
શ્રોતા	હેન્માંક	નિર્દોષ	હસ્તાવેજ
જયોજ	દૃઢ્ય	સ્વભાવ	પ્રસન્ન
વેલસ	પીગજીયુ	જન્માષ્ટમી	તૃપ્તિ
જર્મન	વર્ણન	પરાક્રમ	આધાર
કલ્પાત	કલ્પયો	ધારની	ડયુક
સાર્થક	પયાન	જન્મ્યા	કર્નલ
સર્વસ્વ	અભિપ્રાય	પ્રતાપ	જ્વલ્ય
પન્ના	સુધયો	અથકાર	શિષ્યો
પોટુંગાલ	સન્યમી	વિચાર્યું	પ્રશ્ન
યુકિત	પ્રવાસ	દુરમન	પ્રશાન
ગૃહસ્થ	સંધ્યાકાળ	ઉરકેરાઈ	ગિતગ
વ્યાપ્રચર્મ	સ્વતંત્ર	મહાયમ	વાસ્તે
બળાન્કારે	રણસ આમ	જવલે	તત્પ્રાણ
સ્વર્ગ	ઉદ્ધત	સજ્જડ	વસ્તી
દંડ	પ્રતિબિંબ	સ્થળે	સુત્રી
અક્ષરિ	ઠોક્યા	હુન્નર	અક્ષણ
રાજર્ષિ	અખડાવ્યા	વિદ્યા	ક્ષત્રિય
ચંદ્ર	ભગૃતિ	તદુરતી	વૈશ્ય

નિર્મળ	મૃગજા	સ્વચ્છ	ગૂંદ
અકુધતી	આણીશુદ્ધ	સિદ્ધિ	વિદ
પ્રદેશ	મલગાળ્યુ	વર્ણ	ક્રામ
વિચિત્ર	શ્રમ	કસ્તી	લેનેપસ
મૃગજળ	તારી	કન્યા	ખ્યાલ
દુર્દાત	દુર્ગંધ	પુતકંગ	વિદમનદોસ
વિચયુ	શ્રાવક	ભક્ષર	ચિત્ર
આતરો	પરધર્મ	વિશ્વામિત્રે	પ્રતિદિન
પીર્યા	સ્ત્રો	અયોધ્યા	વિસ્તારી
ગર્જના	ચિત્રદુટ્ટ	કાન્યકુબ્જ	પત્ર
મુખોર્ધ	નિરમય	દર્શન	ભુદ્ધ
જન્મારા	નિર્જીવ	વમિષ્ઠ	શેતરજ
પ્રવીણ	સ્વાર્થ	પ્રસિદ્ધ	ભુદ્ધિશાળી
પરાકર્મી	પ્રીતિ	પોટુંગીઝ	પ્રવીણ
પરદુભજન	પ્રતિજ્ઞા	આગ્રે	નિષ્કા
શ્લોક	લીમ	સિતર	હસ્તક
સ્મરણશક્તિ	સત્યમામા	અગ્નિનૌકા	વિસ્તાર
વિદ્વાન	મત્સ્યગર્જા	સર્વત્ર	પૂજ્ય
કલપધ	ઉત્કળા	સ્થાપન	પ્રીટુચ્ચ
પ્રપચ	શ્વામ	પત્તા	દોરકા
અચ્છેર	અકુગાનિસ્તાન	તીર્થ	માર્થ
વેદકથાસ	ઇસ્લામી	ચિરભૂવી	પાટલિપુત્ર
અમૃત	દ્રવ્ય	પ્રિયભાષ	ચદ્રગુપ્ત

લલલુ	રત્નો	સોભાગ્ય	સુદર્શન
અલ્યા	નૃત્ય	પ-તો	સ્થાપ્યા
બઢો	જાત્રાળુ	જિજ્ઞા	ખોદ્ધ
સદ્ગૃહસ્થ	ચાલુક્ય	કોતરાબ્યા	હરિતનાપુર
દેવસ્થાન	સ પૂર્ણ	શ્રવણો	દેવમત
અધાપિ	વત્તાન	લત્રપ	લવણપ્રસાદ
બક્ષ્યા	ત્રિકોણાગર	ગુપ્ત	ચોદ્ધા
ત્રીસ	ગુર્જર	અલાઉદ્દીન	અ.થમ્યા
પાત્રીસ	ગુર્જરવટ	માચં	બદ્ર
હલ્લો	નાસફદીન	સપ્ટેબર	કિલ્લો
નિર્ભય	પશ્ચાત્તાપ	ધાન્ય	સિપ્રા
ધર્યો	અ ત કરણ	ગર્વનર	અગત્ય
સિદ્ધરાજ	પ્રવાહ	મહારાષ્ટ્ર	ઠનંલગુડિગટન
પુખ્ત	મહ મદશાહ	પ્ર બક	અગિત
બર્બર	ઠડું	મદ્યાદ્રિ	વાયબ્ય
શ્રીસ્થળ	લોકપ્રિય	રાગિણી	પ્રથમ
ત્રાસ	મુસ્તફાબાદ	કોલ્હાપુર	દેહલો
ક્રોધ	વાત્રક	મહાબળેશ્વર	પ્રવાહી
ચશેવર્મા	બદ્દમજબદ્દ	મ ત્રીઓ	પ્રસરી
સિદ્ધપુર	ઉસ્તાદ	ન્યાયાધીશો	ગટ્ટો
સહસ્રલિંગ	શ્રીમત	ડિરેક્ટર	સ્વરૂપ
હેમાચાર્ય	વાચિત્ર	દ્વીપકલ્પ	શાલદુપટ્ટા

વૃત્તિ	શત્રુ	લક્ષાધિપતિ	કાળટ
ગોઘ્યા	અત્તર	જગન્નાથ	કુમુદ
વિચિત્ર	તત્તવ	શ્રીકેસર	અરમસ્તાન
સ્નાયુ	સૂક્ષ્મલીજ	મદ્રાસ	મત્ર
શ્રીપત્ર	સ્વાહ	પિત્ત	પ્રવેશ
ચિહ્ન	સૂક્ષ્મ	દ્રાક્ષ	નિર્ધન
મનુષ્ય	છિદ્ર	કણ્ઠોટક	વિટાળયુ
દ્વિદળ	બ્રહ્મચિત્ર	ધાસ્તી	સત્તવ
મરહર	છિદ્રાણુ	મૃષ્ટિ	સૂક્ષ્મદર્શક
સાહા	અર્ધા	કિલનીન	કસ્તર
શ્વાસ	સુસ્ત	ઓકિસજન	પ્રાણુવાયુ

હિલ માટેની નૂચના પહેલી ચોપડીના અર્થમાં જુઓ.

(૧) જમણા હાથ સામે (હથેલી આકાશ તરફ (૨) જમણા હાથે સનામ (૩) ડાબો હાથ સામે (હાથેની આકાશ તરફ) (૪) ડાબે હાથે સનામ (૫) જમણા હાથ ઉંચો (૬) ડાબો હાથ ઉંચો (૭) બંને હાથ પગના થાપા સાથે અદાળના (૮) જમણા હાથ ખભાની મીઠી લીટીમા (૯) ડાબો હાથ ખભાની સીંચી લીટીમા (૧૦) બંને હાથના આગળના ટેરવા ખભે અડકાવતા (૧૧) બંને હાથ પગના થાપા સાથે અદાળના (૧૨) જમણા હાથની હથેલી મો સામે લાવી ચક્કર (૧૩) ડાબા હાથની હથેલી મો સામે લાવી ચક્કર (૧૪) બંને હાથ સામા મુઠ્ઠી વાળીને (મુઠ્ઠીઓ અકાશ તરફ) (૧૫) બંને હાથ પાછળ પીડ ગમ ખેંચતા (મુઠ્ઠીઓ જાતીને પડખે રાખવી) (૧૬) બંને હાથ કેડપર રાખી પમના આગળાપર ધીરેથી ખેંચવું, (૧૭) ડાબો હાથ કેડપર મૂકી ડાબી ગમ વાંકા

વળી જમણો હાથ ઉચો કરી આગળાના નખ સામે જોત (૧૮)
 જમણો હાથ કેડપર રાખી જમણી ગમ વામ નખી ડાબો હાથ
 ઉચો કરી આગળાના નખ સામે જોત (૧૯) નીધા ટટાર ઉભા
 રહેવું (પણ તે પગ વચ્ચે એક પ્રુટનું અંતર રાખવું) (૨૦) એક
 હાથ મો સામે ઉચા કરી આકાશ તરફ આગળા ધરી નખ તરફ
 જોત (૨૧) મગમાથી વાકા વળી હાથના આગળા પગના અગુદા
 ને અડકના (પગ ટટાર રહના જોખએ) (૨) નીચા ઉભા થઈ
 એક ડગનું પાછળ ખમી ઉભા રહેતું (૨૩) ડોક આગળ નમાવતું
 (૨૪) ડાઁ નીચું કરી સામ જોતું (૨૫) ડોક પાછળ નમાવતું
 (૨૬) ડોક મીચું કરી સામે જોતું (૨૭) ડોક જમણી તરફ ખ
 ભાની માત્ર લીંમા રાખતું (૨૮) ડોક નીચું કરી સામ જોતું
 (૨૯) ડોક ડાબી તરફ ખભાની ગીરી લીંટીમા રાખતું (૩૦) ડોક
 નીચું કરી સામે જોતું (૩૧) એક હાથ મુટ્ટી વાળી મો સામે
 ખભાની નીધી લીંટીમા લાગા કરવા (મુટ્ટીઓ આકાશ તરફ) (૩૨)
 એક હાથ પાછળ પીંટ ગમ ખેચવા (મુટ્ટીઓ ખગવ આગળ લાવવી)
 (૩૩) બંને હાથ ખભાની નીચી લીંટીમા લાગા કરવા (મુટ્ટીઓ
 આકાશ તરફ) (૩૦, ૫ ને હાથની મુટ્ટીના અગુદા ખભે અડકાવવા
 (૩૫) કેડપર હાથ રાખી નીધા ઉભા રહેતું (૩૬) કમર આગળ
 (૩૭) ૩૫ પ્રમાણે (૩૮) કમર પાછળ (૩૯) ૩૫ પ્રમાણે પણ
 એ પગની વચ્ચે એક પ્રુટનું અંતર રાખવું (૪૦) કમર જમણી
 તરફ વાળી ડાબો પગ બોયથી ચાર આગળ ઉચો રાખવો (૪૧)
 ૩૬ પ્રમાણે (૪૨) કમર ડાબી તરફ વાળી જમણો પગ બોયથી
 ચાર આગળ ઉચો રાખવો (૪૩) નીધા ટટાર ઉભા રહેતું (૪૪)
 જમણા કરતું (૪૫) સલામ કરી ચાલ્યા જતું

સેક્ષન. સી ડી શાહ. એન્ડ કોંગ્રેસ બ્રાજરોથી સાતરી સુધીના
કન્યા વાચનમાળા ત્રણે ભાગના, ત્રિવેદી વાચનમાળા સાતે પુસ્તકના અર્થની નોટો તૈયાર છે

— બ્રાજરોથી માટે —

“મુખગણિત શિક્ષક” ભા. ૧ દોઢ આના.

“ડિક્ટેશન શિક્ષક” બે આના.

— પદેથી માટે —

“મુખગણિત શિક્ષક” ભા. ૨ હાલ આના.

“ડિક્ટેશન શિક્ષક” ભા. ૧. ના આના.

ત્રિવેદી વાચનમાળાનો ડિક્ટેશન
શિક્ષક ” ચાર આના.

— બીજા માટે —

“મુખગણિત શિક્ષક” ભા. ૩. બે આના.

“ડિક્ટેશન શિક્ષક” ભા. ૨ ત્રણ આના.

મુરત શહેરનો “ભૂગોળ શિક્ષક” ૩ આના

— ૧૭ માટે —

“મુખગણિત શિક્ષક” ભા. ૪. રા. આના.

“ડિક્ટેશન શિક્ષક” ભા. ૩. ત્રણ આના.

મુરત જિલ્લાનો નવજો પાચ આના.

મુરત જિલ્લાનો ભૂગોળ શિક્ષક ત્રણ આના

ગુજરાતની સામાન્ય ભૂગોળના

પ્રશ્નોત્તરમાળા ત્રણ આના

— ચોથા માટે —

“મુખગણિત શિક્ષક” ભા. ૫. ચાર આના.

“ડિક્ટેશન શિક્ષક” ભા. ૪. ચાર આના.

મુખગણિત ભૂ પ્રશ્નોત્તરમાળા હા આના

— પાચમી માટે —

“મુખગણિત શિક્ષક” ભા. ૬. ચાર આના

“ડિક્ટેશન શિક્ષક” ભા. ૫. ચાર આના.

હિંદુસ્તાનની પ્રશ્નોત્તરમાળા ૪ આના.

બીજા ધોરણ માટે અંગ્રેજીનાં મનોચરત પાચ આના

અધાપિ બહાર ન પડેલા એવા પુસ્તકો.

એકવાર વાપરી ખાત્રી કરવા નામ વિનતી છે.
બીજા ધોરણ માટે અકગણિતના મનોયત્ન પાત્ર આના.

મુખ્યગણિત શિક્ષક ભાગ ૧ થી ૬.

બાળવર્ગનો	૦-૧-૬	ત્રીજા ધોરણનો	૦-૨-૬
પહેલા ધોરણનો	૦-૧-૮	ચોથા ધોરણનો	૦-૪-૦
બીજા ધોરણનો	૦-૨-૦	પાંચમા ધોરણનો	૦-૪-૦

બીજા ધોરણની સુચિજ્ઞાનની પ્રશ્નોત્તરમાળા ત્રણ આના.

“ડિક્ટેશન શિક્ષક”

બાળપાથીથી પાંચમી ચોપરી મુધીના જેમા —

- ૧] પાઠવાર અધરા રાખ્દો.
- ૨] જોડણીના એકજ સરખા નિયમવાળા રાખ્દો.
- ૩] કહિન મળતા રાખ્દોની તારવણી
- ૪] જોડાક્ષર
- ૫] મળતા જોડાક્ષર.
- ૬] પરીક્ષાના ડિક્ટેશનમા આવનાર રાખ્દો.

મુખ્ય ઇલાકાની બગોળની } ૪૫ આના.
ગુજરાતની સાં બગોળની, } પ્રશ્નોત્તરમાળા ૩ આના.
હિંદુસ્તાનની સાં મૂગોળની } ૪ આના.

સુરત જિલ્લાનો બ્રજાળ શિક્ષક ત્રણ આના.

સુરત જિલ્લાનો નકશો પાંચ આના.

કર્તા — છગનલાલ મોતીરામ શ હ શાહપોર-સુરત.

મેચમં. સી. ડી શાહ એન્ડ કોં ફેર્સ્ટ

ત્રિવેદિવાચનમાળાના અર્થો.

પુસ્તક ૧લાના	૦-૪-૦	પુસ્તક ૫માના	૦-૮-૦
પુસ્તક ૨જાના	૦-૫-૦	પુસ્તક ૬ઠ્ઠાના	૦-૮-૦
પુસ્તક ૩જાના	૦-૬-૦	પુસ્તક ૭માના	૦ ૧૦-૦
પુસ્તક ૪થાના	૦-૭-૦		

વર્નાક્યુલર ટેક્સ્ટ બુકોના અર્થો

પહેલીના અર્થ	૦-૨-૬	છઠ્ઠીના અર્થ	૦-૮-૦
બીજીના	૦-૪-૦	સાતમીના	૦-૧૦-૦
ત્રીજીના	૦-૫-૦	કન્યા ૧લીના	૦-૪-૦
ચોથીના	૦-૭-૬	કન્યા ૨જીના	૦ ૫-૦
પાંચમીના	૦-૮-૦	કન્યા ૩જીના	૦-૭-૦

“ ડિક્ટેશન શિક્ષક ”

બાળપોથીના	૦-૨-૦	ત્રીજીનો	૦-૩-૦
પહેલીના	૦-૨-૬	ચોથીનો	૦-૪-૦
બીજીનો	૦-૩-૦	પાંચમીના	૦-૪-૦

દરેક ધોરણના “મુખ્યગણિત શિક્ષક” તૈયાર છે

હિંદુસ્તાની સાં બૂગોળની પ્રશ્નોત્તરમાળા ૪ આના

મુખ્ય ઇલાકાની બૂગોળની પ્રશ્નોત્તરમાળા ૪૧૧ આના

ગુજરાતની સામાન્ય બૂગોળની પ્રશ્નોત્તરમાળા ૩ આના

છગનલાલ મોતીરામ શાહ.

“ મુખ્યગણિત શિક્ષક ” વગેરેના કતો, શાહપોર-મુરત

